

РЕДОВАН ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ
ПОВЕРЕНИКА ЗА ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ
ЗА 2013. ГОДИНУ

Београд, март 2014.

Уредница

Проф. др Невена Петрушић, повереница за заштиту равноправности

Издавач

Повереник за заштиту равноправности

За издавача

Проф. др Невена Петрушић

Лекџура

Ива Пивљаковић

Дизајн и ѿрелом

Саша Бешевић

Штампа

ЈП „Службени гласник“

Тираж

150

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	7
САЖЕТАК	9
1 О ПОВЕРЕНИКУ ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ	13
1.1 Правни статус, улога и надлежност	13
1.2 Стручна служба	14
1.3 Просторни и технички услови за рад	14
1.4 Унапређивање начина и методологије рада	15
1.5 Припреме за отварање регионалне канцеларије у Новом Пазару	16
2 АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИ ПРОПИСИ	18
3 ДИСКРИМИНАЦИЈА ИЗ УГЛА ГРАЂАНА И ПРЕДСТАВНИКА ОРГАНА ЈАВНЕ ВЛАСТИ: ИНФОРМИСАНОСТ, СТАВОВИ И ПЕРЦЕПЦИЈА СТАЊА	25
3.1 Однос грађана према дискриминацији у Србији	25
3.1.1 Перцепција појаве дискриминације	26
3.1.2 Ставови о највише дискриминисаним друштвеним групама	27
3.1.3 Ставови о областима друштвених односа у којима је дискриминација најчесталија	27
3.1.4 Предиспозиције за дискриминацију: индекс дискриминације	27
3.1.5 Предрасуде и толеранција: етничка и социјална дистанца	28
3.1.6 Пружање подршке посебним (афирмативним) мерама	29
3.1.7 Перцепција одговорности и улоге институција у сузбијању дискриминације	29
3.1.8 Спремност грађана да од институција траже заштиту од дискриминације	30
3.2 Однос представника органа јавне власти према дискриминацији	30
3.2.1. Перцепција дискриминације	30
3.2.2 Поимање и препознавање дискриминације	31
3.2.3 Ставови о областима у којима је дискриминација најчесталија	32
3.2.4 Ставови о најдискриминисанијим групама	32
3.2.5 Познавање антидискриминационих прописа	33
3.2.6 Распрострањеност предрасуда	33
3.2.7 Ставови о учесталости дискриминација у органима јавне власти	34
3.2.8 Ставови о реаговању на дискриминацију	35
3.2.9 Ставови према посебним (афирмативним) мерама	35
3.2.10 Ставови о одговорности и улози институција у борби против дискриминације	35
4 ПОСТУПАЊЕ ПОВЕРЕНИКА ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ НА СУЗБИЈАЊУ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И УНАПРЕЂИВАЊУ РАВНОПРАВНОСТИ	37
4.1 Дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла ..	40

4.1.1	Мишљења и препоруке	42
4.1.2	Парнице за заштиту од дискриминације.....	49
4.1.3	Препоруке органима јавне власти и другим лицима.....	50
4.1.4	Предлози за оцену уставности и законитости	51
4.1.5	Упозорења и саопштења јавности	52
4.1.6	Из медија.....	54
4.2	Дискриминација на основу инвалидитета	55
4.2.1	Мишљења и препоруке	55
4.2.2	Препоруке органима јавне власти и другим лицима.....	59
4.2.3	Посебан извештај о дискриминацији особа са инвалидитетом	60
4.2.4	Упозорења и саопштења јавности	62
4.2.5	Из медија.....	62
4.3	Дискриминација на основу брачног и породичног стања	63
4.3.1	Мишљења и препоруке	63
4.3.2	Из медија.....	65
4.4	Дискриминација на основу пола	65
4.4.1	Мишљења и препоруке	66
4.4.2	Мишљења о нацртима општих правних аката.....	71
4.4.3	Препоруке органима јавне власти и другим лицима.....	72
4.4.4	Упозорења и саопштења јавности	73
4.4.5	Из медија.....	74
4.5	Дискриминација на основу имовног стања	75
4.5.1	Мишљења и препоруке	76
4.5.2	Из медија.....	76
4.6	Дискриминација на основу старосног доба	77
4.6.1	Мишљења и препоруке	77
4.6.2	Упозорења и саопштења јавности	78
4.6.3	Из медија.....	79
4.7	Дискриминација на основу сексуалне оријентације.....	80
4.7.1	Мишљења и препоруке	80
4.7.2	Препоруке органима јавне власти и другим лицима.....	83
4.7.3	Упозорења и саопштења јавности	83
4.7.4	Из медија.....	85
4.8	Дискриминација на основу чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама.....	86
4.8.1	Мишљења и препоруке	86
4.8.2	Из медија.....	88
4.9	Дискриминација на основу здравственог стања	89
4.9.1	Мишљења и препоруке	89
4.9.2	Мишљења о нацртима општих правних аката.....	92
4.9.3	Упозорења и саопштења јавности	93
4.9.4	Из медија.....	93
4.10	Вишеструка дискриминација	93
4.10.1	Мишљења и препоруке	94
4.10.2	Прекршајни поступци.....	98
4.10.3	Препоруке органима јавне власти и другим лицима.....	99
4.10.4	Предлози за оцену уставности и законитости	99
4.11	Дискриминација на основу других личних својстава	100
4.11.1	Мишљења и препоруке	100

4.11.2	Мишљења о нацртима општих правних аката.....	103
4.11.3	Упозорења и саопштења јавности	105
4.12	Исходи поступака.....	106
5	САРАДЊА ПОВЕРЕНИКА	114
5.1	Сарадња с организацијама цивилног друштва	115
5.2	Сарадња с органима јавне власти	117
5.2.1	Сарадња с Народном скупштином Републике Србије	117
5.2.2	Сарадња с Министарством унутрашњих послова	118
5.2.3	Сарадња с јединицама локалне самоуправе.....	119
5.3	Међународна сарадња.....	120
5.3.1	Сарадња с Агенцијом Уједињених нација за развој (УНДП)	121
5.3.2	Сарадња с Агенцијом УН за родну равноправност и оснаживање жена (UN Women).....	121
5.3.3	Сарадња с Фондом Уједињених нација за децу у Србији (Уницеф).....	122
5.3.4	Сарадња са Саветом Европе	122
5.3.5	Сарадња с Мисијом ОЕБС-а у Србији.....	123
5.4	Сарадња с Европском мрежом тела за равноправност (ЕКВИНЕТ).....	124
5.5	Остали видови сарадње.....	124
6	ИЗВРШАВАЊЕ ОБАВЕЗА ПО ЗАКОНУ О СЛОБОДНОМ ПРИСТУПУ ИНФОРМАЦИЈАМА ОД ЈАВНОГ ЗНАЧАЈА	126
7	ИЗВЕШТАЈ О ИЗВРШЕЊУ ФИНАНСИЈСКОГ ПЛАНА	128
8	ПРЕПОРУКЕ ЗА СУЗБИЈАЊЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ	129
9	ПРИЛОГ: СТАТИСТИЧКИ ПРИКАЗ РАДА ПОВЕРЕНИКА У 2013. ГОДИНИ	133
	Број предмета по годинама	133
	Број предмета у 2013. години.....	133
	Подносиоци притужби.....	134
	Физичка лица подносиоци притужби	134
	Остали подносиоци притужби.....	134
	Основ дискриминације (лично својство)	134
	Основ дискриминације по броју (једно личне својство или више личних својстава).....	138
	Други основи.....	139
	Области друштвених односа на које се притужбе односе	140
	Област рада и запошљавања	144
	Поступање органа јавне власти	146
	Пружање услуга и/или коришћење јавних површина и објеката.....	148
	Јавно информисање и медији	149
	Образовање и стручно усавршавање.....	150
	Остале области	151
	Против кога су притужбе поднете	152
	Број притужби по регионима	153
	Исходи поступака.....	153
	Медијација.....	153

*Сви појмови употребљени у извештају у мушком грамаћичком роду
односе се и на мушки и на женски род лица о којима је реч*

УВОДНА РЕЧ

Поштовани народни посланици и народне посланице,
Поштоване читатељке и читаоци,

Пред Вама је четврти по реду редован годишњи извештај о раду Повереника за заштиту равноправности, којим је обухваћен период од 1. јануара до 31. децембра 2013. године. Овогодишњи извештај се концепцијски знатно разликује у односу на три претходна извештаја. Ове измене су резултат нашег настојања да извештај буде прегледан, систематичан, сажет и лако читљив, како би био од што веће користи свима који су укључени у спровођење антидискриминационе политике.

Из извештаја ћете моћи да сазнате у којој су мери грађани и представници органа јавне власти упознати са дискриминацијом и антидискриминационим прописима, какав је ниво етичке и социјалне дистанце у друштвеним односима, колико су раширене предрасуде, негативни стереотипи и дискриминаторни ставови, које су друштвене групе у највећем ризику од дискриминације и много других чињеница које пружају увид у актуелан друштвени контекст.

Извештај ће вам омогућити да се упознате с резултатима рада које је Повереник у протеклој години остварио поступајући по притужбама због дискриминације и користећи друга своја законска овлашћења. Прикупили смо, обрадили и на одговарајући начин презентовали податке о случајевима дискриминације на којима смо радили. Из ових података можете сазнати који су субјекти најчешће били дискриминисани и по којем личном својству, ко су били дискриминатори и у којим областима је дискриминација била најчесталија. Да бисте стекли што потпунију слику о друштвеној реакцији на дискриминацију, у извештају смо приказали и како су медији извештавали о случајевима дискриминације и пратили наш рад.

Приказали смо и наше прошлогодишње проактивно деловање на плану спречавања дискриминације и промовисања равноправности. Извештај садржи податке о нашим подухватима и пројектима које смо спроводили у сарадњи с органима јавне власти и организацијама цивилног друштва, уз подршку европских фондова и међународних организација, у циљу подизања свести јавности о проблему дискриминације, праћења појаве дискриминације, развијања културе људских права, једнакости и толеранције и повећања делотворности и ефикасности правне заштите од дискриминације. Приказали смо и наше активности на повећању видљивости и доступности институције Повереника и бољој информисаности грађана о њеним овлашћењима и начину рада. Указали смо, такође, и на кључне проблеме и изазове с којима се суочавамо у испуњавању законских дужности и остваривању улоге која је Поверенику поверена.

Конечно, у извештају можете пронаћи и наше препоруке упућене органима јавне власти и другим друштвеним актерима, чије спровођење може допринети уклањању узрока дискриминације, убрзати процес остваривања пуне једнакости и развој стабилног, отвореног, инклузивног и толерантног друштва које поштује различитост и свима пружа једнака права и једнаке могућности.

Овај извештај је наш позив да удруженим снагама још одлучније сузбијамо дискриминацију и свакој особи обезбедимо једнак приступ свим ресурсима којима друштво располаже. Нека у остваривању овог циља као инспирација послуже следеће мисли: „У нашем друштву постоје људи као што смо ви или ја, који се свакога дана суочавају са неправдом само зато што се разликују од већине. Разликују се јер имају другу боју коже, зато што су жене, верују у другог бога, или су друге сексуалне оријентације. Ослободити се такве неправде и неједнакости јесте оно што је суштина приче о једнаким могућностима“¹

Др Невена Петрушић,
повереница за заштиту равноправности

1 Фил Клементс и Тони Спинкс, *Водич за једнаке могућности – Како да изађемо на крај са нејравдом.*

САЖЕТАК

У складу са законским овлашћењима, Стратешким планом развоја Повереника и Комуникацијском стратегијом за период 2012–2014. године, као најважнијим интерним документима, Повереник за заштиту равноправности је током 2013. наставио рад на сузбијању дискриминације и унапређивању равноправности.

У току 2013. Повереник је узео у рад 763 предмета, што је за 161 (26,75%) више у односу на 2012. годину. Томе су допринеле активности Повереника на плану информисања грађана о дискриминацији и начинима заштите од права на недискриминацију, све већа видљивост институције Повереника, као и раст поверења у рад ове институције. Поступајући по притужбама, Повереник је издао 108 мишљења с препоруком, 32 мишљења. Осим тога, издао је 24 препоруке за предузимање мера ради унапређења равноправности и делотворније заштите од дискриминације. Дао је шест стручних мишљења о нацртима закона и других општих аката, покренуо је три стратешке парнице за заштиту од дискриминације, поднео два захтева за покретање прекршајног поступка, два предлога за оцену уставности и законитости и издао је 10 упозорења јавности поводом учесталих и тешких случајева дискриминације.

Међу поднетим притужбама највише је било оних у којима су као основ дискриминације наведени здравствено стање, национална припадност / етничко порекло, старосно доба, инвалидитет, брачни и породични статус и пол. Највећи број притужби односио се на дискриминацију у сфери рада и запошљавања, у поступцима пред органима јавне власти, у образовању и стручном оспособљавању, пружању здравствених и других јавних услуга и коришћењу објеката и површина и др. И даље је међу притужбама много оних које се односе на повреду закона за које Повереник није надлежан, што показује да многи грађани још увек не разликују дискриминацију од других незаконитих поступања и нису у потпуности упознати с овлашћењима ове институције.

Током 2013. Повереник је Народној скупштини Републике Србије поднео два посебна извештаја: Извештај о дискриминацији особа са инвалидитетом и Извештај о дискриминацији деце. Поводом ових извештаја организована су јавна слушања у Народној скупштини, која су окупила бројне заинтересоване актере. Извештај о дискриминацији деце презентовали су чланови Панела младих „Истеривачи дискриминације“, који је стално саветодавно тело Повереника.

У протеклој години Повереник је наставио интензивни рад на промовисању принципа равноправности и недискриминације, као и на едукацији грађана и правних професионалаца о антидискриминационом праву организовањем предавања и презентација, промотивних скупова, учешћем на конференцијама, едукативним семинарима и другим стручним скуповима. Ради остваривања овог циља, уз подршку ИПА фондова и других донација, објављено је преко 30 књига, приручника и брошура, на српском језику и језицима националних мањина. Поједине публикације су објављене на Брајевом писму и у форми аудио-књига.

Запослени у стручној служби унапредили су своја знања и професионалне компетенције, а побољшане су и интерне процедуре. Сама институција Повереника постала је видљивија, приступачнија и доступнија грађанима. Започете су активности на

остваривању Закључка Народне скупштине о формирању посебне јединице Повереника у Новом Пазару, уз подршку Европске комисије и организације UN Women.

Успостављена је и продубљена сарадња с државним и другим органима јавне власти, са сродним телима у иностранству, међународним организацијама (УНДП, УНИЦЕФ, UN Women, Савет Европе, ОЕБС), као и с бројним организацијама цивилног друштва из земље и иностранства.

Повереник је остваривао све бенефиције које пружа чланство у Европској мрежи тела за равноправност (European Network of Equality Bodies – EQUINET) и давао пуни допринос њеном развоју. Пружајући подршку раду Повереника, Генерална скупштина EQUINET-а одлучила је да јесење заседање Извршног одбора EQUINET-а 2014. буде одржано у Београду, када ће бити организован и семинар европских тела за равноправност посвећен разматрању афирмативних мера.

Повереник је активно учествовао у започетом процесу европских интеграција, својим независним извештајима и давањем стручних одговара, оцена и информација у вези са питањима из своје надлежности.

Крајем 2013, у сарадњи са УНДП-ом, Повереник је организовао спровођење два истраживања: „Однос представника органа јавне власти према дискриминацији у Србији“ и „Однос грађана према дискриминацији у Србији“. Истраживања су омогућила да се сазна у којој су мери грађани и представници органа законодавне, извршне и судске власти на републичком, покрајинском и локалном нивоу упознати с дискриминацијом, какав је њихов однос према дискриминацији, које друштвене групе препознају као највише дискриминисане, колики је степен етничке и социјалне дистанце према појединим групама, колико су спремни да подрже мере које се уводе ради побољшања положаја, заштите и напретка депривираних и маргинализованих друштвених група, колико су упознати с антидискриминационим прописима и механизмима заштите од дискриминације и слично.

Случајеви дискриминације и нетолеранције били су релативно често предмет медијских прилога, при чему су дискриминација ЛГБТ особа, Рома, жена и особа с инвалидитетом биле најзаступљеније теме. Медији су пратили и извештавали о раду Повереника и преносили његова саопштења, ставове и мишљења.

У 2013. Поверенику за заштиту равноправности одобрено је 89.348.000,00 динара, а Законом о буџету за 2014. годину за рад Повереника предвиђена су средства у износу од 68.955.000,00 динара.

Ради делотворног сузбијања дискриминације и успостављања пуне равноправности, потребно је:

1. Окончати рад на Акционом плану за спровођење Стратегија превенције и заштите од дискриминације, уз обезбеђивање довољно финансијских средстава за све планиране мере. Акционим планом утврдити мере за успостављање јединственог система прикупљања података о појави дискриминације и ефектима примене механизма заштите од дискриминације.

2. Благовремено приступити припреми стратешких докумената чије важење истиче 2015, као што су Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређење

вање равноправности полова (2009–2015), Национални план акције за децу (2004–2015), Национална стратегија за унапређивање положаја Рома, Декада Рома 2005–2015, Стратегија о старењу (2009–2015), Акциони план за спровођење Стратегије унапређења положаја особа са инвалидитетом (2013–2015) и други.

3. Интензивирати рад на спровођењу мера утврђених националним, покрајинским и локалним стратешким документима и акционим плановима, које треба да омогуће постизање пуне равноправности депривираних, рањивих и маргинализованих друштвених група: Рома, особа с инвалидитетом, старијих особа, избеглих и интерно расељених особа, сиромашних и других социјално угрожених особа, укључујући децу и жене који припадају овим групама, како би се створили услови да ефективно уживају сва гарантована права, без било ког вида директне или индиректне дискриминације. У ове активности треба укључити представнике рањивих друштвених група.

4. Наставити рад на едукацији судија, јавних тужилаца, полицијских службеника и запослених у државној управи из области антидискриминационог права.

5. Наставити рад на интегрисању родне перспективе у све одлуке и политике на националном, покрајинском и локалном нивоу; обезбедити доследну примену правила о родној анализи нацрта закона и других прописа и анализи њихових ефеката на жене и мушкарце.

6. Предузети све потребне мере како би састав државних органа, органа локалне самоуправе и других органа јавне власти одговарао националном саставу становништва на њиховом подручју, повећањем броја запослених припадника националних мањина и њиховим школовањем и оспособљавањем за обављање послова.

7. Ускладити правне прописе којима су уређени услови и поступак регистрације нетрадиционалних верских заједница с домаћим и међународним стандардима о равноправности цркава и верских заједница, како би се спречила посредна дискриминација ових верских заједница и верника.

8. Без одлагања донети правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, ученика и трећег лица у установи образовања и васпитања и обезбедити све услове за његову примену.

9. Креирати и реализовати едукативне програме намењене наставницима, васпитачима и другим лицима запосленим у школама како би били обучени за препознавање и спречавање дискриминације, промовисање једнакости међу ученицима, активно супротстављање свим врстама дискриминације и спровођење инклузивног образовања.

10. Предузети мере како би се у наставне програме и наставне материјале интегрисале теме које развијају културу мира, толеранције, разумевања и уважавања различитости, родне равноправности и недискриминације. Из наставних материјала уклонити дискриминаторне садржаје и садржаје који подржавају стереотипе и предрасуде.

11. Обезбедити једнаке могућности у приступу високом образовању младима из подзаступљених група, укључујући у особе с инвалидитетом, увођењем посебних мера и допуном стандарда за акредитацију високошколских установа у погледу приступачности простора, обезбеђивања асистивних технологија и одговарајућих сервиса за

подршку студентима; иницирати усвајање интерних правила о начину поступања у случајевима дискриминације у високошколским установама.

12. Креирати и реализовати едукативне програме намењене здравственим и другим радницима запосленим у здравственим установама, у циљу повећања нивоа знања и разумевања дискриминације и поштовања прописа који је забрањују; у сличне едукативне програме укључити саветнике за заштиту права пацијената и чланове локалних савета за здравље, као и за запослене у Републичком фонду за здравствено осигурање и филијалама фонда.

13. Законски уредити област јавног информисања у складу с антидискриминационим прописима и обезбедити одговарајућу едукацију новинара у области антидискриминационог права. Обезбедити да носиоци јавног радиодифузног сервиса производе и емитују програме који својим садржајима омогућавају изражавање културног идентитета националних мањина и етничких група, укључујући и стварање услова да програме прате и на свом језику и писму. Обезбедити емитовање програма у формату прилагођеном особама с инвалидитетом.

14. Изједначити Републику Србију као послодавца за директне и индиректне буџетске кориснике са осталим послодавцима у погледу начина испуњавања обавезе запошљавања особа с инвалидитетом.

15. Уклонити из правних прописа све неадекватне и стигматизирајуће термине којима се означавају особе са инвалидитетом („слеп“, „глув“, „нем“, „хендикепирано лице“, „лице са посебним потребама“ и сл.) и заменити уједначеним и коректним терминима. У овом смислу допунити Јединствена методолошка правила за израду прописа („Службени гласник РС“, број 21/10).

16. Реформисати прописе о лишењу пословне способности у складу са савременим социјалним моделом инвалидности и међународним стандардима у овој области, како би се обезбедило да особе с инвалидитетом, уз одговарајућу подршку, на равноправној основи уживају сва гарантована права.

17. Ревидирати Стратегију о развоју и промоцији друштвено одговорног пословања (2010–2015) увођењем посебних мера које доприносе елиминисању социјалне искључености и дискриминације припадника рањивих група. Увести посебне мере којима би се обезбедило да послодавци спроводе принцип једнаких могућности и недискриминације у раду и запошљавању.

18. Усвојити закон о бесплатној правној помоћи који ће обезбедити делотворан приступ правди, без дискриминације по било ком основу, укључујући и приступ правди жртвама дискриминације.

19. Предузети све потребне мере у циљу уклањања безбедносних претњи и стварања услова за несметано одржавање Параде поноса 2014. године. Донети прописе којима се омогућава регистрација истополних парова и регулишу дејства, правне последице и начин престанка регистрованих партнерства, у складу с препорукама Савета Европе.

20. Обезбедити адекватан пословни простор за рад стручне службе Повереника за заштиту равноправности.

1. О ПОВЕРЕНИКУ ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ

1.1 Правни статус, улога и надлежност

Повереник за заштиту равноправности јесте самосталан и независан инокосни државни орган, установљен Законом о забрани дискриминације,² са широким кругом законских овлашћења која га чине централном националном институцијом специјализованом за спречавање и сузбијање свих облика и видова дискриминације. Надлежност Повереника широко је одређена, у складу с међународним стандардима и праксом европских правосудних институција – Европског суда за људска права и Суда правде ЕУ, које Повереник следи у тумачењу и примени антидискриминационих прописа, како би се омогућило да ефикасно и делотворно спречава и штити од дискриминације и доприноси остваривању и унапређивању равноправности.

Према члану 33. Закона о забрани дискриминације, Повереник је надлежан да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке о начину отклањања повреде права и изриче законом утврђене мере у случају неспровођења препорука. Осим тога, овлашћен је да у јавном интересу покреће стратешке парнице за заштиту од дискриминације. Од Повереника се очекује да за вођење ових парница бира случајеве учестале и широко распрострањене дискриминације, посебно оне који изазивају нарочито тешке последице код припадника осетљивих, угрожених и маргинализованих друштвених група, који су у правној пракси ретко добијали судски епилог, а у погледу којих постоје добри изгледи за успех и потенцијал за остваривање циљева стратешког парничења. Повереник је овлашћен и да подноси прекршајне и кривичне пријаве, као и предлоге за оцену уставности и законитости. Законска је дужност Повереника да подносиоцу притужбе пружи информације о његовом праву и могућности покретања судског или другог поступка заштите, а овлашћен је да препоручи и медијацију ако оцени да се она може применити.

У остваривању своје превентивне функције, Повереник је овлашћен и дужан да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације. На основу знања из поднетих притужби, медијских прилога и из других извора, Повереник саставља и издаје саопштења за јавност. Такође, он препоручује органима јавне власти и другим лицима предузимање одговарајућих мера, прати спровођење закона и других прописа у области заштите равноправности и забране дискриминације, даје мишљења о нацртима закона и других прописа и иницира доношење нових и измену законских и других прописа.

Повереник подноси редован годишњи извештај Народној скупштини о стању у области заштите равноправности, а самоиницијативно, или на захтев Народне скупштине, подноси и посебан извештај. У свом деловању Повереник је дужан да успоставља и одржава сарадњу с органима надлежним за остваривање равноправности и заштиту људских права на територији аутономне покрајине и локалне самоуправе.

Самосталност и независност институције Повереника представљају основне постулате и кључне претпоставке за успешно остваривање њене друштвене улоге и

² „Службени гласник РС“, број 22/09.

мисије. Због тога је сваки покушај утицаја на рад ове институције акт нарушавања њене независности, без обзира на то да ли долази од органа јавне власти, организација цивилног друштва или приватног сектора.

У тумачењу и примени антидискриминационих прописа Повереник следи међународне стандарде и праксу европских правосудних институција – Европског суда за људска права и Суда правде ЕУ.

1.2 Стручна служба

За вршење стручних и административних послова из делокруга рада Повереника, образована је стручна служба која Поверенику помаже у вршењу његових надлежности. Ова служба организована је у складу с Правилником о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у стручној служби Повереника за заштиту равноправности³ и Одлуком о измени Одлуке о образовању и раду стручне службе Повереника за заштиту равноправности. Основне унутрашње јединице чине три сектора: Сектор за заштиту равноправности, Сектор за унапређење равноправности и Сектор за опште послове. Посебне унутрашње јединице јесу Кабинет Повереника и Група за информисање. Правилником је систематизовано укупно 60 запослених, четири на положају, 53 на извршилачким радним местима и три на радним местима намештеника. Од предвиђеног броја попуњено је укупно 19 радних места, укључујући и повереницу за заштиту равноправности.

За вршење стручних и административних послова из делокруга рада Повереника, образована је стручна служба која Поверенику помаже у вршењу његових надлежности. Стално повећање обима посла доводи до додатног ангажовања запослених и експерата по основу уговора, што представља тешкоће у раду. Кадровским планом за 2013. Повереник је планирао запошљавање 12 особа. Међутим, због ограничења привременог пословног простора у Београдској 70, овај план није реализован до краја 2013. године. На тај начин се директно отежава испуњавање законске улоге и обавеза које Повереник има у домену сузбијања и заштите од дискриминације.

Повереник је током 2013. започео припреме за промену систематизације радних места, у циљу успостављања адекватног оквира за будуће регионалне канцеларије, чије је успостављање подржала Народна скупштина својим закључком поводом разматрања Редовног годишњег извештаја Повереника за заштиту равноправности за 2012. годину.⁴

Током 2013. године настављено је с подизањем нивоа општих и специфичних знања и професионалних компетенција запослених у стручној служби Повереника организовањем разноврсних обука, семинара и радионица.

1.3 Просторни и технички услови за рад

У септембру 2010, Поверенику за заштиту равноправности додељен је, као привремено решење, пословни простор на првом спрату стамбено-пословне зграде, у Београдској улици бр. 70, површине 248 м², у који се стручна служба уселила јуна 2011, након обимних радова на реконструкцији и обезбеђивању приступачности. Будући

3 „Службени гласник РС“, број 111/12.

4 „Службени гласник РС“, број 45/13.

да није било просторних и безбедносних услова да се рад пријемне канцеларије организује у пословном простору у ком раде запослени у стручној служби, крајем 2011. за ове намене Поверенику је привремено уступљена на коришћење једна канцеларија у згради Управе за заједничке послове републичких органа у Немањиној 22–26, у којој је јуна 2012. отпочео пријем странака. Оваквим решењем отежани су рад и комуникација запослених у служби, што преставља додатни притисак на ионако недовољан број запослених, који су принуђени да раде на две локације.

Како би особе с инвалидитетом које користе колица могле да приступе овом пословном простору, уграђене су приступна рампа и савремене подизно-спуштајуће платформе. У пословном простору инсталирани су опрема за појачавање звука која олакшава комуникацију особама са оштећеним слухом, као и индукциони систем за амплификацију говора, који омогућава особама које носе слушне апарате да јасно чују говорника, односно да звукове око себе чују без сметњи. Целокупан пословни простор Повереника опремљен је тактилним таблама на Брајевом писму, с називом институције, што олакшава особама са оштећеним видом приступ и боравак у просторијама Повереника.

Стручна служба Повереника има сва потребна техничка средства за рад, која су набављена из сопствених средстава и из донација. Крајем 2012. из донације ИПА пројекта Поверенику је предат велики број техничких уређаја, професионалних штампача, компјутера и др. Међутим, због недостатка простора, они се још не користе, што радну средину чини небезбедном. Додатну потешкоћу у раду представља и то што не постоје места за паркирање испред или у близини додељеног пословног простора, чиме је отежан приступ овим просторијама странкама с инвалидитетом и особама које долазе на састанке које Повереник организује.

Иако је прошло више од три године од оснивања институција Повереника и без обзира на то што је повереница више пута указивала на проблеме у вези с недостатком пословног простора, што су чиниле и међународне организације дајући препоруке да се обезбеде бољи услови за рад Повереника, мањак пословног простора и даље отежава рад и развој стручне службе и представља најзначајније ограничење у раду Повереника. Треба имати у виду да се обим посла Повереника константно повећава и да је од оснивања до данас обрађено преко 1.900 предмета, а да број непосредних обраћања овом органу за правни савет и помоћ прелази 3.000. Уколико се овај тренд настави, а убрзо се не реши проблем простора, биће доведено у питање ефикасно и делотворно испуњавање мисије коју Повереник има на плану сузбијања и заштите од дискриминације.

1.4 Унапређивање начина и методологије рада

У циљу повећања ефикасности и квалитета рада, током 2013. настављено је са усавршавањем интерних процедура и упутстава намењених запосленима у стручној служби, уз пуну партиципацију запослених. Упутства садрже инструкције о садржини, структури, начину аргументовања, језику и стилу аката Повереника, како би они били једноставни, свакоме јасни и разумљиви, што подразумева избегавање административног стила и употребу компликоване правничке терминологије, која је непозната правним лаицима. Такав приступ намеће сама сврха појединачних правних аката које Повереник доноси, која се огледа не само у уклањању конкретне повреде права на

недискриминацију, већ и у превенирању дискриминације кроз подизање свести јавности и повећање нивоа знања, информисаности и разумевања правног појма дискриминације, механизма правне заштите од дискриминације и слично.

Крајем 2013. започеле су припреме за иновирање Пословника о раду,⁵ који је Повереник донео 2010, у року од 45 дана од дана избора, сагласно члану 62. Закона о забрани дискриминације, у време када није ни започео свој рад. Трогодишња примена правила садржаних у Пословнику о раду показала је да нека правила о начину поступања у пракси нису верификована, да су нека неадекватна, нерационална и нецелисходна са аспекта стандарда правичног поступања и ефикасног спровођења поступка.

У протеклој години заузимани су правни ставови у погледу многих спорних процесних питања која се јављају због непрецизности, недоречености и неусклађености антидискриминационих прописа и законских празнина које су последица пропуста законодавца да изричито регулише начин поступања. Поводом најзначајнијих спорних правних питања Повереник је, ради правилног тумачења и примене правних прописа, сукцесивно, у неколико наврата, одржао консултативне састанке с угледним правним стручњацима. Досадашње искуство у примени прописа омогућило је да се састави списак спорних процесних питања, као припрема за стручни скуп, на ком ће се окупити представници стручне службе Повереника, правосудних органа и правници у организацијама цивилног друштва како би ова питања заједнички размотрили. Овај скуп планиран је за 2014. годину.

1.5 Припреме за отварање регионалне канцеларије у Новом Пазару

Досадашњи рад институције Повереника показао је да проактивно деловање на плану сузбијања дискриминације захтева веће присуство на терену. Иако су у протеклом периоду запослени у стручној служби Повереника, као и сама повереница, обишли велики број општина и насеља и остварили непосредне контакте с многим грађанима, представницима органа јавне власти, локалних медија и организација цивилног друштва, искуство је показало да је у локалним срединама неопходно континуирано деловати и, што је посебно важно, повећати доступност и видљивост Повереника. На то упућују и подаци о броју притужби с појединих подручја Србије. Илустрације ради, у 2013. из београдског региона пристигло је 39,9% притужби, док их је из региона Шумадије и западне Србије свега 14,8%. На основу свеобухватног сагледавања могућих начина за превазилажење оваквог неповољног стања, закључили смо да је потребно приступити оснивању регионалних канцеларија Повереника, што је подржала и Народна скупштина Републике Србије својим закључком поводом разматрања Редовног годишњег извештаја Повереника за заштиту равноправности за 2012. годину.

Имајући у виду спремност UNOPS EU Progres пројекта, који се спроводи у 25 општина јужне и југозападне Србије, и организације UN Women да подрже оснивање регионалне канцеларије у Новом Пазару, током 2013. започеле су активности на остваривању овог циља. Ову идеју подржало је и руководство Новог Пазара, а одлуком Скупштине града Новог Пазара Поверенику за заштиту равноправности уступљен је на бесплатно коришћење пословни простор на период од пет година. У питању је једна

5 „Службени гласник РС“, број 34/11.

канцеларија у ул. Косанчићева бб, површине 28,83 м², с тим што је договорено да што пре буде обезбеђен адекватан простор. Канцеларијски намештај и опрема обезбеђени су из средстава UNOPS EU Progres пројекта, из којих ће се финансирати и обука запослених и плаћати сви трошкови супервизије њиховог почетног рада од стране запослених у стручној служби Повереника. Крајем 2013. објављен је конкурс за два радна места и започете су активности на селекцији кадрова. Планирано је да запослени у канцеларији у Новом Пазару делују и у Рашкој, Сјеници и Тутину.

Предвиђено је да у наредном периоду буду отворене још три регионалне канцеларије уз подршку ИПА фондова, у оквиру секторског програмирања за 2013. годину.

2. АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИ ПРОПИСИ

Република Србија је протеклих година изградила ваљан антидискриминациони правни оквир. Усвојила најважније универзалне и регионалне споразуме у области људских права, који су на тај начин постали део њеног законодавства, и радила на усвајању и примени факултативних протокола уз ове споразуме.

Уставом Републике Србије⁶ забрањена је свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета (члан 21). Донети су општи и посебни антидискриминациони закони: Закон о забрани дискриминације (2009),⁷ Закон о заштити права и слобода националних мањина (2002),⁸ Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом (2006)⁹ и Закон о равноправности полова (2009)¹⁰. Забрана дискриминације садржана је у многим законима којима се уређују поједине области друштвених односа: Закон о раду (2005),¹¹ Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом (2009),¹² Закон о здравственој заштити (2005),¹³ Закон о основама система образовања и васпитања (2009)¹⁴ и Закон о црквама и верским заједницама (2006).¹⁵ Кривичноправна заштита од дискриминације уређена је Кривичним закоником Републике Србије,¹⁶ који прописује више кривичних дела у вези са забраном дискриминације, као што су повреда слободе изражавања националне или етничке припадности, исповедања вере и вршења верских обреда, промоција и позивање на мржњу, насиље према лицу или групи лица на основу неког њиховог личног својства и друго.

Успостављен је целовит и кохерентан систем правне заштите од дискриминације, који обухвата механизме грађанскоправне, кривичноправне и прекршајноправне заштите, у коме важно место припада Поверенику за заштиту равноправности.

Према општој оцени, важећи прописи пружају добар правни оквир и адекватне инструменте за заштиту од дискриминације, њено спречавање и сузбијање, у складу с међународним и европским стандардима. Ипак, у извештајима међународних организација и Европске комисије указано је и на потребу да се поједина законска решења унапреде.

Тако је још 2011. Европска комисија против расизма и нетолеранције (ЕКРИ) у свом извештају о Србији,¹⁷ датом после четвртог циклуса мониторинга, дала домаћим

6 „Службени гласник РС“, број 98/06.

7 „Службени гласник РС“, број 22/09.

8 „Службени лист СРЈ“, број 11/02, „Службени лист СЦГ“, број 1/03 – Уставна повеља и „Службени гласник РС“, број 72/09 – др. закон).

9 „Службени гласник РС“, број 33/06.

10 „Службени гласник РС“, број 104/09 (у даљем тексту: ЗРП).

11 „Службени гласник РС“, бр. 24/05, 61/05 и 54/09.

12 „Службени гласник РС“, број 36/09.

13 „Службени гласник РС“, бр. 107/05 и 72/09 – др. закон.

14 „Службени гласник РС“, број 73/09.

15 „Службени гласник РС“, број 36/06.

16 „Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09 и 111/09.

17 www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/serbia/SRB-CbC-IV-2011-021-SRB.pdf

властима следеће препоруке: 1) да измене Закон о црквама и верским заједницама како би се уклонила свака разлика у поступању између различитих цркава и верских заједница које делују у Србији (стр. 14); 2) да измене Закон о враћању имовине црквама и верским заједницама, који прописује само реституцију имовине одузете 1945. или касније, те да се одговарајућим изменама закона пропише враћање имовине одузете црквама и верским заједницама пре 1945, и то како регистрованим, тако и нерегистрованим верским заједницама (стр. 15); 3) да измене Закон о забрани дискриминације тако да забране дискриминацију у области здравствене заштите, становања и социјалне заштите (стр. 11).

У Извештају о напретку Србије за 2013. годину¹⁸ Европска комисије наводи да „Поједине одредбе Закона о забрани дискриминације тек треба да буду усаглашене с правним тековинама ЕУ“, да „ту спадају обим изузетака од начела једнаког поступања, дефиниција посредне дискриминације и обавеза обезбеђења одговарајућег простора за запослене с инвалидитетом“ (стр. 43). Овај став је поновљен је у оквиру поглавља 23 „Правосуђе и основна права“ тако што је наглашено је да „одређени делови српских прописа о забрани дискриминације нису у складу с правним тековинама Европске уније, а обим изузетака од начела једнаког поступања, дефиниција посредне дискриминације и обавеза обезбеђења одговарајућег простора за запослене с инвалидитетом је велики“ (стр. 54).

У протеклој години антидискриминациони закони нису мењани. Међутим, усвојени су поједини закони који су од значаја за заштиту од дискриминације и унапређење равноправности у појединим областима. Неки закони су били предмет јавне расправе у којима је учествовао и Повереник. На захтев предлагача или самоиницијативно, Повереник је дао образложено мишљење о појединим нацртима закона, што је изложено у одговарајућим деловима овог извештаја.

У наставку дајемо преглед релевантних измена у законодавству током 2013. године.

Априла 2013. усвојен је *Закон о изменама и дојунама Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом* („Службени гласник РС“, број 32/13). Према овом закону, послодавац који не запосли особе с инвалидитетом, у складу с обавезом запошљавања одређеног броја особа с инвалидитетом, дужан је да плати износ од 50% просечне зараде по запосленом у Србији за сваку особу с инвалидитетом коју није запослио. Доскорашња одредба о плаћању пенала престала је да важи. Такође, послодавац, на основу овог закона, има право на субвенцију зараде у трајању од 12 месеци за особу с инвалидитетом без радног искуства коју запосли на неодређено време, у износу од 75% укупних трошкова зараде с припадајућим доприносима уз обавезно социјално осигурање, али не више од износа минималне зараде.

Априла 2013. усвојен је *Закон о изменама и дојунама Закона о раду* („Службени гласник РС“, број 32/13). Овим изменама и дојунама закона унапређен је део Закона о раду који се односи на заштиту материнства. На основу новог члана Закона, „послодавац је дужан да запосленој жени, која се врати на рад пре истека годину дана од рођења детета, обезбеди право на једну или више дневних пауза у току дневног рада у укупном трајању од 90 минута или на скраћење дневног радног времена у трајању од 90 минута,

18 www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_2013.pdf

како би могла да доји своје дете, ако дневно радно време запослене жене износи шест и више часова“. Осим тога, регулисано је да се запосленој која користи право на породично одсуство, односно запосленој која користи одсуство ради неге детета, радни однос који је засновала на одређено време продужава до истека коришћења права на поменуто одсуство.

Маја 2013. усвојен је *Закон о заштити лица са менталним сметњама* („Службени гласник РС“, број 45/13). Овај закон на системски начин уређује област заштите менталног здравља, а његово доношење предвиђено је и Стратегијом развоја заштите менталног здравља („Службени гласник РС“, број 8/07). У члану 45. став 1. овог закона, под рубрумом „Забрана дискриминације“, прописано је: „Заштита лица са менталним сметњама врши се без дискриминације по основу расе, пола, рођења, језика, држављанства, националне припадности, вероисповести, политичког или другог уверења, образовања, правног или социјалног статуса, имовног стања, узраста, инвалидитета или било којег другог личног својства“. У ставу 2. изричито је забрањена дискриминација на основу менталних сметњи.

Маја 2013. усвојен је и *Закон о правима пацијената* („Службени гласник РС“, број 45/13). У члану 6. овог закона прописано је да у поступку остваривања здравствене заштите „пацијент има право на једнак приступ здравственој служби, без дискриминације у односу на финансијске могућности, место становања, врсту обољења, време приступа здравственој служби или у односу на неку другу различитост која може да буде узрок дискриминације“. Измењен је начин заштите права пацијената прописивањем да ову заштиту обезбеђује јединица локалне самоуправе, одређивањем лица које обавља послове саветника за заштиту права пацијената и образовањем Савета за здравље (члан 38).

У јуну 2013. усвојен је сет закона из области образовања: Закон о изменама и допунама Закона о основама система образовања и васпитања, Закон о основном образовању и васпитању, Закон о средњем образовању и васпитању и Закон о образовању одраслих („Службени гласник РС“, број 55/13).

Законом о изменама и допунама Закона о основама система образовања и васпитања измењене су и допуњене одредбе члана 3. Закона о основама система образовања и васпитања којима се истиче да се у остваривању општих принципа система образовања и васпитања посебна пажња посвећује „могућности да деца, ученици и одрасли са сметњама у развоју и са инвалидитетом, без обзира на сопствене материјалне услове, имају приступ свим нивоима образовања у установама, а лица смештена у установе социјалне заштите, болесна деца, ученици и одрасли остварују право на образовање за време смештаја у установи и током болничког и кућног лечења“, као и „смањењу стопе осипања из система образовања и васпитања, посебно особа из социјално угрожених категорија становништва и неразвијених подручја, особа са сметњама у развоју и инвалидитетом и других особа са специфичним тешкоћама у учењу и подршци њиховом поновном укључењу у систем, у складу са принципима инклузивног образовања“. Осим тога, измењен је и члан 4. овог закона тако што је као један од циљева образовања прописано „стицање квалитетних знања, вештина и ставова који су свима неопходни за лично остварење и развој, инклузију и запослење и стицање и развијање основних компетенција у погледу комуникације на матерњем језику, комуникације на страним

језицима, математичке писмености и основних компетенција у науци и технологији, дигиталне компетенције, компетенције учења како се учи, међуљудске и грађанске компетенције и културног изражавања“. Такође, у члану 14. којим је регулисана надлежност Националног просветног савета додато је, као нова надлежност овог органа, да „прати, анализира и даје препоруке за смањење осипања деце и ученика из образовног система и утврђује предлоге мера за наставак образовања особа које су напустиле систем“. Ову надлежност има и Савет за стручно образовање и образовање одраслих, који је новим прописима задужен да „прати, анализира и даје препоруке за смањење осипања деце и ученика из образовног система и утврђује предлоге мера за наставак образовања особа које су напустиле систем“.

У циљу стварања бољих услова за спровођење инклузивног образовања детаљно је регулисана садржина индивидуалног образовног плана (ИОП) који се доноси за дете и ученика коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, те установа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и доноси индивидуални образовни план. Измењеним чланом 77. дефинисан је циљ ИОП-а који се огледа „у оптималном развоју детета и ученика, укључивање у вршњачки колектив и остваривање општих и посебних исхода образовања и васпитања, односно задовољавања образовно-васпитних потреба детета и ученика“. Детаљно је регулисан начин и поступак израде ИОП-а, као и његовог вредновања, с тим што је прописано да ближе упутство за остваривање ИОП-а, његову примену и вредновање доноси министар (члан 77. став 14). Овим изменама створени су законски услови за делотворније сузбијање посредне дискриминације деце којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању у области образовања.

На основу Закона о основама система образовања и васпитања, министар просвете, науке и технолошког развоја донео је *Правилник о стиручном усавршавању и стицању звања наставника, васпитача и стиручних сарадника*, који је ступио на снагу у септембру 2013. године („Службени гласник РС“, број 85/13). Правилником су предвиђене приоритетне области стручног усавршавања које су од значаја за развој образовања и васпитања (члан 8.), а то су, између осталог, и превенција дискриминације и инклузија деце и ученика са сметњама у развоју и оних из друштвено маргинализованих група.

Закон о основном образовању и васпитању, усвојен јуна 2013, у члану 9. изричито прописује да је основни задатак школе да омогући „квалитетно образовање и васпитање за свако дете и ученика, под једнаким условима, без обзира где се школа налази, односно где се образовање и васпитање одвија“, као и да ће „лица која обављају образовно-васпитни рад и друга лица запослена у школи нарочито промовисати једнакост међу свим ученицима и активно се супротстављати свим врстама дискриминације и насиља“.

У члану 10. регулисана су права ученика са сметњама у развоју и с инвалидитетом, а то је свако дете с интелектуалним, чулним и моторичким сметњама у развоју. Као основ и подршка инклузивном образовању, прописано је да дете са сметњама у развоју стиче образовање и васпитање по правилу у школи заједно са осталим ученицима, а када је то у најбољем интересу ученика, у школи за ученике са сметњама у развоју,

у складу са законом. Ученику са сметњама у развоју и инвалидитетом признато је право на индивидуални образовни план.

У члану 12. закона, којим је регулисан језик остваривања образовно-васпитног рада, прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику. Истим чланом, у ставу 2, регулисано је да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика, с тим што је школа овлашћена да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично, и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања. Ову сагласност министарство даје по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине у складу са законом којим се уређује надлежност националних савета националних мањина. Изричито је прописано да се мишљење сматра датим ако национални савет националне мањине не достави мишљење у року од 15 дана од дана пријема захтева. Утврђена је и законска дужност школе да за ученика организује наставу српског језика ако се образовно-васпитни рад остварује на језику и писму националне мањине, као и да се за ученика који је припадник националне мањине организује настава језика националне мањине са елементима националне културе као изборни предмет, ако се образовно-васпитни рад остварује на српском језику. Закон прописује могућност да се образовно-васпитни рад изводи на страном језику, односно двојезично, уз сагласност министарства, при чему се ученику организује настава српског језика ако се образовно-васпитни рад остварује на страном језику. Када је реч о образовно-васпитном раду за ученике који користе знаковни језик, односно посебно писмо или друга техничка решења, прописано је да се овај рад остварује у складу са законом, без ближих одређења.

Законом нису укинуте школе за образовање ученика са сметњама у развоју, али је у члану 18. прописано да се у овим школама школују деца без обзира на врсту сметње. Такође, прописано је да ради унапређивања инклузивног образовања и васпитања, школа за образовање ученика са сметњама у развоју пружа подршку школи у систему редовног образовања и васпитања. Школама у систему редовног образовања и васпитања у којој стичу образовање и ученици са сметњама у развоју и с инвалидитетом омогућено је да ангажују васпитача, наставника или стручног сарадника, који је запослен у школи за образовање ученика са сметњама у развоју, с тим што се ово ангажовање врши на основу мишљења интерресорне комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке ученику.

Важно је истаћи да су у циљеве основног образовања и васпитања, поред осталог, увршћени: „пун и усклађен интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког детета и ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима“; „развијање способности за улогу одговорног грађанина, за живот у демократски уређеном и хуманом друштву заснованом на поштовању људских и грађанских права, као и основних вредности правде, истине, слободе, поштења и личне одговорности; формирање ставова, уверења и система вредности, развој личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности држави Србији, поштовање и неговање српског језика и свог матерњег језика, традиције и културе српског народа, националних мањина и етничких заједница, других народа,

развијање мултикултурализма, поштовање и очување националног и светског културног наслеђа“; „развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне и узрасне равноправности и толеранције“.

Закон о средњем образовању и васпитању, усвојен јуна 2013, као један од циљева средњег образовања прописује поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранцију и уважавања различитости (члан 2). Законом нису укинуте школе за ученике са сметњама у развоју, већ је прописано да се у овим школама остварују образовање и васпитање за одговарајућа занимања ученика који ову школу похађају на основу мишљења интерресорне комисије за процену додатне образовне, здравствене и социјалне подршке ученику уз сагласност родитеља (члан 4).

Одредбе којима је регулисана употреба језика у средњошколској настави идентичне су онима којима је регулисано остваривање образовно-васпитног рада у основним школама.

У погледу верске наставе прописано је да наставни програм ове наставе доноси министар, на усаглашени предлог традиционалних цркава и верских заједница, а по прибављеном мишљењу органа надлежног за послове односа с црквама и верским заједницама (члан 7). Према пропису из члана 8. Закона, организовање и остваривање верске наставе прати Комисија за верску наставу у школи, коју образује Влада на време од шест година. Важно је истаћи да је законом регулисан начин пружања додатне подршке у образовању и васпитању, чиме су створени законски услови за спровођење инклузивног средњошколског образовања. У члану 12. прописано је да за ученика и одраслог коме је због сметњи у развоју и инвалидитета, специфичних тешкоћа у учењу, социјалне ускраћености и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, школа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и, зависно од потреба, доноси и индивидуални образовни план, у складу са Законом. Циљеви додатне подршке у образовању и васпитању јесу постизање оптималног укључивања ученика и одраслих у редован образовно-васпитни рад, осамостаљивање у вршњачком колективу и његово напредовање у образовању и припрема за свет рада. За остваривање додатне подршке у образовању и васпитању, директор, наставник, стручни сарадник, васпитач, педагошки и андрагошки асистент и родитељ, односно старатељ, може добити посебну стручну помоћ у погледу спровођења инклузивног образовања и васпитања. Прописано је да, ради остваривања додатне подршке у образовању и васпитању, школа остварује сарадњу с органима локалне самоуправе, као и с другим организацијама, установама и институцијама на локалном и ширем нивоу. Осим тога, омогућено је да посебну стручну помоћ могу да пружају лица компетентна у области инклузивног образовања и васпитања и школе које су својим активностима постале примери добре праксе у спровођењу инклузивног образовања и васпитања.

Кандидатима за упис признато је право да полажу пријемни испит на језику на ком су завршили основно образовање и васпитање, ако уписују школу у којој се полаже пријемни испит за проверу посебних склоности и способности (члан 38). У погледу услова за упис у средњу школу и рангирања кандидата, закон не прописује могућност увођења посебних мера за ученике из депривираних и маргинализованих друштвених група.

Закон о образовању одраслих, усвојен јуна 2013, прописује једнаке могућности као један од принципа овог облика образовања. У члану 3. Закона принцип једнаких могућности дефинисан је као укључивање и стицања образовања без обзира на године живота, пол, тешкоће и сметње у развоју, инвалидитет, расну, националну, социјалну, културну, етничку и верску припадност, језик, сексуалну оријентацију, место боравка, материјално или здравствено стање и друга лична својства. Међу циљевима образовања одраслих јесу и развој демократије, интеркултуралности и толеранције (члан 4). У погледу употребе језика прописано је да се образовање одраслих остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине образовање одраслих остварује и на матерњем језику, односно двојезично, ако се за то приликом уписа у програм определи најмање 50% полазника или кандидата. Припаднику националне мањине признато је право да приликом укључивања у поступак признавања претходног учења бира да ли ће се поступак спровести на матерњем или српском језику. Прописано је да се образовање кандидата и полазника који користе знаковни језик, односно посебно писмо или друга техничка решења, остварује у складу са законом, с тим што није наведено који је закон у питању.

Закон о изменама и дојунама Закона о уређењу судова, усвојен новембра 2013. („Службени гласник РС“, број 101/13), променио је стварну надлежност судова у парницама за заштиту од дискриминације. Уместо основног суда, нови закон прописује надлежност вишег суда. Због ове промене биће неопходна едукација судија виших судова, који до сада нису судили у парницама за заштиту од дискриминације.

Народна скупштина је октобра 2013. ратификовала и две међународне конвенције које су тако постале саставни део унутрашњег правног система Републике Србије. У питању су Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици и Конвенција о заштити деце и сарадњи у области међународног усвојења („Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 12/13).

Имајући у виду потребу унапређења законодавног процеса у Србији, Народна скупштина Републике Србије је јуна 2013. донела Резолуцију Народне скупштине о законодавној политици („Службени гласник РС“, број 55/13). Овим документом Република Србија изразила је пуну спремност да оствари циљеве законодавне политике као што су, између осталог, јачање владавине права и обезбеђивање потпуне правне сигурности и заштите људских и мањинских права и основних слобода. У Резолуцији је, поред осталог, истакнута потреба за изградњом и усвајањем законодавних решења која су основ за бржи, ефикаснији и координисан развој друштва, у складу са системом друштвених вредности, „уз поштовање принципа родне равноправности и узимања у обзир ефеката закона и других прописа на жене и мушкарце“.

3. ДИСКРИМИНАЦИЈА ИЗ УГЛА ГРАЂАНА И ПРЕДСТАВНИКА ОРГАНА ЈАВНЕ ВЛАСТИ: ИНФОРМИСАНОСТ, СТАВОВИ И ПЕРЦЕПЦИЈА СТАЊА

У Србији још увек није успостављен јединствен и централизован систем прикупљања података релевантних за праћење појаве дискриминације и начина функционисања система правне заштите од дискриминације, иако је препоруку за успостављење оваквог система Повереник дао још 2011. у свом годишњем извештају. Због тога је отежан увид у реално стање, а самим тим и планирање адекватних мера за сузбијање дискриминације, које није могуће без егзактних података о распрострањености дискриминације, њеним обележјима и облицима, најчешћим жртвама и извршиоцима и областима у којима је најучесталија, као и без података о примени механизма за заштиту од дискриминације и њиховим ефектима. Очекујемо да ће будућим акционим планом за спровођење Стратегије превенције и заштите од дискриминације, која је усвојена јуна 2013. на препоруку Повереника за заштиту равноправности, бити утврђен начин прикупљања и дистрибуције података који ће свим друштвеним актерима пружати увид у актуелне податке о распрострањености и учесталости дискриминације у Србији и ефектима примене механизма за њено спречавање и сузбијање, укључујући и податке о грађанскоправној, кривичноправној и прекршајноправној заштити од дискриминације.

Међутим, иако не постоје обједињени подаци о појави дискриминације, евидентно је да је дискриминација и даље веома распрострањена појава у свим областима друштвеног живота, упркос томе што је успостављен ваљан правни оквир за њено сузбијање. То потврђују извештаји независних државних органа, организација цивилног друштва, међународних организација, као и извештаји Европске комисије о напретку Србије у европским интеграцијама.

У настојању да упознамо јавност с актуелним стањем у остваривању и заштити равноправности, презентоваћемо резултате истраживања јавног мњења о дискриминацији у Србији, које је за потребе Повереника спровео ЦеСИД крајем 2013, као и основне налазе истраживања „Однос представника јавне власти према дискриминацији у Србији“, првог такве врсте у Србији, које је октобра 2013. спровео ИПСОС Стратеџик маркетинг. Подаци прикупљени у овим истраживањима пружају слику о друштвеном контексту појаве дискриминације и изградње антидискриминационе правне праксе.

3.1 Однос грађана према дискриминацији у Србији

Крајем 2013, на захтев институције Повереника за заштиту равноправности и уз подршку и помоћ Програма Уједињених нација за развој (УНДП), ЦеСИД је спровео истраживање јавног мњења „Однос грађана према дискриминацији у Србији“. Ради се о четвртном истраживању овакве врсте, будући да су по истој методологији спроведена већ три истраживања (2009, 2010. и 2012), што је омогућило да се уоче трендови и промене у ставовима и перцепцији грађана. Велика је потреба за овом врстом истраживања јер она омогућавају да се утврде ставови и перцепције грађана у актуелном социјалном контексту и њихов однос према припадницима одређених друштвених

група, што је један од основних предуслова за планирање и успешно спровођење мера и активности у спречавању и сузбијању дискриминације. Захваљујући јединственој методологији која је примењена у свим истраживањима, могу се уочити одређене промене и тенденције у односу на резултате ранијих истраживања и идентификовати кључна подручја деловања, као и приоритети у раду на сузбијању дискриминације.

Приликом тумачења налаза истраживања треба имати у виду чињеницу да су се у току прикупљања података паралелно одвијала два догађаја. Један је кампања против насиља над женама „Не окрећи леђа насиљу, пријави га“, коју је покренуло Министарство рада и социјалне политике, и у оквиру које је 16 дана емитован спот у ком су изнети алармантни подаци: током 2013. године 6.000 породица пријавило је насиље у својој породици, а од 46 убијених жена, 27 су директне жртве насиља у породици. Други догађај су протести мештана села Ушће код Обреновца који су блокирали раскрсницу код Термоелектране „Никола Тесла Б“, протестујући због одлуке Владе да осамдесетак азиланата буде смештено у близини термоелектране. Запаљена је и барака за смештај азиланата. Подршку демонстрантима индиректно је пружила и локална власт у Обреновцу. Несумњиво је да су оба догађаја и њихов велики медијски публицитет утицали на јавно мњење у смислу да су грађани, у већој мери него ранијих година, као угрожене и дискриминисане групе перципирале жене и азиланте/мигранте. Ови подаци су истовремено и важан показатељ у којој мери медији могу да утичу на промену перцепције дискриминације и дискриминисаних група.

3.1.1 Перцепција појаве дискриминације

Резултати истраживања показују да грађани перципирају дискриминацију као негативну појаву. Чак четири петине грађана јасно разграничава да се ради о неоправданом поступку, односно да се не може ускратити право некоме само на основу личног својства. Међутим, као и претходне године, чак 16% је оних који кажу да то „углавном није оправдано“, али да „постоје околности које би то могле оправдати“.

Већина грађана је мишљења да је друштво у коме живимо дискриминаторско. Они сматрају да је дискриминација прилично или много присутна у нашој земљи. Број оних који кажу да је дискриминације сада више него пре три године порастао је скоро за трећину (36% у 2012, а 46% испитаника 2013), што указује на то да грађани све више препознају ову негативну појаву.

Као и 2012, 16% грађана имало лично искуство с дискриминацијом, и то највише на радном месту. У односу на период од пре три, односно четири године, када је 24%, односно 22% грађана било дискриминисано, дошло је до смањења броја оних који су лично били изложени дискриминацији.

Компарација података прикупљених новим, али и ранијим истраживањима показује да постоји константан пад броја грађана који сматрају да је дискриминација велики проблем и да мора бити сврстан међу приоритете: 2010. такав став имао је 41% испитаника, 2012. њих 37%, а 2013. свега 35% испитаника. Истовремено је порастао број оних који сматрају да је дискриминација значајан проблем, али да постоје већи проблеми с којима се наши грађани сусрећу – од 34% у 2010, преко 45% у 2012. години до половине популације у овој години. Највећи део грађана оцењује да медији

посвећују мало пажње проблему дискриминације (56%, што је за 3% више у односу на 2010. и 2012. годину).

Велики број испитаника сматра да друштво треба да посвети пажњу сиромашним људима (76%), особама с инвалидитетом (72%), проблему насиља над женама (71%), старим људима (68%) и равноправности полова (53%). Међу испитаницима, 24% сматра да друштво не би требало да посвећује пажњу људима другачије сексуалне оријентације, а 18% сматра да друштво то не треба да чини када су у питању верске мањине.

3.1.2 Ставови о највише дискриминисаним друштвеним групама

У односу на ранија истраживања, и у одговорима на питање: Које су групе највише дискриминисане у Србији? уочава се извесна разлика. Наиме, према мишљењу испитаника, на првом месту по изложености дискриминацији налазе се жене (42% испитаних). Следе Роми (41,5%), који су у ранијим истраживањима били на првом месту, затим особе с инвалидитетом (28,4%), сиромашне особе (27%) и старије особе (24,5). Високо на листи су и деца (18,6%) и припадници сексуалних мањина (16,4%).

3.1.3 Ставови о областима друштвених односа у којима је дискриминација најучесталија

Према мишљењу грађана, рад и запошљавање су области у којима се најчешће јавља дискриминација. Такав је став више од трећине испитаних. Овај податак се поклапа и с подацима из праксе Повереника за заштиту равноправности: највећи број притужби поднетих Поверенику током 2013. односи се управо на дискриминацију у области рада и запошљавања.

3.1.4 Предиспозиције за дискриминацију: индекс дискриминације

Колико су испитаници заиста спремни да дискриминишу у највећој мери може се сазнати кроз њихове ставове према одређеним групама људи. То је један од најзначајнијих квантитативних показатеља, који указује на то да постоје значајне предиспозиције да се дискриминација остварује према ЛГБТ особама, припадницима појединих етничких заједница и према припадницима мањинских верских заједница. Другим речима, грађани су у великој мери хомофобични, верски нетолерантни и ксенофобични.

У поређењу с периодом од пре годину дана, смањило се број оних који су спремни да дискриминишу, али се смањило и број оних који не дискриминишу, односно оних који су спремни да се супротставе дискриминацији. И једних и других је сада за по 3% мање него годину дана раније, док се број оних који су дефинисани као неутрални повећао са 50% на 56% од укупног броја испитаника.

Приметно је да постоји разлика између перцепције грађана о томе које су групе дискриминисане од резултата који се тичу њихових ставова и који показују постојање потенцијала за дискриминацију. То је уочљиво по питању дискриминације малих верских заједница и ЛГБТ популације, као и особа које живе с ХИВ-ом, док се потпуно слагање у поређењу ових резултата налази само по питању дискриминације Рома.

Анализа ставова испитаника показује да су они спремни да дискриминишу управо ове групе, али све њих (изузев Рома) не препознају као дискриминисане. Када су у питању Роми, грађани их перцепирају као дискриминисану групу, али истовремено имају висок ниво предрасуда и негативних стереотипа у вези с њима.

3.1.5 Предрасуде и толеранција: етничка и социјална дистанца

Социјална, односно етничка дистанца, тј. степен блискости/удаљености појединаца у односу на поједине друштвене или етничке групе, зависи од афективне компоненте ставова, као и од нивоа негативних стереотипа и предрасуда прихваћених у друштву. Већа социјална, односно етничка дистанца према појединим друштвеним групама показатељ је ниског нивоа социјалне/етничке комуникације и интеракције, те представља потенцијал за дискриминацију припадника тих група. Треба имати у виду да је социјална/етничка дистанца променљива и на њу се може утицати најчешће преко медија.

Резултати истраживања показују да је етничка дистанца највећа према Албанцима, док је према Хрватима и Бошњацима нешто мања у односу на ранији период. Албанце и Роме у својој породици не жели 57% испитаника, скоро половина испитаних не жели Албанца за васпитача своје деце, а Ром као васпитач деце неприхватљив је за 27% испитаних. Затим, 40% испитаних не жели Хрвате за државнике, половина не жели Албанце, а скоро 30% не жели да државници буду Роми или Бошњаци.

Став да Србија треба да буде држава само српског народа подржава 23% испитаних, док је 18% испитаних неодлучно. Нешто више од већине испитаних не слаже се с овом констатацијом, али 46% испитаних подржава констатацију да треба бити опрезан с припадницима других народа и када се показују као пријатељи. Чак 39% испитаних каже да „нема ништа против Рома“, али да они „ипак воле да краду“. Да су Роми најдискриминисанија група у Србији сматра 41,5% испитаних. Према мишљењу око 2-3% испитаних, дискриминацији су изложени Албанци, Хрвати, Бошњаци/Муслимани. Када се питање постави у форми да ли су националне мањине дискриминисане у Србији, ту потврдан одговор даје само 8% испитаних.

Највећа социјална дистанца осећа се према ЛГБТ популацији и ХИВ позитивним особама, мада се може приметити да дистанца према ЛГБТ особама у односу на прошлу годину у већем броју нивоа интеракције опада.

Половина испитаника сматра да је хомосексуалност болест коју треба лечити, а чак 74% испитаника подржава став „немам ништа против хомосексуалаца, али нека они то раде код куће“. ЛГБТ особе су у најгорој позицији у односу на остале друштвене групе: 42% испитаника о њима не прича с пријатељима, 39% оцењује да су медијски веома експонирани, а четвртина сматра да друштво не треба да се бави њиховим проблемима. Четири петине их не жели у породици, а половина за пријатеље.

Када је реч о односу према особама с инвалидитетом, 28,4% испитаника сматра да су особе с инвалидитетом група која у Србији највише трпи дискриминацију, посебно особе с менталним и физичким инвалидитетом. Забрињавајуће је да 13% испитаника сматра да децу са сметњама у развоју „не треба мешати са осталом децом“; 72% испитаника сматра да одговорност за смањење дискриминације према особама с

инвалидитетом има друштво у целини, а чак 96% испитаника сматра да би за особе с инвалидитетом требало обезбедити несметан приступ свим државним зградама „иако то празни буџетску касу“.

Дистанца према избеглицама и мигрантима/азилантима порасла је у односу на ранији период, док је дистанца према верским мањинама опала.

Досадашња истраживања показала су да се степен социјалне и етничке дистанце значајно није променио, што је и разумљиво с обзиром на то да су дистанце део предрасуда и ставова који се формирају у периоду социјализације младих и да се оне после тога не мењају у већем обиму. Поједине ситуације и околности могу да повећају или смање дистанцу према различитим групама, али трендови су релативно постојани и они су променљива категорија тек у дугом временском периоду. Овај податак је веома важан јер указује на значај активности за промовисање равноправности у периоду социјализације младих, које морају бити методолошки прилагођене и континуиране у току читавог периода социјализације.

3.1.6 Пружање подршке посебним (афирмативним) мерама

У којој мери грађани разумеју положај група које су најчешће дискриминисане, показују и то колико су спремни да подрже посебне (афирмативне) мере у циљу унапређивања положаја мањина. Грађани су спремнији да подрже мере у области запошљавања, више него мере за упис на универзитет (78% наспрам 73%). Највише разумевања имају за школовање на матерњем језику: 41% анкетираних се слаже с тим да мањине треба да имају наставу на матерњем језику, „иако то кошта буџет“. Такође, скоро половина испитаних не слаже се с тим да је држава дужна да финансира медије националних мањина, а 49% је против тога да припаднику националне мањине треба увек омогућити да се обраћа државним институцијама на сопственом језику, „иако то кошта буџет“. Они који живе у Београду у великом проценту се не слажу с тим да држава треба да финансира медије националних мањина, нити да припадницима мањина треба омогућити да се обраћају државним институцијама на свом језику уколико то „кошта буџет Републике Србије“. Обе мере, више од просека, подржавају припадници националних мањина.

3.1.7 Перцепција одговорности и улоге институција у сузбијању дискриминације

Грађани сматрају да је Влада институција која највише дискриминише, али уједно и институција која треба највише да помогне у овој области. Полиција се сматра мање одговорном за појаву дискриминације у односу на претходну годину. Полиција се у односу на 2012. сматра мање одговорном и за појаву дискриминације и за процес њеног решавања. Повереник за заштиту равноправности не перципира се као институција која је одговорна за појаву дискриминације. С друге стране, испитаници сматрају да она није одговорна ни за спречавање дискриминације.

Према мишљењу анкетираних, институције које највише дискриминишу грађане јесу политичке странке, влада, скупштина и правосуђе. Високо на листи налазе се медији и сами грађани.

Охрабрујуће је што од 2010. расте број оних који знају да у Србији постоји институција Повереника за заштиту равноправности (2010. је то знало 21% испитаника; 2012. године 31%, док ове године то зна трећина популације).

3.1.8 Спремност грађана да од институција траже заштиту од дискриминације

Број оних који би се у случају дискриминације обратили некој државној институцији незнатно се повећао у односу на ранији период, што је охрабрујући показатељ. Они који би се некој институцији обратили уколико би били дискриминисани, преферирају следеће институције: полицију (10%), Заштитника грађана (4%) и правосуђе (3%). Поверенику за заштиту равноправности би се обратило 2,3% анкетираних, што је на прошлогодешњем нивоу. У односу на 2012. смањило се број оних који не знају коме да се обрате (61% наспрам прошлогодешњих 44%), иако се и даље ради о високом проценту. У поређењу са 2010. и 2012, повећао се број оних који немају поверења у институције (с петине популације на 29% испитаних у 2013). Истовремено је, у поређењу с прошлом годином, порастао број грађана који кажу да су им процедуре сувише компликоване (са 8% на 11%). У благом је расту и број оних који кажу да у њиховом месту не постоји релевантна институција којој би се обратили.

3.2 Однос представника органа јавне власти према дискриминацији

Истраживање „Однос представника јавне власти према дискриминацији у Србији“ спроведено је октобра 2013. и представља прво истраживање овог типа у Србији. Истраживањем су обухваћени представници законодавне, извршне и судске власти на републичком, покрајинском и локалном нивоу из 10 различитих институција: Народне скупштине Републике Србије, Скупштине АП Војводина, скупштина градова, скупштина општина, Владе Републике Србије, Покрајинске владе, градских већа, општинских већа, судова и тужилаштва.

3.2.1 Перцепција дискриминације

Резултати истраживања показују да, као и грађани, већина представника органа јавне власти сагледава дискриминацију као негативну појаву. За њих је дискриминација, пре свега, угрожавање или ускраћивање права, непоштовање различитости, стављање особа и група у неравноправан положај, омаловажавање, као и понижававање. У складу са схватањем дискриминације као негативне појаве, 96% представника органа јавне власти изражава сагласност с тврдњом да дискриминација повређује друге.

Већина представника органа јавне власти (74%) сматра да дискриминација постоји, сваки пети представник (21%) сматра да је дискриминација веома заступљена, а сваки други (53%) да је углавном заступљена. Упадљиво је да је чак 29% представника органа јавне власти изјавило да су лично били дискриминисани и то искуство знатно је утицало на оцену степена распрострањености дискриминације: 87% оних који сматрају да су били изложени дискриминацији оцењује да дискриминација постоји у Србији, а то верује 69% оних који су оценили да нису лично били изложени дискриминацији.

3.2.2 Поимање и препознавање дискриминације

У препознавању дискриминације представници органа јавне власти не разликују се много од грађана. Иако основно разумевање дискриминације постоји, лично поимање дискриминације представника органа јавне власти разликује се од законског појма дискриминације. Пре свега, препознавање директне (непосредне) дискриминације није увек доследно. Дискриминација се препознаје на нивоу јасних случајева директног дискриминаторног понашања, и то оних група око којих већ постоји сагласност да су дискриминисане. Представници органа јавне власти лако препознају дискриминацију (више од 88%) када је у питању директна дискриминација према трудницама, Ромима, оболелим од сиде, и то посебно у области запошљавања. Међутим, када се ради о говору мржње према ЛГБТ популацији или дискриминацији према странцима, нижи је проценат представника органа јавне власти који препознају ове видове дискриминације (70%).

Такође, знатан део представника органа јавне власти не прави разлику између дискриминације и самих предрасуда – скоро трећина представника органа јавне власти (32%) не препознаје важне елементе који разграничавају дискриминацију од предрасуда, а то је да је за дискриминацију неопходно да постоји дискриминаторно поступање, које се огледа у предузимању неке радње (укључујући и вербални исказ) или у неком пропуштању. Представници органа јавне власти не праве јасну разлику између различитих облика недозвољеног поступања – мобинга или злостављања на раду и дискриминације – четири од пет представника не уочава да је неопходно постојање личног својства као основе неједнаког третмана да би се неки акт квалификовао као дискриминациони.

Посредну дискриминацију не препознаје 41% представника органа јавне власти. Нису утврђене разлике у препознавању дискриминаторног понашања између представника три гране власти (законодавне, извршне и судске), као ни у односу на то да ли су у власти или опозицији. Међутим, уочене су регионалне разлике: дискриминаторно понашање у већој мери препознају представници из Војводине, западне Србије и Београда, а у мањој мери представници из јужне и источне Србије. Такође, уочено је да представници Владе АП Војводине чешће препознају дискриминаторно понашање од представника других органа јавне власти.

Представници органа јавне власти доживљавају говор мржње као негативну појаву, а прве асоцијације, као и лично разумевање, најчешће се односе на вређање, тј. јавно увредљиво обраћање, као и на омаловажавање, понижававање друге групе. Међутим, у складу с налазима у вези с препознавањем дискриминације генерално, представници органа јавне власти нису недовољно информисани: трећина представника законодавне и извршне власти не зна или мисли да говор мржње није забрањен законом. Говор мржње је препознатљив у вези с конкретном групом и ситуацијом. Међутим, осетљивост варира у зависности од теме, па се може приметити да су представници органа јавне власти најмање осетљиви према тражиоцима азила и ЛГБТ популацији. Чак 30% представника органа јавне власти не препознаје говор мржње према ЛГБТ особама у конкретном случају, а још 8% није сигурно.

Нема разлике у препознавању говора мржње између представника законодавне, извршне и судске власти. Разлике нису нађене ни између представника различитих институција, изузев између Влада АП Војводине и осталих институција. Такође, резултати истраживања нису показали ни разлике у односу на учешће у власти (да ли представници припадају власти или опозицији). Међутим, уочене су регионалне разлике: говор мржње у већој мери препознају представници из западне Србије, Београда и Војводине, а најмање из јужне и источне Србије. Преко трећине испитаника (37%) сматра да превише строго кажњавање говора мржње угрожава слободу говора. Представници Владе АПВ чешће од представника других институција изражавају став да је „угрожавање слободе говора само изговор да се говор мржње толерише“. Разлике у осетљивости шта представља говор мржње а шта не уочавају се, очекивано, сразмерно индексу знања о дискриминацији. Особе које имају виши индекс знања о дискриминацији чешће су осетљивије и на говор мржње, али веза између те две осетљивости није потпуна.

3.2.3 Ставови о областима у којима је дискриминација најчесталија

Већина представника органа јавне власти (61%) сматра да у области запошљавања има највише дискриминације, а такво мишљење деле и грађани.

3.2.4 Ставови о најдискриминисанијим групама

Представници органа јавне власти сматрају да су најдискриминисанији сиромашне особе (74%), Роми (70%), особе с менталним (74%) и физичким инвалидитетом (69%) и сексуалне мањине (61%).

Половина представника јавне власти сматра да су жене и старије особе неједнако третиране, односно дискриминисане, док 49% верује да није тако. Осетљивије на дискриминацију жена јесу саме жене, будући да 60% представница органа јавне власти сматра да ова дискриминација постоји. Високу осетљивост за дискриминацију жена показују представници Народне скупштине: чак 71% верује да жене нису једнако третиране у друштву.

Према мишљењу представника органа јавне власти, изузев Рома, остале националне, као и верске мањине у Србији имају једнак третман као и остали грађани, тј. не препознају их као дискриминисане групе. Већина представника органа јавне власти (преко 80%) не сматра да су Јевреји, Мађари, Хрвати, Бошњаци/Муслимани, дискриминисане мањинске заједнице, а око 25% испитаника сматра да се Албанци суочавају с дискриминацијом у Србији.

Велики број представника органа јавне власти (44%) сматра да су особе које имају другачија политичка уверења од околине због тога изложене дискриминацији. Испитаници који су били изложени неком облику дискриминације (61%) сматрају да је дискриминација по политичком основу знатно чешћа од просека. Резултати показују да су представници скупштина општина (51%) осетљивији на ову врсту дискриминације, што може се објаснити тиме да је међу оним представници скупштина општина који тврде да су били изложени дискриминацији највише оних који тврде да је њихово политичко опредељење било основ дискриминације.

3.2.5 Познавање антидискриминационих прописа

Представници извршне и законодавне власти само су делимично упознати са законским антидискриминационим прописима. Чак 22% представника извршне и законодавне власти није знало да је дискриминација у Србији забрањена законом. Истовремено, од оних коју су изјавили да је дискриминација у Србији забрањена, само је 64% знало да наведе конкретан закон. И познавање других антидискриминационих закона прилично је слабо: скоро половина испитаника (49%) не зна ни за један други закон који забрањује дискриминацију.

Представницима органа судске власти нису постављана питања која се тичу познавања законских прописа.

Разумевање дискриминације је на основном нивоу и нема увек онакво значење какво дискриминација има према законској дефиницији. Представници извршне и законодавне власти препознају дискриминацију на нивоу јасних случајева директног дискриминаторног понашања, и то код група код којих већ постоји сагласност да су дискриминисане. Када су у питању други облици дискриминације, на пример говор мржње према ЛГБТ популацији, неки облици дискриминације према странцима и сл., нижи је проценат представника органа јавне власти који ове облике дискриминације препознају. Посредну дискриминацију не препознаје више од трећине или тачније 41% представника органа јавне власти.

3.2.6 Распрострањеност предрасуда

Према виђењу самих представника органа јавне власти, међу њиховим колегама постоје предрасуде према одређеним групама, посебно према особама хомосексуалне оријентације и припадницима малих верских заједница, као и према особама оболелим од ХИВ-а, Ромима и деци са сметњама у развоју.

Чак 40% представника органа јавне власти сматра да би се већина њиховог радног окружења сложила с тврдњом да је хомосексуалност болест, а то мишљење је посебно изражено међу представницима општинских управа и представницима с нешто слабијим знањем о дискриминацији. Још већи проценат (65%) представника указало је на постојање „нешто блажег“ негативног става према хомосексуалцима, наводећи да већина њихових колега „нема ништа против њих, али нека они то буду код своје куће, а не у јавности“, док је свега 13% представника јавне власти оценило да у њиховој институцији већина не дели то мишљење. Оцене представника органа јавне власти указују на то да, према њиховом мишљењу, предрасуде према малим верским заједницама, попут адвентиста и Јеховиних сведока, постоје међу колегама, будући да половина верује како би већина у њиховој институцији (53%) исказала сагласност с тврдњом да ове заједнице „често злоупотребљавају наивност и поверење младих људи“. Узевши у обзир значај постојања предрасуда за појаву дискриминације и претходни налаз да готово две трећине представника органа јавне власти не сматра мале верске заједнице дискриминисаним, може се закључити да постоји велики потенцијал за дискриминацију ове групе у друштву.

Поларизовано је мишљење о оболелима од ХИВ-а, Ромима и деци са сметњама у развоју. Наиме, приближно је исти проценат представника који наводе да у њиховој

институцији већина има предрасуде према датој групи и представника који наводе да већина из њиховог радног окружења такве предрасуде нема. Процент представника органа јавне власти који сматра да у институцији у којој раде преовладава мишљење „да су оболели од ХИВ-а сами одговорни за своју болест“ износи 38, док нешто мањи проценат (35%) сматра да међу њиховим колегама постоје предрасуде према Ромима „који, ипак, воле да краду“. Да међу њиховим колегама постоје и предрасуде према деци са сметњама у развоју која „не могу да се уклопе с другом децом“ сматра 32% испитаника оцењује, а најмање су заступљене предрасуде према другим народима, као и родни стереотипи.

Судећи према оценама испитаника, највеће предрасуде имају општински и градски одборници, а најмање представници покрајинске и републичке владе. Такође, примећене су и регионалне разлике које указују на то да су предрасуде међу представницима органа јавне власти најраширеније у јужној и источној Србији, а најмање у Војводини и Београду.

3.2.7 Ставови о учесталости дискриминација у органима јавне власти

Већина представника органа јавне власти сматра да дискриминација у органима јавне власти не постоји, али чак трећина представника сматра да поједини државни органи не третирају све грађане једнако без обзира на њихову националност, веру, сексуалну оријентацију, пол, узраст, политичку припадност или било које друго лично својство. Преко две трећине представника органа јавне власти оценило је да у институцијама све три гране власти не долази до дискриминације по било ком основу. Чак 73% испитаника сматра да Народна скупштина и Влада Републике Србије једнако третирају све грађане, а позитиван став има 69% испитаника када је реч о поступању покрајинских органа и општинских и градских скупштина. С друге стране, готово трећина анкетираних представника органа јавне власти негативно је оценила однос судова (29%) и тужилаштва (30%) према грађанима, истичући да те институције не третирају све појединце на исти начин. Негативне оцене забележене су и у вези с третманом према грађанима општинских и градских управа (26%), општинских скупштина (24%), градских скупштина (22%), Народне скупштине (22%) и Владе Републике Србије (22%). Представници судске власти генерално позитивније оцењују начин на који органи јавне власти третирају грађане, док представници законодавне власти, представници који су лично били изложени дискриминацији и особе мушког пола, у већем проценту, сматрају да дискриминација постоји у органима јавне власти.

Запажено је да већину органа јавне власти знатно позитивније оцењују њихови представници него што то чине представници других органа јавне власти. Наиме, уколико се упореде мишљења самих представника одређеног органа јавне власти и свих осталих представника, о томе у којој мери та институција једнако третира све грађане, примећују се знатне разлике. Представници органа судске и извршне власти на републичком и покрајинском нивоу и представници Народне скупштине позитивније оцењују сопствену институцију од других представника. Такође, и представници извршне власти на локалном нивоу, као и представници скупштине Војводине, позитивније оцењују своје институције него што их други оцењују, иако је разлика нешто мања. Једино представници скупштина општина у већој мери примећују дискриминацију у овом органу него што то чине други, док разлика није уочена када је реч о градским скупштинама.

3.2.8 Ставови о реаговању на дискриминацију

Већина представника органа јавне власти сматра да се дискриминациона понашања јавних службеника не смеју толерисати. Према мишљењу испитаника, дискриминаторна понашања или изјаве јавних службеника имају већу тежину и треба их оштрије санкционисати него кад су грађани ти који дискриминишу: чак се 88% представника органа јавне власти слаже с тврдњом: „Јавни радници и представници власти треба да имају већу одговорност од обичних грађана, те их треба оштрије кажњавати за дискриминаторно понашање или изјаве“, док се свега 12% не слаже.

Ипак, преко половине представника органа јавне власти сматра да су се у институцијама у којима раде њихове колеге износили дискриминаторни ставови (63%), односно да су се дискриминаторно понашали (50%). Такво понашање углавном наилази на осуду (50%), али је трећина представника органа јавне власти у чијим је институцијама било дискриминације или изношења дискриминационих ставова навела да се у њиховим институцијама то толерише. Добијени подаци упућују на закључак да се дискриминациони ставови и понашања толеришу у срединама у којима се чешће и јављају. Свега 64% представника органа јавне власти који су присуствовали дискриминаторном понашању и 57% њих који су присуствовали изношењу дискриминаторних ставова било је спремно да се томе отворено супротстави, а мање од 5% је ове ставове или радње пријавило надлежној особи или институцији.

Дискриминаторна понашања у органима јавне власти нешто су мање заступљена од дискриминаторних ставова, али је приметно да постоји висок степен корелације између дискриминационих ставова и дискриминаторног понашања. Чак је 73% представника јавне власти који су у органу у ком раде приметили изношење ставова или мишљења којима се омаловажава или вређа нека група такође опазило и дискриминаторно понашање својих колега.

3.2.9 Ставови према посебним (афирмативним) мерама

Став према посебним (афирмативним) мерама за смањење дискриминације према појединим мањинским групама декларативно је позитиван: 85% представника наводи да би подржало такве мере. Међутим, 50% представника органа јавне власти сматра да је „толеранција различитости отишла у другу крајност и да сада припадници мањина (етничких, сексуалних...) имају више права него већинска популација“. Овакав став говори да декларативно слагање с посебним мерама не представља кохерентан систем ставова, већ да коезистира с негативним ставом према остваривању права припадника мањина.

3.2.10 Ставови о одговорности и улози институција у борби против дискриминације

Представници органа јавне власти, тачније 73%, сматрају да се држава не бави довољно проблемом дискриминације.

Према мишљењу представника органа јавне власти, одговорност за борбу против дискриминације имају и држава и грађани (53% сматра да је више одговорна држава,

а 39% да су више одговорни грађани). Ипак, у великом проценту (48%) изражен је став да су дискриминисане групе саме одговорне за свој положај, чиме се релативизује одговорност државе и друштва.

Републичке институције све три гране власти (законодавне, извршне и судске) опажају се као одговорне за борбу против дискриминације, али не и као институције које доприносе тој борби у великој мери. Супротно, породица, школа и медији опажају се као одговорни чиниоци, али и као чиниоци који доприносе борби против дискриминације. С друге стране, Повереник за заштиту равноправности и Заштитник грађана опажају се као институције које нису одговорне, али које доприносе борби против дискриминације. Такође, рад Повереника за заштиту равноправности представници органа јавне власти оцењују позитивно (48% даје позитивне оцене, док свега 11% даје негативне оцене).

4. ПОСТУПАЊЕ ПОВЕРЕНИКА ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ НА СУЗБИЈАЊУ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И УНАПРЕЂИВАЊУ РАВНОПРАВНОСТИ

У овом делу извештаја биће представљено поступање Повереника за заштиту равноправности у току 2013. године. Најпре ћемо укратко приказати правне инструменте које Повереник користи у циљу сузбијања дискриминације и унапређивања равноправности, уз навођење сумарних података о спроведеним поступцима. У другом делу представимо рад Повереника поводом конкретних случајева дискриминације. Овај део извештаја подељен је према личним својствима као основу дискриминације, а редослед је дат према броју притужби поднетих због дискриминације на основу одређених личних својстава. Ради пружања целовите слике о реаговању на случајеве дискриминације, у овај приказ укључен је и део који се односи на медијско извештавање – начин на који су медији извештавали о дискриминацији на основу одређених личних својстава, као и интересовање медија за случајеве дискриминације у којима је Повереник поступао.

Напомињемо да се детаљни статистички подаци о раду Повереника за заштиту равноправности налазе у прилогу овог извештаја „Статистички приказ рада Повереника у 2013. години“ (на страни 133). Такође, сва мишљења, препоруке, упозорења, саопштења, као и сви остали акти које је Повереник донео, објављени су на сајту Повереника у интегралном облику и доступни су свим заинтересованим читаоцима.

Поступање по притужбама. Поступак пред Повереником покреће се подношењем притужбе. Свако физичко и правно лице, као и организације које се баве заштитом људских права, могу поднети притужбу.

Не постоји прописана форма притужбе, али је Повереник за заштиту равноправности израдио образац притужбе који је доступан у штампаном облику на српском језику и језицима националних мањина у просторијама Повереника, док је у електронској форми доступан на интернет презентацији Повереника www.ravnopravnost.gov.rs. Повереник за заштиту равноправности не поступа по анонимним притужбама. Притужба мора да буде потписана, а прихватљиво је да се скенира и пошаље електронским путем. Детаљнија објашњења о подношењу притужбе и неопходним подацима доступна су на интернет презентацији Повереника.¹⁹

Поступак пред Повереником је једноставан и лишен је претераних формалности, што доприноси његовој ефикасности. По пријему притужбе, најпре се испитује да ли је Повереник за заштиту равноправности надлежан да одлучује о повреди права на коју се у притужби указује. У случају да Повереник није надлежан, притужба ће бити одбачена, а подносилац обавештен коме може да се обрати, односно ко је надлежан у конкретном случају. Даље се проверава да ли притужба садржи све елементе неопходне за поступање. Ако је притужба непотпуна, неразумљива или садржи друге недостатке који онемогућавају поступање (нпр. није потписана), упућује се захтев подносиоцу притужбе да отклони недостатке у року од 15 дана, уз поуку о томе који су то недостаци и како треба да их отклони. Уколико у остављеном року недостаци не буду

¹⁹ www.ravnopravnost.gov.rs/rs/дискриминација/поднеси-притужбу

отклоњени, притужба се одбацује. Након тога следи још једна провера – испитује се да ли постоје законске сметње које онемогућавају спровођење поступка, с обзиром на то да је Законом о забрани дискриминације прописано да Повереник не поступа по притужби у следећим случајевима: 1) кад је по истој ствари покренут поступак пред судом или је поступак пред судом правноснажно окончан; 2) када је очигледно да нема дискриминације на коју подносилац притужбе указује; 3) када је у истој ствари већ поступао, а нису поднети нови докази; и 4) када је због протеча времена од учињене повреде права немогуће постићи сврху поступања. Иако се у закону користи израз *Повереник не испитује по притужби* [...], потребно је напоменути да и у овим случајевима Повереник, у ствари, поступа по притужби, и то тако што, након утврђивања да постоји неки од законских разлога за обуставу поступка, доноси акт којим обавештава подносиоца притужбе о разлозима због којих неће даље поступати по притужби. Случајеви у којима је обустављен поступак биће детаљније објашњени у делу извештаја „Исходи поступака“, а подаци о броју предмета у којима је обустављен поступак дати су у прилогу извештаја.

Ако су испуњени услови за вођење поступка, Повереник може предложити *испитујак медијације*, уколико за то постоје услови. Ако обе стране прихвате медијацију, поступак по притужби се обуставља до завршетка поступка медијације. Уколико стране постигну договор, поступак се окончава, а ако у медијацији није постигнут договор, поступак пред Повереником се наставља. У 2013, медијација је понуђена у три случаја, али ниједан није резултирао договором страна, па су поступци настављени пред Повереником.

Случајеви у којима је понуђена медијација

Подноситиелка притужбе је била зајослена као наставница на одређено време у основној школи, а уговор о раду јој није продужен након истека времена на које је закључен. Навела је да је директорка школе покушавала да је наведе да прекине радни однос, да је константно испољавала непријатељивост и непријатељство, као и да јој је онемогућавала да оствари поједина радна права. Сматра да је дискриминисана као припадница хрватске националне мањине, за коју је директорка сазнала из документације у којој је наведено име њеног оца. Понуђен је испитујак медијације који су најпре прихватиле обе стране. Након припремних радњи, подносилиелка притужбе је одустала од медијације, а испитујак пред Повереником је настављен.

Друа два испитујка медијације понуђена су поводом притужби председнице синдикалне организације, која сматра да је послодавац дискриминисао на основу чланства у синдикалној организацији, и иако иако ишло је премештена у друго место рада, ван пословне зграде предузећа, након ишло је указивала на одређене незаконности у раду, иштребу о измени неких оштих аката послодавца и одношења захтева за ишточивање уговора у вези са закључењем колективног уговора. Притужбу је поднела и против координаторке рада, у којој је навела да је координаторка рада вршила различите врсте притисака како би се сиречио рад синдикалне организације а подносилиелка притужбе сменила са функције у синдикату. Навела је да се дискриминационо понашање оледа у давању специфичних радних задатака који су ван описаног посла подносилиелке притужбе.

Медијација није прихваћена у оба случаја, а испитујци пред Повереником су настављени.

Уколико нема услова за поступак медијације или уколико медијација не успе, поступак се наставља достављањем притужбе лицу против којег је поднета, у року од 15 дана. Лице против којег је притужба поднета може да се изјасни у року од 15 дана о наводима из притужбе, с тим да ће Повереник наставити поступак и ако се лице не изјасни. Ради утврђивања чињеничног стања, Повереник може узети изјаве и од других лица (нпр. сведока). Поступак пред Повереником траје 90 дана.

У поступку по притужбама повереник даје мишљење о томе да ли је дошло до дискриминације. Уколико утврди да је извршен акт дискриминације, заједно с мишљењем даје и препоруку о начину отклањања повреде права.

У току 2013, Повереник је дао 140 мишљења, од тога је у 108 случајева утврђена дискриминација и дискриминаторима су дате препоруке, а у 32 случаја није утврђена дискриминација.

Повереник нема ни наредбодавна ни репресивна овлашћења. Уколико дискриминатор не поступи по препоруци у року од 30 дана, Повереник изриче меру опомене и оставља му нови рок од 30 дана за поступање по препоруци. Међутим, ако дискриминатор не поступи ни по опомени, Повереник може о томе обавестити јавност, што чини објављивањем на интернет презентацији, обавештењем у дневним новинама с националним тиражом, у оквиру извештаја и на друге погодне начине. Повереник није овлашћен да дискриминаторе кажњава ако не поштују препоруке, али их може ауторитетом институције коју представља, снагом аргумената и притиском јавности уверити да то чине.

Парнице за заштиту од дискриминације. Повереник има овлашћење да покреће антидискриминационе парнице, при чему сам процењује потребу за подизањем тужбе. Уколико је жртва дискриминације појединац, неопходна је сагласност тог лица, док у случајевима дискриминације групе лица повезаних истим личним својством, није потребна сагласност. Повереник тужбу увек подиже у своје име и у општем интересу, а може истаћи све правозаштитне захтеве осим захтева за накнаду материјалне и нематеријалне штете. Вођење ових парница омогућава да се унапреди судска пракса, да се јавност сензибилише за проблем дискриминације и утиче на промене ставова јавног мњења. За вођење стратешких парница бирају се типични случајеви широко распрострањене дискриминације, у погледу којих постоје добри изгледи за успех. Подизање тужбе није механизам којим се обезбеђује поштовање препорука Повереника, нити је део поступка по притужбама. У сваком конкретном случају испитује се да ли је предмет од стратешког значаја и, тек након процене да је потребно водити тзв „стратешку парницу“, подноси се тужба надлежном суду. У току 2013, поднете су три тужбе које ће бити представљене у извештају.

Прекршајни поступци. Повереник је овлашћен да подноси прекршајне пријаве због повреде права из антидискриминационих прописа. У 2013. поднете су две прекршајне пријаве.

Препоруке мера за остваривање равноправности. Повереник има овлашћење да препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности. Препоруке могу бити усмерене ка томе да органи јавне власти предузму мере како би спречили и отклонили институционалну дискриминацију и унапредили

рад институција система у сузбијању дискриминације. Препорукама се указује и на потребу предузимања посебних мера (афирмативне мере), којима се обезбеђују пуна равноправност, заштита и напредак особа или група које се налазе у неједнаком положају у односу на друге грађане. У 2013. дате су 24 препоруке мера, које ће бити представљене у делу извештаја у којем се обрађују појединачни основи дискриминације.

Законодавне иницијативе и мишљења о прописима. Повереник је овлашћен да прати спровођење закона и других прописа, да покреће доношење или измену прописа како би се унапредила заштита од дискриминације. Такође, овлашћен је и да даје мишљења о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације. У 2013. дато је шест мишљења о нацртима закона и других аката, а упућена су и два предлога за оцену уставности и законитости општих правних аката Уставном суду Србије.

Упозорења и саопштења јавности. Повереник је овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације, а то чини на основу информација и сазнања из притужби, средстава јавног информисања и из других извора. У упозорењима јавности Повереник указује на дискриминаторе, начин вршења дискриминације, поједине групе или појединце према којима се врше најчешћи, типични и тешки облици дискриминације, као и на последице дискриминације. У 2013. издато је 25 упозорења и саопштења за јавност, која су објављена у медијима и на интернет презентацији Повереника. Упозорења и саопштења биће представљена у делу извештаја у којем се обрађују појединачни основи дискриминације.

4.1 Дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла

Резултатима истраживања јавног мњења йоказују да највећи стййен ейничке дис-тйанце йосйоји йрема Албанцима. Према Хрваййима и Бошйацима дистйанца је нешййо мања у односу на раница истрйживања, док се у случају Рома изразййо йовећава када је реч о стйујању у брак с йриядницима ове мађинске йрује. Дистйанца йрема верским мађинама је мања, али је йорасла дистйанца йрема избейлицама, мићрантйима и йражйоцима азила. Већина йраћана не йерцийира да су ейничке йрује, осим Рома, у нашој заједници изложене дискриминацији. На основу добијених йодаййака може се рећи да йосйоје значајне йредисйозиције да се дискриминација остйварује йрема йриядницима друйх ейничких заједница. У йоследњих неколико йодина, йромене у дистйанцама йрема различййим ейничким и социјалним йрујама нису значајне.

Током 2013. поднета је 81 притужба (12,1%) због дискриминације на основу националне припадности или етничког порекла. Ово је други основ по броју притужби, одмах после дискриминације на основу здравственог стања (109 притужби, односно 16,3%), али је потребно указати да је повећани број притужби на основу здравственог стања резултат ситуационог тестирања дискриминације стоматолошких ординација у Београду, те ће притужбе на основу националне припадности и етничког порекла бити прве приказане. Повећан је број притужби које су Поверенику упућене због дискриминације по овом основу, иако је процентуално мањи него претходних година због знатног повећања укупног броја притужби током 2013. године (716 притужби, у односу на 465 из 2012. и 346 из 2011. године).

Од укупног броја притужби по овом основу, 22 притужбе (14%) односиле су се на поступање пред органима јавне власти. То су притужбе које су поднете против јединица локалне самоуправе, министарстава, здравствених установа и других органа јавне власти. Ипак, у већини ових предмета није утврђена дискриминација. У области рада и запошљавања примљено је 19 притужби због дискриминације на основу националне припадности, и то како због тога што су припадници националних мањина сматрали да су неједнако третирани на радном месту, тако и приликом запошљавања, односно у ситуацијама када нису примљени у радни однос. Седам притужби се односило на дискриминацију на основу националне припадности у сфери образовања и стручног усавршавања. У овим поступцима углавном је утврђена дискриминација, а поводом једног предмета Повереник је покренуо антидискриминациону парницу. Поднето је шест притужби у сфери јавног информисања и медија, као и четири које су се односиле на област пружања услуга и коришћења објеката, на основу којих је Повереник поднео две тужбе ради заштите од дискриминације. Највећи број притужби због дискриминације на основу националне припадности или етничког порекла поднела су физичка лица – 59, од тога 45 мушкараца и 13 жена, а у једном случају је притужба поднета електронски и није био назначен пол подносиоца.

Највише је било притужби због дискриминације на основу припадности ромској националној мањини (34), а знатно мање на основу припадности другим националним мањинама – бошњачкој (10), хрватској (8), бугарској (6), немачкој (3), албанској (3), влашкој (2), румунској (2), мађарској (2), македонској (1) и другим националним мањинама (10).

С обзиром на то да је и ове године, као и претходне, највећи број притужби поднет због дискриминације на основу припадности ромској националној мањини, евидентно је да је ромска заједница изложена дискриминацији у готово свим областима друштвеног живота. Имајући у виду области друштвених односа у којима се дискриминација врши, у поступцима које је Повереник водио по овим притужбама, посебно је забрињавајући положај припадника ромске националне мањине у области образовања, јер се, и поред законског оквира који пружа могућност инклузивног образовања и прописивање и примену различитих посебних мера (тзв. мере афирмативне акције), јављају бројни проблеми у пракси. На то указују притужбе упућене Поверенику за заштиту равноправности. Наиме, и даље је у појединим школама присутна сегрегација ромске деце, затим постоје школе које у великом проценту похађају ромска деца, што такође доводи до сегрегације, а чести су и проблеми који се тичу односа наставног особља и околине према ромским ученицима. Веома је комплексан и проблем становања Рома, с обзиром на то да неадекватни услови становања и живот у неформалним насељима знатно отежавају приступ другим економским и социјалним правима, на шта је указано и у препоруци мера за остваривање равноправности, која је упућена граду Београду. Поједини поступци које је Повереник окончао утврђивањем дискриминације и давањем препорука показују да однос органа јавне власти према Ромима и даље није задовољавајући, односно да је у неким случајевима било вишеструке дискриминације, као и узнемирујућег и понижавајућег поступања.

4.1.1 Мишљења и препоруке

Дискриминација ромске деце у измештаном одељењу основне школе

Организација која се бави заштитом права ромске националне мањине навела је да су у измештаном одељењу једне основне школе, ромска деца физички одвојена од остале деце током трајања наставе. Они седе у последњим клупама, само они немају право на бесплатне уџбенике које добијају сва деца од I до IV разреда, учитељи им говоре да могу да напусте наставу и да не морају да долазе на часове до краја школске године ако то не желе, а забрањено им је да присуствују часовима енглеског језика, јер тешко могу да савладају тај предмет.

Школа је навела да сви ученици имају исти третман, без обзира на националност, да су ромској деци понуђени комплети бесплатних уџбеника, али да они не користе уџбенике код куће, јер њихови родитељи нису прихватили одговорност да ће деца на крају школске године да врате неоштећене уџбенике. Такође, наведено је да ученици ромске националности не седе само у последњим клупама, већ да је распоред седења одређен тако да слабовиди ученици седе у првим клупама, док иза њих седе нижи ученици. Поред тога, наглашено је да деца долазе из јако сиромашних породица, да нередовно похађају наставу, да су родитељи немотивисани да шаљу децу у школу, да касне на наставу и да су недовољно одевена. У току поступка је утврђено да ова школа има измештено одељење у којем се изводи настава за прва четири разреда, да је у школу уписано 90 ученика од којих је 47 ромске националности, да само њих 12 редовно похађа наставу (25%), док осталих 35 наставу похађа повремено или уопште не долази на наставу. Утврђено је, такође, да само троје деце ромске националности у школи има уџбенички комплет, док 44 ромске деце нема уџбенике које могу да користе код куће. Евидентно је да одређен број деце ромске националности нема елементарне услове за живот, обућу и одећу, да нека деца не долазе у школу јер су на сезонским пословима с родитељима, немају подршку родитеља да развијају радне навике и позитиван однос према школским обавезама.

У таквом социјално-економском окружењу ромска деца не могу у школи да имају „исти третман“, не због њихове националне припадности, већ због средине која их не подржава да се школују, због лоше стартне позиције са које улазе у образовни систем и без довољног познавања српског језика да би пратила наставу. Школа и наставно особље, у таквим условима, морају да имају појачану улогу да ромској деци пруже једнаку могућност за школовање, а како је то у конкретном случају изостало, Повереник је дао мишљење да основна школа, односно измештено четворогодишње одељење и директорка нису благовремено предузели мере како би спречили посредну дискриминацију ромске деце у остваривању права на образовање. Дата је препорука школи и директорки да организују стручно усавршавање наставног особља за индивидуализован образовни рад, посебно за сузбијање стереотипа, предрасуда и дискриминације, као и да предузму педагошке мере за мотивисање ромске деце за долазак у школу и похађање наставе, како би се обезбедило остваривање права на једнако и квалитетно образовање, без дискриминације.

Ова препорука је спроведена.

Школа коју похађају искључиво деца ромске националности

Повереници за заштиту равноправности обратила се организација цивилног друштва и навела да једну основну школу уписују и похађају само деца ромске националности, односно да у овој школи постоји сегрегација (издвајање) ромске деце. Школа се налази у близини ромског насеља, па су док је важило правило да су родитељи деце у обавези да уписују децу у школу која се налази на територији насеља у ком живе, школу похађала деца српске и ромске националности. Међутим, од када родитељи могу да уписују децу у коју год школу желе, ову школу похађају само ромска деца. У притужби је наведено и да Министарство просвете и други надлежни органи знају за овај проблем, али да нису предузеле мере како школу више не би похађала само ромска деца. Градска управа је навела да родитељи имају право да уписују децу у коју год школу желе, али да је Скупштина града упозната с овим проблемом и да је одлучила да ће приликом израде стратегије за унапређивање инклузивног образовања ромске деце у овом граду анализирати и обрађивати овај проблем. Директор школе је рекао да школа сваке школске године ради на уписивању и неромске деце, да организује презентације и медијски се промовише, али да родитеље деце српске националности само занима број ромске деце у одељењу. Директор је истакао да школа нема могућности да сама реши овај проблем и да се за помоћ обраћала надлежним институцијама.

У овом поступку је утврђено да је школа била свесна проблема издвајања ромске деце, да се за помоћ обратила Школској управи града, Градској управи и Савету за међунационалне односе. Поред тога, школа је обављала разговоре с родитељима будућих ученика првог разреда, медијски се представљала, организовала округле столове, али су резултати изостали. Скупштина града је донела одлуку да ће приликом доношења стратегије за унапређивање инклузивног образовања ромске деце анализирати и обрадити све чињенице везане за издвајање ромске деце у овој школи. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да школа, Градска управа и Министарство просвете, својим активностима и поступањем нису извршили дискриминацију. Међутим, овим институцијама је препоручено да заједничким активностима и у сарадњи с организацијама цивилног друштва предузму све мере и активности како би заједнички решили проблем издвајања, односно превеликог броја ромске деце у односу на осталу децу ове школе.

Ова препорука је спроведена. Организовани су састанци, у складу с препоруком, али проблем издвајања ромске деце у овој школи још увек није решен.

Вршњачко насиље над учеником ромске националности

Удружење грађана је навело да једна основна школа константно дискриминише ученика ромске националности, који је био жртва физичког и вербалног вршњачког насиља, и то тако што је ударан, убадан оловкама, гађан предметима и вређан на националној основи. У септембру 2012. овај дечак је у школи задобио ударац у главу. Родитељи ученика су у више наврата обавештавали учитељицу, директорку школе, као и стручну службу школе о вршњачком малтретирању, али како по тим пријавама ништа није предузимано, малтретирање се настављало. Директорка школе је у изјашњењу навела да није истина да школа ништа није предузимала, јер су упознати с проблемом и у више наврата су реаговали и водили разговоре с ученицима и њиховим родитељима.

Након инцидента заседао је тим за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања, а уједно је навела да сматра да је школа више него толерантна према ученицима ромске националности, јер им се често оправдавају часови само на основу речи родитеља. Утврђено је да је школа предузела одређене мере у случају вршњачког насиља међу ученицима, али да није предузела активности којима би се спречила дискриминацију ученика. Иако се из притужбе и доказа није могло са сигурношћу утврдити да се ради о насиљу које је изазвано на националној основи, школа ове тврдње ни на који начин није оспорила. Осим тога, како се у конкретном случају радило о злостављању ромског детета, школски органи су били дужни да уложе додатне напоре у циљу заштите интереса детета. Међутим, ни руководство школе ни стручна служба нису предузели све мере које су имале на располагању, како би се ученику омогућили и осигурали пријатељско окружење, разумевање и уважавање његових потреба у школи.

Како је у овом предмету организација која је поднела притужбу учинила вероватним да су школа и директорка школе дискриминисали ученика на основу националне припадности, и то тако што га нису заштитили од вербалног и физичког вршњачког малтретирања, а школа није понудила доказе којима би потврдила да је предузела адекватне мере како би спречила дискриминацију и омогућила да се дете ромске националности осећа безбедно, Повереник за заштиту равноправности је дао мишљење да су школа и директорка извршили дискриминацију ученика на основу припадности ромској националној мањини. Школи је препоручено да за све ученике организује и спроведе едукативне програме/радионице у циљу развијања духа толеранције, као и да организује стручно усавршавање наставника, а да се едукација и праћење будућих дешавања спроведу у одељењу које похађа ученик ромске националности.

Ова препорука је спроведена.

Укинути предмет Ромски језик са елементима националне културе

Организација која се бави заштитом права ромске националне мањине поднела је притужбу против једне основне школе, наводећи да су ученици ромске националности који похађају ову школу дискриминисани на основу националне припадности, јер им је у школској 2012/2013. укинут предмет Ромски језик са елементима културе, који се у овој школи изучава као изборни предмет од школске 2005/2006. године. По завршетку школске 2012. године наставник Ромског језика са елементима културе спровео је анкету међу родитељима ромске деце са циљем да утврди заинтересованост за изучавање овог предмета. Родитељи 19 деце изјаснили су се да су заинтересовани да њихова деца похађају наставу из Ромског језика са елементима културе. Међутим, школа је у септембру 2012. спровела анкету међу родитељима ромске деце на којој као изборни предмет није био понуђен Ромски језик са елементима националне културе, већ Мађарски језик са елементима националне културе. Школа је навела да је Ромски језик са елементима националне културе постоји као изборни наставни предмет од септембра 2006, да је број заинтересованих ученика на почетку сваке школске године за овај изборни предмет био мањи од 15 (што је прописани минимум), да је на наставничком већу у августу 2012. изнет предлог да се школске 2012/2013. као изборни наставни предмет уведе Мађарски језик са елементима националне културе, јер је претходне школске године било преко 50 заинтересованих ученика за овај изборни предмет, као и да све

што је школа навела и предузела иде у прилог томе да поступање школе није било дискриминаторно.

У поступку је утврђено да је школа пропустила да анкетира ученике, тј. да провери колико њих је заинтересовано за похађање наставе из предмета Ромски језик са елементима културе. Доношењем одлуке о изборним предметима који ће се изучавати школске 2012/2013, међу којима се не налази Ромски језик са елементима националне културе, без спровођења анкетирања, школа је фактички ускратила ученицима сваку могућност да изаберу овај предмет, што је посебно погодило оне који су ранијих година похађали овај изборни предмет. Школа је била дужна да испита заинтересованост ученика и да се, у случају да је број заинтересованих мањи од 15, обрати Министарству просвете са захтевом за давање сагласности за организовање наставе, како је то чинила и ранијих година. Повереница је, стога, дала мишљење да су школа и директорка школе, пропуштањем ових радњи, онемогућили да ученици у школској 2012/2013. изучавају Ромски језик са елементима националне културе, чиме су извршили посредну дискриминацију ученика ромске националности. Овој школи је препоручено да за школску 2013/2014. изврши анкетирање ученика заинтересованих за учење Ромског језика са елементима националне културе, да организује наставу овог предмета, уколико према анкети постоји потребан број заинтересоване деце, као и да предузме све мере како би ученицима и ученицама свих националних мањина омогућила остваривање права на васпитање и образовање на свом језику.

Ова препорука је спроведена, а настава Ромског језика са елементима националне културе поново је уведена школске 2013/2014. године.

Дискриминајорно извештавање регионалних новина о злоупотреби грађана њоводом изражења одишетија за уједе њаса луталица

Две организације које се баве заштитом права Рома поднеле су притужбу против недељног регионалног листа поводом текста „Ујед на 'ромски' начин“. Наведено је да су у овом тексту изнете идеје, информације и мишљења којима се подстичу дискриминација, мржња и насиље према Ромима. Уредница овог недељника је поводом навода из притужбе рекла да већи део чланка (готово 90%) указује на проблем који грађани свакодневно имају с чопорима паса луталица у центру града и шире, као и да су се овом темом бавили искључиво зато што им је стизао велики број молби грађана да се на ову тему скрене адекватна пажња, а да се само у мањем делу чланка говори о злоупотреби приликом узимања одштете због уједа паса луталица, као и да је ова врста злоупотребе јавна тајна у граду, да је о злоупотреби посведочио извор који је становник насеља у коме живе припадници ромске националне мањине, који је хтео да остане анониман, што је уредништво новина било дужно да испоштује.

У поступку је утврђено да је тема овог текста проблем који грађани имају с напади паса луталица, као и расходом у градском буџету који је настао због великог броја исплаћених захтева на име одштете због уједа паса луталица. У једном делу текста наведено је да су честе злоупотребе, да грађани лажно пријављују уједе паса луталица и траже одштету од града, као и да злоупотребу већином врше становници ромског насеља. Основ за ово тврђење јесте изјава једног становника ромског насеља који је желео да остане анониман, како је у тексту наведено. Тиме су све лажне пријаве уједа паса

луталица доведене у везу с Ромима, упркос подацима Градског јавног правобранилаштва који садрже преглед захтева за одштету, из којих се може закључити да су око 10% пријава за уједе паса луталица поднели грађани који живе у ромском насељу.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је недељни регионални лист објављивањем овог текста у којем су изражени ставови и идеје који су узнемиравајући и понижавајући повредио достојанство припадника ромске националне мањине. Због тога је овом листу препоручено да поводом навода изнетих у тексту „Ујед на 'ромски' начин“ упути јавно извињење ромској националној мањини, да позове на састанак представнике ромских организација који су поднели притужбу, како би непосредно сазнали с каквим се проблемима ромска заједница суочава у свакодневном животу и како је на њих утицао текст ове садржине, као и да убудуће не објављује прилоге којима се вређа достојанство припадника ромске и било које друге националне мањине и подржавају предрасуде према националним мањинама.

Ова препорука је спроведена.

Електродистрибуција дискриминисала Рома

Удружење грађана које се бави заштитом права Рома поднело је притужбу против локалне Електродистрибуције због дискриминације на основу националне припадности. Наиме, у притужби је наведено да је локална Електродистрибуција изместила бројила из 30 ромских домаћинстава у трафостаницу, док је другим домаћинствима, која се не налазе у ромском насељу, изместила бројила на стубна места, тако да потрошачи из 30 ромских домаћинстава не могу у сваком тренутку да остваре увид у своју потрошњу, за разлику од потрошача из домаћинстава чија су бројила измештена на стубна места и који могу да остваре увид у сопствену потрошњу у сваком тренутку. У изјашњењу Електродистрибуције наведено је да су циљеви ове мере били заштита, избегавање крађе електричне енергије и оштећења бројила. Повереница је констатовала да су крађа електричне енергије и оштећења бројила противправна дела која врше појединци, према којима се могу предузети законом прописане мере. Стога је дала мишљење да је Електродистрибуција, измештањем бројила из 30 ромских домаћинстава у трафостанице, дискриминисала потрошаче ромске националне припадности. Електродистрибуцији је препоручено да предузме све неопходне мере како би бројила из ромских домаћинства која се налазе у трафостаници била постављена на оно место које омогућава да у сваком тренутку могу да изврше увид у своју потрошњу, на начин на који то могу да изврше друга домаћинства.

Ова препорука је спроведена.

Клијенткиња вређала службеницу банке због њеног стављања да није српске националности

Притужбу је поднела службеница једне пословне банке против клијенткиње банке због вређања на основу претпостављеног личног својства – неприпадања већинском народу. Клијенткиња банке, која у свом називу носи реч „српска“, у телефонском разговору са службеницом која је запослена у банци, изрекла је увреде које су се односила на њено име, које није уобичајено за припаднике српске националности, доводећи га у везу

с чињеницом да ова службеница ради у банци која у свом називу има реч „српска“. Ове увредљиве изјаве поновила је у разговору с другом службеницом банке. Клијенткиња у изјашњењу није негирала да је ово изјавила, али је тврдила да су се њене изјаве односиле на непрофесионалан и нестручан рад банкарске службенице. Повереница за заштиту равноправности констатовала је да је клијенткиња банке својим изјавама упућеним службеници банке, за коју је на основу имена и презимена које није типично за припаднике српског народа закључила да није српске националности, повредила њено достојанство на основу претпостављеног личног својства – националне припадности. У погледу тврдњи клијенткиње банке да се њене изјаве нису односиле на име и презиме службенице банке већ на њен нестручан и несавестан рад, у поступку је констатовано да је ово тврђење неприхватљиво јер се дискриминаторне изјаве, које представљају узнемиравање и понижавајуће поступање према лицу због његовог стварног или претпостављеног личног својства, не могу оправдати тврђењем да није постојала намера. Препоручено јој је да упутити писано извињење службеници банке због дискриминаторне изјаве на основу претпоставке да није српске националне припадности и да се убудуће суздржи од узнемиравајућих и понижавајућих изјава којима се вређа достојанство службенице банке на основу њених стварних или претпостављених личних својстава.

Ова препорука није спроведена ни након изрицања мере опомене.

Отказивање извођења музичког наступа у угоститељском објекту припадницима ромске националности

Троје припадника ромске националности поднело је притужбу због дискриминације на основу националне припадности. Наведено је да су у угоститељском објекту имали уговорен музички наступ, али када су се појавили у заказаном термину, запослени из овог локала, чим су видели да су Роми, одмах су контактирали власника локала и менаџера и отерали их из локала рекавши им да морају да оду јер газда не дозвољава приступ Ромима. Власница локала је у изјашњењу на притужбу спорила да је музички наступ отказан због националне припадности подносилаца притужбе, наводећи да музички наступ у њеном објекту није уговарала она, већ друго привредно друштво, а да је менаџер локала отказао наступ подносиоцима притужбе јер се претходно нису појавили како би се договорили о репертоару и упознали с менаџером и просторијом у којој је требало да свирају. Према правилима о терету доказивања у дискриминационим поступцима, подносилац притужбе је учинио вероватним акт дискриминације, те је на власници угоститељског објекта био терет доказивања да услед тог акта није дошло до повреде начела равноправности. Међутим, осим тврђења власнице да је музички наступ отказан подносиоцима притужбе из разлога што нико од чланова групе није претходно дошао у угоститељски објекат како би се договорили о детаљима музичког наступа који је требало да изведу, током поступка нису понуђени докази за ова тврђења, што је била дужна да учини како би показала да су постојали оправдани и објективни разлози за отказивање музичког наступа, односно да основ оваквог поступања није национална припадност подносилаца притужбе. Имајући у виду утврђено чињенично стање и примену правила о расподели терета доказивања у дискриминационим поступцима, Повереник за заштиту равноправности је дао мишљење да је отказивање уговореног музичког наступа у овом угоститељском објекту засновано на личном својству подносилаца притужбе – припадности ромској националној мањини,

чиме је извршен акт непосредне дискриминације на основу националне припадности. Уз мишљење је дата препорука да власница локала упути писано извињење подносиоцима притужбе, због дискриминаторног поступања према њима, да мишљење и препоруку Повереника за заштиту равноправности, заједно са писаним извињењем, објави на огласној табли или другом видном месту у просторијама угоститељског објекта и да убудуће, у оквиру обављања своје делатности, не крши антидискриминационе прописе.

Ова препорука није спроведена, па је изречена мера опомене.

Упис личној имена дејетџа на језику националне мањине

Притужбу је поднео отац, припадник румунске националне мањине, јер је надлежна матична служба одбила да изврши упис личног имена његовог новорођеног детета у матичну књигу рођених, најпре на румунском језику и латиничним писмом, а потом и на српском језику ћирилицом. Градска управа је у изјашњењу на притужбу навела да је матичар објаснио родитељима да се лично име детета које је припадник националне мањине прво уписује на српском језику ћирилицом, а тек онда на језику и писму националне мањине. Такође, навела је да је по решењу центра за социјални рад наложено да се име детета упише прво на румунском латиничном писму, а затим на српској ћирилици, али да градска управа сматра да овакво решење није у складу са законом, због чега су затражили мишљење надлежног министарства.

Током овог поступка утврђено је да матична служба није уписала лично име детета у матичну књигу рођених на начин на који су то тражили родитељи детета, ни на начин како је то одређено решењем центра за социјални рад. Повереница је констатовала да припадници националне мањине имају право, гарантовано Уставом РС и релевантним законима, да им се лична имена уписују према њиховом језику и правопису. Нагласила је да је недопустиво да дете, месецима по рођењу, не буде уписано у матичну књигу рођених, јер му се на тај начин ускраћују различита права (право на лично име, здравствену заштиту, социјалну заштиту, пасош...). Дато је мишљење да је матична служба, одбијањем да упише дете у матичну књигу рођених на румунском језику и латиничним писмом, дискриминисала дете на основу националне припадности његових родитеља, а надлежном органу је препоручено да изврши упис рођења детета у матичну књигу рођених, као и да убудуће води рачуна да приликом уписа у матичну књигу рођених не крши антидискриминационе прописе.

Ова препорука није спроведена у остављеном року.

Вређање комшинице албанске националности

Притужбу је поднела грађанка албанске националности против своје комшинице, због дискриминације на основу припадности албанској националној мањини. Навела је да је комшиница више пута вређала на националној основи, да наговара и друге особе против ње и њене породице због њихове припадности албанској националној мањини, да јој се обраћа речима „Ти си [...] шиптарка бедница, слепица, нећу ти допустити да се шириш, ти да вредиш, не би живела у бараџи“, те да је на тај начин дискриминисала на основу личног својства – припадности албанској националној мањини. Сведоци су потврдили да су више пута били присутни када је комшиница

вређала подносиоелу притужбе на основу националне припадности. Након спроведеног поступка, повереница за заштиту равноправности утврдила је да изјаве које је комшиница упутила у више наврата подносиоелки притужбе представљају повреду њеног достојанства на основу припадности албанској националној мањини. Повереница за заштиту равноправности дала је препоруку комшиници да се извини подносиоелки притужбе у присуству њене породице, да се убудуће суздржи од таквог понашања и изјава које имају за циљ или представљају повреду достојанства подносиоелке притужбе на основу њене националне припадности или било ког другог личног својства.

Ова препорука није спроведена ни након изрицања мере опомене.

4.1.2 Парнице за заштиту од дискриминације

Тужба ѡрошив власнице угоститељској објекта која није дозволила ученици ромске националности да обавља ѡраксу у њеном локалу

Тужба је поднета против власнице угоститељског објекта због дискриминације ученице ромске националности којој није дозвољено обављање праксе у овом објекту. Наиме, средња школа коју похађа ова ученица имала је закључен уговор с власницом угоститељског објекта, која се обавезала да ученицима школе омогући извођење практичне наставе у свом угоститељском објекту. Међутим, када је дошла ученица ромске националности са својом другарицом, власница локала је почела да их вређа, говорећи им: „да смрде, да су Циганке, да иду кући да се окупају, да више не долазе у локал, јер због њих губи муштерије“. Тужбеним захтевом Повереник је захтевао да суд утврди да је власница овог објекта, онемогућавањем обављања стручне праксе у свом угоститељском објекту, као и вређањем и понижавањем ученице, извршила непосредну дискриминацију на основу националне припадности, да јој се забрани да убудуће даје изјаве које имају за циљ или представљају повреду достојанства ученице на основу њене националне припадности или било ког другог личног својства, као и да упути писано извињење ученици због дискриминаторног понашања. Тужена је у току поступка признала тужбени захтев и суд је донео пресуду на основу признања.

Поступак је правноснажно окончан.

Тужба ѡрошив агенције за издавање некретнина која је одбила да ѡружи услугу ѡријаднику ромске националности

Тужба је поднета против привредног друштва чија је делатност издавање некретнина (агенција за некретнине), након ситуационог тестирања дискриминације које је спровела невладина организација за заштиту права ромске националне мањине. Утврђено је да је агенција одбила да пружи услугу и понуди стан добровољном испитивачу дискриминације који је припадник ромске националне мањине и који је желео да изнајми стан. Услуга му је одбијена с образложењем да „немају станове који одговарају његовим захтевима“. Након сат времена је у агенцију дошао контролор ситуационог тестирања, младић који није припадник ромске мањине и који је навео да жели да изнајми стан под истим условима као и добровољни испитивач дискриминације. Њему је услуга пружена, односно агенција му је понудила два стана које је имала на располагању, у складу с његовим захтевима. Тужбеним захтевом Повереник за заштиту

равноправности је захтевао да суд утврди да је ова агенција, одбијањем да пружи услугу и понуди стан добровољном испитивачу дискриминације, извршила акт непосредне дискриминације на основу националне припадности, затим да се агенцији забрани да убудуће, у оквиру обављања своје делатности, понавља акт дискриминације, као и да суд наложи агенцији објављивање пресуде у дневном листу с националним тиражем.

Поступак је у току пред првостепеним судом.

Тужба њрошв банке збој одбијања ошварања текуће рачуна клијеншкнн ромске националносши

Тужба је поднета против једне банке, након ситуационог тестирања дискриминације, које је спровела невладина организација за заштиту права ромске националне мањине. Утврђено је да је банка одбила да отвори текући рачун добровољној испитивачици дискриминације и припадници ромске националне мањине, која је у једној експозитурси ове банке желела да отвори текући рачун. Наиме, добровољна испитивачица дискриминације дошла је у банку и рекла да жели да отвори текући рачун јер треба да прими једнократну уплату. Службеница банке је одбила да јој отвори текући рачун, наводећи да не може да отвори рачун за једнократну уплату. Два сата касније, контролорка ситуационог тестирања која није припадница ромске мањине дошла је са истим захтевом у банку и рачун јој је отворила иста службеница. Тужбеним захтевом Повереник је захтевао да суд утврди да је банка одбијањем да пружи услугу и отвори текући рачун добровољној испитивачици дискриминације извршила непосредну дискриминацију на основу њене националне припадности, затим да банци забрани да убудуће, у оквиру обављања своје делатности, понавља акт дискриминације одбијањем да пружи услугу припадницима ромске националне мањине, као и да суд наложи банци објављивање пресуде у дневном листу с националним тиражем.

Поступак је у току пред првостепеним судом.

4.1.3 Препоруке органима јавне власти и другим лицима

Прејорука граду Београду у вези с обезбеђивањем локација за изградњу социјалних станова

Ова препорука је дата граду Београду на основу сазнања до којих је дошао Повереник након састанака с представницима неколико организација цивилног друштва, а у вези с обезбеђивањем локација за потребе изградње социјалних станова у којима ће, поред осталих социјално угрожених група, бити смештени и припадници ромске националне мањине из привремених контејнерских насеља.

Повереница је, између осталог, указала на потребу да се приликом одређивања ових локација води рачуна о обезбеђивању довољног броја адекватних локација, имајући у виду међународне стандарде и прописе којима је ова материја регулисана, уз учешће у одлучивању будућих корисника социјалних станова, као и уз избегававање стварања сегрегисаних насеља. Повереник је истакао да трајно стамбено збрињавање припадника ромске националне мањине не би смело да доведи до даље социјалне искључености ове групе људи. На ту меру Републику Србију, као и град Београд,

обавезују међународне конвенције и домаћи прописи. Такође, указано је да сам поступак пресељења Рома мора бити извршен у складу с међународним стандардима, који обухватају спровођење мера и поштовање критеријума пре пресељења, за време пресељења и након пресељења. Пре пресељења потребно је обезбедити јавну расправу о свим аспектима овог процеса, омогућити да Роми у пуној мери могу да изразе своје интересе, ставове, мишљења, која морају бити брижљиво размотрена и узета у обзир приликом одлучивања, и благовремено их обавестити о њиховим правима и обавезама. За време самог расељавања потребно је да се званичници који врше пресељење представе и покажу формалну дозволу за вршење овог поступка, затим потребно је обезбедити присуство неутралних посматрача како би била гарантована транспарентност целог процеса, уз испуњавање међународних принципа људских права, а само пресељење мора се вршити на начин који не руши достојанство и не крши право на живот ових лица, док свака легитимна примена силе мора поштовати принципе нужности и пропорционалности. Након пресељења, обавезно је обезбедити адекватан стамбени простор, осигурати приступ основним животним намирницама, пијаћој води, санитарним уређајима, одећи, медицинским и школским установама, као и изворима животног прихода.

Ова препорука није спроведена.

4.1.4 Предлози за оцену уставности и законитости

Предлој за оцену уставности и законитости тачке 15а Упутства о вођењу матичних књига и образаца матичних књига („Службени гласник РС“, бр. 109/09, 4/10 – испр., 10/10, 25/11 и 5/13)

Предлог за оцену уставности и законитости тачке 15а Упутства о вођењу матичних књига и образаца матичних књига поднет је јер је тачком 15а овог упутства прописано да се лично име детета, родитеља, супружника и умрлог припадника националних мањина уписује у матичну књигу на језику и писму националне мањине, после уписа на српском језику ћириличним писмом, испод њега истим обликом и величином слова. Повереница сматра да је ова тачка Упутства о вођењу матичних књига у супротности с више одредаба Устава РС, односно с одредбом којом је забрањена свака дискриминација по било ком основу, затим с одредбом којом су сваком лицу гарантовани слободан избор и коришћење личног имена и имена своје деце, као и одредбом Устава којом је прописано да припадници националних мањина имају право да на свом језику користе своје име и презиме. Тачка 15а овог упутства у супротности је и са Законом о забрани дискриминације, Породичним законом, Законом о заштити права и слобода националних мањина, Законом о службеној употреби језика и писма и Законом о матичним књигама. Наиме, одредбама Устава РС и наведених закона припадницима националних мањина у Републици Србији изричито је гарантовано право на упис личног имена према језику и правопису припадника националне мањине. Повереница указује на то да није спорно да је законским прописима одређено да се уписом имена на језику и писму националне мањине не искључује и паралелан упис по српском правопису и писму. Међутим, одредба тачке 15а захтева да се име припадника националне мањине упише на језику и писму националне мањине искључиво испод имена на српском језику ћириличним писмом. На овај начин подзаконски акт извршне власти ограничио је право припадника националних мањина које им је гарантовано Уставом РС и релевантним

законима. Због тога је предложено Уставном суду да након спроведеног поступка донесе одлуку којом ће утврдити да одредба тачке 15а Упутства о вођењу матичних књига и образаца матичних књига није у сагласности са Уставом РС и релевантним законима који уређују област забране дискриминације, права националних мањина и права на избор, изражавање, упис и коришћење личног имена на било ком језику и писму.

Поступак за оцену уставности и законитости је у току.

4.1.5 Упозорења и саопштења јавности

Упозорење поводом појаве антиисемитских плаката у Београду

У овом упозорењу је најоштрије осуђена појава антисемитских плаката у центру Београда, а од надлежних органа је затражено да се случај детаљно истражи и извршиоци најстроже казне. Повереница је упозорила да су говор мржње и изражавање фашистичких идеја и ставова директна претња миру и безбедности свакога од нас. Отворена нетрпељивост, ксенофобија и расизам у Србији постају све чешћа појава, али се такви случајеви углавном не процесуирају и не кажњавају, нити наилазе на широку осуду јавности.

Упозорење поводом инцидента у Земун пољу

Повереница за заштиту равноправности осудила је вишедневне инциденте у Земун пољу и затражила од надлежних органа да хитно реагују. С обзиром на најаву новог протеста, повереница је упозорила да ситуација може још више да ескалира и подсетила на раније сличне случајеве у којима су насиље, позиви на линч, изражавање мржње и нетрпељивости према ромској популацији имали озбиљне последице.

Упозорење поводом изјава челника општине Обреновац

У овом упозорењу јавности осуђене су ксенофобичне изјаве челника општине Обреновац поводом противљења досељавању тражилаца азила и миграната из центра код Бање Ковиљаче. Изјава да ће пресељењем ових људи бити угрожена термоелектрана и енергетски систем Србије веома је опасна, јер подстиче стварање непријатељског окружења. Овакви ставови су понижавајући и вређају достојанство тражилаца азила и миграната, будући да се тиме поручује да су склони криминалу и незаконитим радњама. Отворено изражавање ксенофобичних ставова у Србији, нажалост, није ретка појава и забрињавајуће је да не наилази на оштру осуду јавности, због чега је повереница апеловала на надлежне да хитно предузму све мере како би тражиоцима азила и мигрантима били обезбеђени адекватан смештај и боравак у Србији.

Упозорење поводом инцидента према Ромима у Реснику

Повереница за заштиту равноправности упозорила је јавност поводом инцидента према Ромима у контејнерском насељу у Реснику. Овакви случајеви су озбиљна претња стварању отвореног, толерантног и демократског друштва, заснованог на људским правима и принципу владавине права. Обавеза свих надлежних јесте да без

одлагања предузму све мере како би обезбедили миран живот свим грађанима и спречили насиље, претње, изазивање мржње и нетрпељивости према националним, верским и другим мањинама. Србија мора да буде земља у којој се поштују права свих који у њој живе, без обзира на националну припадност, етничко порекло или било које друго лично својство. Борба против расизма и ксенофобије подразумева ефикасну реакцију и кажњавање извршилаца, као и свих оних који шире расну мржњу и нетрпељивост.

Саопшћење поводом напада на ромско насеље у Нишу

У саопштењу поводом напада на ромско насеље у Нишу, најоштрије су осуђени инциденти у Нишу – туча у школском дворишту, у ком је једна особа задобила прелом руке и инцидент у нишком ромском насељу „Београд Мала“, када је група младића на националној основи вређала Роме и пуцала из ватреног оружја. Од надлежних државних органа затражено је да утврде повезаност ових инцидента и открију и приведу правди све починиоце ових дела. Овакви случајеви су озбиљна претња стварању отвореног, толерантног и демократског друштва, те је неопходно свим расположивим средствима стати на пут национално и расно мотивисаним сукобима.

Саопшћење поводом Међународног дана борбе против расизма

Поводом Међународног дана борбе против расизма, повереница је упозорила да је овај облик дискриминације у Србији и даље распрострањен, а то потврђују расистички мотивисани напади, сегрегација, говор мржње и отворено и јавно изражавање нетрпељивост према Ромима, а последњих година и према азилантима из афричких и дугих земаља. Иако су овакви случајеви готово свакодневна појава, они се не процесуирају и не кажњавају, нити наилазе на ширу осуду јавности. Распрострањене су расне предрасуде према Ромима, они су и даље грађани другог реда, етничка дистанца према њима је и даље веома велика, а дискриминисани су у скоро свим областима, а посебно у запошљавању, образовању, здравственој заштити и становању. Расизам се не може ни на који начин оправдати, не може се толерисати као нешто што се догађа другом, и неће сам од себе нестати, већ сви морају допринети његовом искорењивању.

Саопшћење поводом Светског дана Рома

Повереница је честитала Светски дан Рома свим Ромима и позвала органе јавне власти и све друштвене актере да још интензивније раде на сузбијању свих облика непосредне и посредне дискриминације којима су припадници ромске заједнице изложени. Иако је последњих година доста тога учињено на плану побољшања положаја ромске заједнице, они су и даље најдискриминисанија друштвена група у Србији, а дискриминација је највише изражена у области запошљавања, образовања, здравствене заштите и становања. Етничка дистанца према ромској заједници још увек је веома велика, а посебно забрањују отворени и распрострањени говор мржње, претње и напади на припаднике ове заједнице, који се недовољно ефикасно процесуирају и кажњавају. Повереница је позвала грађане да буду толерантни, уважавају и поштују различитост и допринесу да се поражавајућа статистика о положају ромске заједнице у свим сферама живота ове године знатно побољша.

4.1.6 Из медија

Највећа медијска пажња била је усмерена према Ромима поводом напада, отворених позива на нетрпељивост и разних инцидената. Трећина прилога у електронским (31%) и петина у штампаним (19%) медијима односила се на дискриминацију Рома. Детаљни статистички преглед медијског извештавања налази се у прилогу извештаја.

Вишедневни протести у Земун пољу, где су за појаву шуге у том насељу окривљени Роми који тамо живе, били су повод да сви новинари затраже реакцију поверенице која је упутила и упозорење јавности. О овом случају различито је извештавано: у највећем броју контекст приче био је неутралан, негде су се поједини медији сврставали уз мештане тако што су и сами промовисали предрасуде, док је било и оних који су подсећали на тежак положај Рома, дискриминацију и расизам с којима се ова популација среће и даље. Иако се о Ромима углавном извештавало када су у питању инциденти везани за припаднике те мањине, уочљиво је неколико афирмативних текстова, пре свега о напорима за унапређење положаја Ромкиња. Велики број текстова односио се и на тежак положај ромске деце, немогућност да се школују, лече и слично.

Медији су извештавали и о припадницима бошњачке националне мањине, а знатно мање о Мађарима, Албанцима, Русинима и Бугарима, углавном када се догоди неки инцидент на националној основи.

Инциденти који су обележили пресељење тражилаца азила и миграната из центра Боговађа код Бајине Баште у Обреновац, били су вишедневна тема којом су се бавили сви медији, а реакција и упозорење поверенице свуда је објављено. Ова тема је на различите начине представљена, те је у зависности од става новинара и уредника писано о нетолеранцији, нетрпељивости и ксенофобији грађана Обреновца или је показано разумевање за такве ставове. Нажалост, много је више медија који су своје текстове обојили разумевањем за протесте Обреновчана, него оних који су покушали да искористе утицај медија и да најширој јавности објасне ко су азиланти уопште и у каквим условима бораве у Србији. Ипак, повереница је тим поводом гостовала у две емисије у којима је говорила о ксенофобији у Србији.

Значајнију медијску пажњу добио је округли сто „Отворено о Санцаку“ који је организовала неваљина организација Центар за спољну политику. Повереница је на том скупу говорила о притужбама, чији је основ дискриминација на основу националне припадности, и посебно је истакла резултате истраживања јавног мњења који говоре о великој етничкој дистанци између Срба и Бошњака.

Када је реч о дискриминацији особа српске националности, неколико текстова говорило је о исписивању графита мржње против Срба у Суботици, као и о употреби ћириличног писма у Хрватској.

Сви медији су пренели резултате истраживања Повереника за заштиту равноправности и ЦЕСИД-а о дискриминацији у Србији с краја 2012, али је мало ко отишао даље од статистичког приказа. Наиме, након објављивања података да је етничка дистанца највећа према Албанцима и Хрватима и да се Роми доживљавају као најдискриминисанија група, готово нигде није уследио афирмативни прилог/текст, нити аналитичко продубљивање приче о узроцима оваквих ставова и начинима на који се могу мењати.

4.2 Дискриминација на основу инвалидитета

Резултатни испитивања јавног мњења показали су да 28,4% грађана сматра да су особе с инвалидитетом група која у Србији највише трпи дискриминацију. Грађани препознају проблеме особа с менталним и физичким инвалидитетом, али 72% испитаника сматра да је одговорност за њихово решавање на друштву у целини. Изузетно велики проценат грађана (96%) сагласио се с предложеном мером да би за особе с инвалидитетом требало да се обезбеди несметан приступ свим државним зградама, иако то кошта буџет.

Инвалидитет као основ дискриминације у 2013. наведен је у 66 притужби (9,9%) поднетих Поверенику за заштиту равноправности и четврти је основ дискриминације по броју притужби у овој години.

Упоређивањем броја притужби због дискриминације на основу инвалидитета са 2012. може се констатовати да је у 2013. поднето знатно мање притужби због дискриминације на основу инвалидитета. Наиме, претходне године су притужбе по основу инвалидитета чиниле 19,2% од укупног броја притужби, а ове године само 9,9%.

Највише притужби због дискриминације на основу инвалидитета поднето је у области поступања пред органима јавне власти – 19, у области рада и запошљавања – 17, у области пружања јавних услуга и/или коришћења јавних објеката и површина – 12, шест у области социјалне заштите, пет у области образовања и стручног усавршавања, док се мањи број притужби односио на области јавног информисања и медија и чланства у синдикалним, политичким и другим организацијама.

Имајући у виду да је дискриминација особа са инвалидитетом и даље присутна у Србији, може се констатовати да број поднетих притужби због дискриминације на основу инвалидитета не одговара стварном положају особа са инвалидитетом. С друге стране, не може се са сигурношћу закључити који је разлог смањења броја притужби на основу инвалидитета, осим што су претходних година организације цивилног друштва које се баве заштитом права особа са инвалидитетом биле активније по питању подношења притужби. Анализа примљених притужби због дискриминације на основу инвалидитета показује да је дискриминација особа са инвалидитетом најчешћа у области запошљавања и рада, неприступачности објеката и јавних површина, али и начина одвијања поступка пред органима јавне власти у којима учествују особе са инвалидитетом. Значајно је напоменути да је 9,3% притужби у области образовања и стручног оспособљавања поднето због дискриминације на основу инвалидитета, што је трећи основ подношења притужби у овој области.

4.2.1 Мишљења и препоруке

Основна школа дискриминисала дечака на основу сметњи у развоју и инвалидитета

Мајка дечака са сметњама у развоју поднела је притужбу против основне школе, због дискриминације њеног сина на основу сметњи у развоју и инвалидитета. У току поступка је утврђено да дечак има сметње у развоју и да наставу похађа по индивидуалном

образовном плану. Завршио је пети разред школске 2012/13, али је оцењен само из четири предмета, док из осталих предмета није био оцењен и није имао уписано с којим општим успехом је завршио пети разред. Индивидуални образовни план за овог дечака био је израђен за четири предмета из којих је оцењен на крају године, а наставу из осталих предмета није похађао. Због тога је надлежна школска управа препоручила школи да поштује прописе којима је регулисана израда индивидуалног образовног плана, да изради индивидуални образовни план за све предмете и створи услове који ће омогућити да дечак буде укључен у наставу из свих предмета, у оној мери која је за њега оптимална. Међутим, школа није створила услове који би омогућили да дечак буде оцењен из свих предмета у школској 2012/13, чиме је ставила овог дечака у неповољнији положај у односу на друге ученике, и то на основу његовог личног својства – сметњи у развоју. Повереница је дала мишљење да је школа прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације јер је пропустила да створи услове који би омогућили да овај дечак буде оцењен из свих предмета у школској 2012/13. години. Школи је препоручено да предузме све неопходне радње и мере којима ће створити услове да овај дечак буде оцењен из свих предмета у школској 2013/14, да организује обуке и едукације за запослене у школи на тему дискриминације у образовању, посебно у односу на ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу и других разлога потребна додатна подршка у образовању, као и да убудуће води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности не крши законске прописе о забрани дискриминације.

Ова препорука је спроведена.

Исписивање одређеног броја деце из одељења основне школе коју похађа дечак са сметњама у развоју

Мајка дечака са сметњама у развоју поднела је притужбу након догађаја који су довели до исписивања неколико деце из одељења њеног сина, а поводом изјава директора основне школе. Навела је да су изјаве директора школе некоректне према особама са инвалидитетом, односно да су неприхватљиви ставови директора да је „закон крив што деца са тешким оштећењима похађају редован систем образовања“, да је за децу са сметњама у развоју „најбоље да похађају специјална одељења“, као и да деца са сметњама у развоју треба повремено да се друже с децом без сметњи на музичким или ликовним радионицама. Директор школе је навео да су наставници школе, одмах након уписивања дечака са сметњама у развоју, започели с прилагођавањем свог рада и да су упутили захтев надлежној комисији ради давања мишљења какву подршку треба обезбедити овом ученику. Навео је и да су ученици, наставници и родитељи, на почетку школске године, упознати с уписивањем ученика са сметњама у развоју у њихово одељење, али да се у одељењу, након неког времена, појавио проблем због непримереног понашања ученика са сметњама у развоју према другим ученицима и наставницима, што је изазвало реакцију код ученика. Директор је навео да је школа одржала више родитељских састанака како би охрабрила родитеље и постигла сарадњу са њима, али су родитељи 12 ученика овог одељења одлучили да децу пребаце у другу школу. Истакао је да стоји иза изјава које је дао медијима, односно да и даље сматра да је за укључивање деце са сметњама у развоју у систем редовног школовања (инклузивно образовање) потребна боља едукација запослених у школи, као и да је школа поднела захтеве

надлежним органима како би се ученику са сметњама у развоју обезбедили педагошки асистент и личних пратилац.

У поступку је утврђено да је директор школе, поводом ових догађаја, дао више изјава за медије у којима је најпре изразио жаљење због исписивања ученика из одељења које похађа дечак са сметњама у развоју и навео је да је велики проблем то што школа не може да прикупи новчана средства како би се овом ученику обезбедило присуство педагошког асистента и личног пратиоца. Повереница за заштиту равноправности сматра да је школа предузела низ веома важних мера како би укључила дечака са сметњама у развоју у систем редовног школовања. Међутим, у школи ипак постоје нетолеранција и неразумеваше између ученика и наставника, што је довело до исписивања неколико ученика из одељења које похађа дечак са сметњама у развоју. Поред тога, иако је директор показао отпор и неразумеваше значаја инклузивног образовања, повереница за заштиту равноправности је мишљења да директор својим изјавама није вређао ни понижавао дечака са сметњама у развоју, нити му је ускратио могућност да похађа ову школу. Инклузивно образовање је изузетно важно, јер обезбеђује да деца са сметњама у развоју похађају редовне, а не специјалне школе, што им омогућава да се друже и да их вршњаци прихвате, њиховим родитељима даје осећај да су им деца прихваћена у заједници, док наставницима и професорима омогућава да унапреде знања и вештине у вођењу наставе.

Иако у овом случају није утврђено да су школа и директор школе дискриминисали дечака са сметњама у развоју, директору школе је дата препорука да обезбеди да сви наставници похађају обуку на тему забране дискриминације и значаја инклузивног образовања, као и да школа, кроз едукације и обуке, развија међу ученицима дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања.

Ова препорука је спроведена.

Дискриминационо извештавање о инклузивном образовању

Мајка дечака са сметњама у развоју поднела је притужбу због текста „Пољуљана безбедност деце?“ који је објављен у једном регионалном недељном листу. Тема текста били су проблеми у основној школи, који су настали због наводних поступака дечака са сметњама у развоју. Мајка овог дечака навела је да се у тексту омаловажавају особе с инвалидитетом и указује на то да инклузивна настава има и другу страну. У издвојеном делу чланка (антрфилеу) „Изостали асистенти“, новинарка је дала своје виђење догађаја, при чему је омаловажила предности инклузивног образовања и послала поруку читаоцима да је „инвалидитет“ проблем. Уредник недељног регионалног листа навео је да спорним чланком нису дискриминисали дечака са сметњама у развоју и да је овај лист низом чланака пратио инклузију у образовању. Као носиоци јавног информисања, имају обавезу да укажу и на проблеме инклузије у пракси, а очигледно је да је у тој основној школи дошло до несвакидашње ситуације, о чему су информисали јавност тим текстом. Уредник је изнео став да је мајка овог дечака заобишла делове текста у вези с одговорношћу породице и друштва, као и поруку на крају текста, да сва деца имају право на безбрижно детињство. Ауторка чланка навела је да је циљ текста био спречавање веома непријатних ситуација које су се десиле у тој основној школи и да су у чланку објављене изјаве свих учесника догађаја, осим мајке овог дечака, која није желела да даје коментаре.

Анализом овог текста утврђено је да је текст написан објективно, као и да ауторка текста није истицала личне ставове о самом догађају, већ је пренела изјаве учесника догађаја у овој школи и директора. Међутим, у издвојеном дела чланка „Изостали асистенти“, читаоцима је упућена порука да инклузија у школама није добро решење, да деца са сметњама у развоју треба да похађају тзв. специјалне школе, да наставници који раде у редовним школама нису обучени за рад с децом са сметњама у развоју, те да је инвалидитет проблем који утиче на понашање деце са сметњама у развоју, услед чега може доћи до негативних последица. Овом недељнику је препоручено да више не објављује прилоге којима се омаловажава значај инклузивног образовања и подржавају предрасуде према деци са сметњама у развоју, већ да својим прилозима допринеси измени праксе која подразумева стереотипе, предрасуде и дискриминацију у односу на децу са сметњама у развоју и њихово искључивање из редовних токова друштвеног живота.

Чланови удружења особа са инвалидитетом са оштећењем вида немају присвојену информацијама и документима

Притужбу је поднело удружење особа са инвалидитетом, против спортске републичке организације особа са инвалидитетом због онемогућавања приступа информацијама и документима у одговарајућој електронској форми, која је приступачна особама са оштећењем вида. У току поступка је утврђено да је републичка организација особа са инвалидитетом приликом обавештавања о активностима и раду савеза, свим члановима удружења особа са инвалидитетом пружала информације електронским путем на исти начин, без уважавања специфичних захтева и узимања у обзир различитих категорија особа са инвалидитетом. Поступање на овај начин изазива негативне последице по чланове овог удружења, које у саставу има особе са оштећењем вида, као и по друге чланове савеза које се налазе у истој или сличној ситуацији. Наиме, једнак третман оних који се налазе у неједнаком положају није допуштен, изузев ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна. Током поступка је утврђено да нису постојали оправдани разлози због којег се особама са оштећењем вида, која због овог свог инвалидитета нису у могућности да добију информацију на уобичајен начин, не достављају информације у складу са специфичним захтевима. Повереница је посебно указала на то да је републичка спортска организација особа са инвалидитетом, имајући у виду њене циљеве и статус, приликом пружања информација била дужна да води рачуна и узме у обзир положај различитих категорија особа са инвалидитетом. Како то у конкретном случају није учинила, дато је мишљење да је републичка спортска организација особа са инвалидитетом прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације, јер није омогућила приступ информацијама и документима удружењу особа са инвалидитетом у одговарајућој електронској форми, која је приступачна особама са оштећењем вида. Републичкој спортској организацији особа са инвалидитетом дата је препорука да предузме све неопходне мере како би се овом удружењу, као и свим другим члановима удружења особа са инвалидитетом, омогућио приступ информацијама и документима у одговарајућој електронској форми, која је приступачна особама са оштећењем вида.

Ова препорука је спроведена.

Српско-концертна хала омогућава особама које користе инвалидска колица да бесплатно присуствују одређеним манифестацијама

Повереници за заштиту равноправности обратило се руководство спортско-концертне хале и затражило мишљење о њиховој одлуци да се особама које користе инвалидска колица омогући да остваре право да четири пута годишње присуствују бесплатном програмима који се одржавају у објектима хале. Наиме, руководство спортско-концертне хале било је забринато да ли је ова одлука у складу с антидискриминационим прописима, односно да ли оваквом одлуком дискриминишу особе са инвалидитетом које не користе инвалидска колица.

Повереница за заштиту равноправности, на почетку мишљења, истакла је да није свако прављење разлике истовремено и дискриминаторно поступање. У конкретном случају, спортско-концертна хала може, у складу са својим могућностима, да пружи одређене повластице појединим групама корисника који се налазе у неједнаком положају са осталим грађанима, тј. да према тим групама корисника установи посебне (афирмативне) мере. На овај начин послата је порука грађанима да се ова категорија особа са инвалидитетом налази у нарочито неравноправном положају и да руководство спортско-концертне хале жели да им пружи посебну подршку ради постизања пуне равноправности. Стога, одлука спортско-концертне хале да обезбеди повлашћена места особама са инвалидитетом која користе инвалидска колица представља посебну (афирмативну) меру, која се не може сматрати дискриминацијом.

4.2.2 Препоруке органима јавне власти и другим лицима

Препорука Министарству здравља за остваривање равноправности у раду лекарских комисија

Ова препорука је донета у поступку који је вођен на основу знања да лекарске комисије које издају лекарска уверења о телесној и душевној способности за управљање моторним возилом немају уједначену праксу и процедуре приликом издавања лекарских уверења особама са инвалидитетом. Министарству здравља Републике Србије препоручено је да предузме све потребне мере из своје надлежности како би обезбедило да лекарске комисије: 1) уједначе праксу приликом издавања лекарских уверења о телесној и душевној способности за управљање моторним возилом особама са инвалидитетом; 2) приликом издавања лекарских уверења имају у виду развој асистивних технологија, посебно оних које се односе на могућности адаптације возила особама са инвалидитетом; 3) поред прегледа особе са инвалидитетом и увида у њену медицинску документацију, изврше увид и у само адаптирано возило, како би се уверили да техничке карактеристике адаптираног возила омогућавају особи са инвалидитетом да безбедно учествује у саобраћају; и 4) да се приликом издавања лекарских уверења руководе начелом пуне социјалне укључености особа са инвалидитетом.

Министарство здравља није обавестило Повереника да ли је ову препоруку спровело.

Препорука мера ГСП „Београд“ и Секретаријату за саобраћај за омогућавање коришћења јавног градског превоза особама са инвалидитетом

Препорука мера је донета у поступку који је вођен на основу сазнања да у Градском саобраћајном предузећу „Београд“ постоји одређени број возила која су прилагођена за улазак особа са инвалидитетом, али и поред тога овим особама није омогућено да их користе.

ГСП „Београд“ дата је препорука да, без одлагања, предузме све потребне мере како би особама са инвалидитетом било омогућено да на свим стајалиштима градског превоза користе прилагођена возила овог јавног предузећа, укључујући и она возила која на средњем улазу имају „механичку“ рампу. Дирекцији за јавни превоз Секретаријата за саобраћај препоручено је да изврши безбедносне провере и адаптације стајалишта јавног градског превоза, које су потребне да би особе са инвалидитетом што лакше и безбедније могле да користе све услуге јавног градског превоза.

Ова препорука није спроведена. ГСП „Београд“ и Секретаријат за саобраћај обавестили су Повереника да најпре морају да се стекну одређени услови да би могли да поступе по препоруци – набавка нових аутобуса с аутоматским рампама, прилагођавање и обележавање станичних места.

Препорука мера Министарству правде и државне управе и одомовног ангажовања судских тумача за знаковни језик

Препорука је донета на основу сазнања из медија да је матична служба општине Обреновац условила склапање брака двома особама оштећеног слуха ангажовањем судског тумача за знаковни језик, чије услуге је требало сами да плате. Повереница сматра да је такво поступање матичне службе општине Обреновац неприхватљиво, јер су особе оштећеног слуха доведене у неравноправан положај, с обзиром на то да су им за склапање брака постављени услови који се другим грађанима не постављају у истој ситуацији. Грађани који немају оштећење слуха и који желе да склопе брак пред матичарем општине Обреновац за ту услугу плаћају таксу у износу од 280 динара, док је од особа са оштећеним слухом, осим ове таксе, тражено да плате и судског тумача у износу од 10.000 динара. Министарству правде и државне управе дата је препорука и изражено је очекивање да ће министарство обезбедити да особе оштећеног слуха имају на располагању услуге тумача за знаковни језик у свим поступцима пред органима јавне власти у којима учествују, како би се спречила свака даља дискриминација особа са оштећеним слухом у поступцима пред органима јавне власти.

По овој препоруци није поступљено, а Министарство правде и државне управе обавестило је Повереника да спровођење препоруке није у надлежности овог министарства.

4.2.3 Посебан извештај о дискриминацији особа са инвалидитетом

У мају 2013, Повереник за заштиту равноправности поднео је Народној скупштини Посебан извештај о дискриминацији особа са инвалидитетом. Подношењем

овог извештаја Повереник је желео да скрене пажњу органима јавне власти, професионалној и широј јавности на неравноправан положај особа са инвалидитетом, на препреке и тешкоће с којима се суочавају приликом остваривања својих права, као и на неопходност спровођења политике једнаких могућности као претпоставке пуне друштвене укључености и поштовања људских права особа са инвалидитетом.

У извештају је указано да у Србији постоји ваљан нормативни и институционални правни оквир за сузбијање дискриминације на основу инвалидитета, да је у оквиру антидискриминационе политике државе креиран и реализован низ мера заснованих на социјалном моделу инвалидности, чијом се применом постепено отклањају последице структуралне дискриминације особа са инвалидитетом и стварају услови за њихову пуну друштвену укљученост. Оцењено је да је, упркос предузетим мерама, дискриминација особа са инвалидитетом и даље је веома распрострањена у свим областима друштвеног живота. Многа деца и млади са инвалидитетом и даље су изван редовног система образовања, а постоје многе препреке и у погледу приступа високошколском образовању. Посебне мере за запошљавање особа са инвалидитетом дале су одређене позитивне ефекте, али је структурална и индиректна дискриминација особа са инвалидитетом у овој области и даље изражена, чему доприноси и погоршање економске ситуације у друштву. Законска мера заштите особа са инвалидитетом путем потпуног и делимичног лишења пословне способности није у складу са савременим међународним стандардима у овој области, а у приступу правди особе са инвалидитетом суочавају се с низом препрека, како због неприступачности објеката у којима се одвија рад судских и других органа јавне власти којима се особе са инвалидитетом обраћају, тако и због непостојања адекватних правила и асистивне технологије који обезбеђују да се поступци у којима особе са инвалидитетом учествују спроводе на начин који задовољава стандарде правичности. Процес деинституционализације и успостављања сервиса неопходних за живот у заједници одвија се споро, што за последицу има да се велики број деце и одраслих са инвалидитетом налази у институцијама за смештај. Највећи број јавних објеката и површина и даље је недоступан јер се процес уклањања архитектонских баријера одвија споро, а у изградњи и опремању нових објеката и јавних површина понекад се не поштују стандарди приступачности. Жене са инвалидитетом двоструко су дискриминисане и суочавају се с многим баријерама у остваривању својих права, као и с разним видовима родно заснованог насиља. Медији још увек не обезбеђују услове да особе са инвалидитетом остваре своје право на информисање јер су малобројни медијски прилози у формату који их чини доступним особама са инвалидитетом. Извештавање о положају особа са инвалидитетом обилује стереотипним приказима ових особа као *несјособних*, *жртва* и *пасивних прималаца* социјалне или хуманитарне помоћи, а терминологија која се користи је увредљива и стигматизирајућа. У извештају је препоручено предузимање низа мера у циљу отклањања последица структуралне дискриминације и изједначавања положаја особа са инвалидитетом до њихове потпуне друштвене интеграције.

Извештај је доступан на интернет презентацији Повереника www.ravnopravnost.gov.rs/rs/извештаји/извештаји.

4.2.4 Упозорења и саопштења јавности

Саопштење поводом Међународног дана особа са инвалидитетом

Поводом Међународног дана особа са инвалидитетом, повереница је упозорила да је дискриминација особа са инвалидитетом широко распрострањена, посебно у областима образовања, рада и запошљавања, живота у заједници, једнакости пред законом, затим у приступу услугама и информацијама. Потребно је да се особама са инвалидитетом омогуће једнако уживање људских права и равноправно суделовање у друштвеном животу, јер је то један од начина да се повећа свест о важности укључивања особа са инвалидитетом у све аспекте политичког, друштвеног, економског и културног живота.

4.2.5 Из медија

Посебан извештај Повереника за заштиту равноправности посвећен дискриминацији особа са инвалидитетом, у одређеној мери је био подстрек медијима да током 2013. више него раније говоре о проблемима особа са инвалидитетом, иако су и даље поводи, мада у мањем броју, били конкретни случајеви. Објављивање делова из Посебног извештаја и навођење конкретних примера притужби указују да су новинари били заинтересовани да јавност информишу с којим се све проблемима сусрећу припадници ове маргинализоване групе. У штампаним медијима се 15% објављених текстова односило на дискриминацију особа са инвалидитетом, док је у електронским медијима проценат двоструко већи (32%), или трећина прилога.

Значајно место у медијима посвећено је дискриминацији групе деце оштећеног слуха којима је било ускраћено право да користе услуге једног ресторана, због чега је покренута и антидискриминациона парница. Овај случај покренуо је новинаре на истраживање, те је јавност била упозната са сличним причама из још неколико градова Србије. Такође, пажњу је добио и случај двојице репрезентативаца са инвалидитетом, који су поднели притужбе због неуједначених поступања комисија за оцену способности управљања моторним возилом, а њихову причу, уз објашњење препоруке која је дата Министарству здравља за уједначавање праксе у раду лекарских комисија, објавило је неколико штампаних медија.

Поједини медији су отишли и корак даље, па су на основу истраживања Повереника о доступности зграда у којима су седишта државних органа у Београду, објављивали репортаже којима су показали колико је велики број неприступачних објеката и површина. Наиме, новинар је симулирао да је особа са инвалидитетом која користи колица.

Већина медија била је заинтересована да на Међународни дан особа са инвалидитетом пренесе информацију о посети поверенице дому на Бежанијској коси и, уместо изношења података на некој од конференција, о проблемима ове популације поразговара на лицу места. Медији су се бавили најавом затварања библиотеке за особе са оштећеним видом и укидањем средстава за штампање публикација на Брајевом писму, уз цитирање става поверенице да је тако нешто срамно и да је држава дужна да нађе средства за њихов рад.

Највећи број текстова и прилога односио се на запошљавање, а афирмативни текстови о запошљавању особа са инвалидитетом објављивани су периодично у часопису *Послови*.

4.3 Дискриминација на основу брачног и породичног стања

Брачни и породични статус као основ дискриминације наведен је у 60 притужби (9%) и пети је основ дискриминације по броју притужби у 2013. години.

Од укупног броја поднетих притужби због дискриминације по овом основу, 33 притужбе су поднете у области рада и запошљавања, 16 у поступку пред органима јавне власти, а четири у области образовања и стручног оспособљавања. Укупно седам притужби поднето је у областима социјалне заштите, здравствене заштите, приликом пружања јавних услуга и имовинским односима.

Број притужби по овом основу дискриминације три пута је већи у 2013. у односу на претходне године. Томе су допринели општа економска ситуација у земљи и већи број отпуштања, посебно запослених жена, а међу њима и трудница и породиља. Поред тога, већем броју притужби вероватно је допринело и повећање видљивости институције, јер је повереница у 2013. имала више запажених медијских наступа поводом заштите права запослених трудница и породиља.

Притужбе због дискриминације на основу брачног и породичног статуса чешће су подносиле жене (59%) од мушкараца (41%), а овај основ дискриминације најчешће је један од основа дискриминације који се наводи у притужбама због вишеструке дискриминације.

4.3.1 Мишљења и препоруке

Дискриминација пољопривредница на основу брачног стања

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју су поднеле три организације које се баве заштитом права жена и положајем жена на селу против Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, због дискриминаторне одредбе садржане у Правилнику о упису у Регистар пољопривредних газдинстава и обнови регистрације, као и о условима за пасиван статус пољопривредног газдинства („Службени гласник РС“, број 17/13), којом је прописано да „брачни другови могу да буду уписани само у једно породично пољопривредно газдинство“.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде је у изјашњењу навело да су брачни другови, регистрацијом два пољопривредна породична газдинства, наплаћивали двоструки износ премија и подстицаја, чиме су изигравани прописи у делу који се односи на максималне површине за које су исплаћиване субвенције за биљну производњу. Анализом одредаба Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју које се односе на основне подстицаје за биљну производњу, утврђено је да су подстицаји средства која се додељују пољопривредним газдинствима за биљну производњу на пријављеним и засејаним, односно засађеним површинама обрадивог пољопривредног земљишта, те садржина оспорене одредбе није у функцији спречавања остваривања двоструког подстицаја. Самим тим, није могуће ни да се за исто

пољопривредно земљиште оствари „двоструки износ подстицаја“, јер су подстицаји средства која се остварују за пријављено пољопривредно земљиште и прате земљиште, а не носиоца или чланове пољопривредног газдинства. Након спроведеног поступка, утврђено је да не постоје објективни разлози за прописивање спорног правила, које важи само за брачне супружнике, а не и за друге сроднике који живе у заједничком домаћинству, нити постоји сразмерност између мере која је предузета и циљева који су се желели остварити јер се овом мером циљеви не могу остварити, односно могли би се остварити применом мање рестриктивних мера. Дато је мишљење да је одредбом овог правилника, којом је прописано да „брачни другови могу да буду уписани само у једно породично пољопривредно газдинство“, повређено начело једнакости, чиме је извршена дискриминација пољопривредника који су закључили брак. Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије препоручено је да уклони дискриминаторну одредбу и да убудуће води рачуна да приликом предузимања мера из своје надлежности поштује начело једнакости и забране дискриминације, водећи рачуна о томе да циљ и последица предузетих мера морају бити оправдани и да између предузетих мера и циља који се остварује мора постојати пропорционалност.

По овој препоруци Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије није поступило ни након опомене.

Доказивање њријадности катџејорији једнородитељска њпородица њриликом конкурса за сџудентске сџипендије

У конкурсy за доделу студентских стипендија за школску 2012/13. прописано је за стипендију могу да конкуришу кандидати из осетљивих друштвених група. У ову категорију, између осталог, сврстане су и једнородитељске породице. За конкурсисање за ову категорију потребно је доставити, поред остале документације, извод из матичне књиге умрлих за преминулог родитеља. Студент који је поднео притужбу навео је да он јесте из једнородитељске породице, али да његов други родитељ није преминуо, већ није уопште уписан у извод из матичне књиге рођених и да због тога није могао да достави извод из матичне књиге умрлих. Имајући у виду да на конкурсy није рангиран у оквиру посебне категорије, јер није имао комплетну документацију, сматра да је дискриминисан на основу породичног статуса. Министарство просвете, које је расписало конкурс, навело је у изјашњењу да се као доказ да кандидат припада категорији једнородитељска породица захтева умрлица једног родитеља, али да се прихвата и извод из матичне књиге рођених у којем није уписано име једног родитеља.

Током поступка је утврђено да, одређивањем оваквог начина доказивања, право да се пријаве за ову стипендију имају искључиво студенти чији је један родитељ преминуо, док су искључени студенти који немају уписан податак о оцу у матичној књизи рођених, без обзира на то што евидентно припадају породици у којој постоји само један родитељ. Тиме су студенти који немају уписан податак о оцу у матичне књиге рођених стављени у неравноправан положај у односу на студенте којима је један родитељ преминуо, јер им је ускраћена могућност да се пријаве за студентску стипендију у категорији једнородитељска породица. Имајући у виду циљ прописивања посебних ранг-листа студентских стипендија за осетљиве друштвене групе и категорију једнородитељска породица, не постоји ниједан објективан и ваљан разлог да у самом конкурсy

не буде наведено да се припадност једнородитељској породици доказује изводом из матичне књиге умрлих или изводом из матичне књиге рођених.

Повереница је дала мишљење да је Министарство просвете ставило у неједнак положај кандидате из једнородитељских породица којима отац није уписан у матичну књигу рођених. Због тога је Министарству просвете упућена препорука да измени правила којима кандидати доказују припадност категорији једнородитељска породица, као и да убудуће приликом одређивања услова за добијање студентских стипендија не крши одредбе Закона о забрани дискриминације.

Ова препорука је спроведена.

4.3.2 Из медија

Медији нису показивали веће интересовање за случајеве дискриминације на основу брачног и породичног стања. Једино је случај дискриминације пољопривредница био медијски праћен. И пре него што је дато мишљење Повереника, али и након што је донета препорука, поједини медији су објавили причу о новом правилнику којим се одређују субвенције у пољопривреди, и то тако да је брачним паровима омогућено да региструју само једно газдинство. У текстовима и прилозима углавном су представљани пољопривредници и пољопривреднице који су погођени оваквим решењем. Поједини текстови су проблематизовали и родни аспект, наводећи да су тиме превасходно погођене жене, јер се мушкарци неће одрицати права на својину, у складу с патријархалним ставовима који су у Србији и даље доминантни.

4.4 Дискриминација на основу пола

Анализа става јавног мњења у 2013. показала је да се на првом месту по изложеној дискриминацији у Србији налазе жене – што је навело чак 42% испитаних, што је два и по пута више у односу на резултате испитивања из 2012. године. Иако је 71% испитаних тражана сагласан да друштво много више треба да осветли насиље над женама, показало се да за насиље 10% испитаника оштрије ујаво жене.

Због дискриминације на основу пола поднето је 48 (7,2%) притужби. Већину ових притужби поднела су физичка лица, од тога жене 28, а 12 мушкарци. Половина притужби због дискриминације на основу пола односи се на дискриминацију у поступку запошљавања или на послу. Осим тога, 12% притужби поднето је због дискриминације у медијима и јавном информисању, а 8% због дискриминације у области образовања и стручног оспособљавања. Број притужби и области у којима се врши дискриминација на основу пола нису битно промењени у односу на претходне године.

Пракса Повереника показује да су жене више дискриминисане на основу пола, и то у области запошљавања или на послу. На основу анализе поднетих притужби може се констатовати да се дискриминација на основу пола најчешће испољава: 1) приликом тражења посла, када послодавац тражи одређен пол кандидата; и 2) на послу, премештајем на нижа и мање плаћена радна места након повратка с породичног одсуства. Неколико притужби односило се на дискриминацију жена и девојчица приликом уписа у одређене образовне установе. Иако је број ових притужби мали, препоруке

које су дате веома су значајне, с обзиром на број жена на које се односи. У складу с тим, у будућем периоду може се очекивати да се овакав вид дискриминације више неће појављивати, односно да образовне установе неће постављати ограничавајуће услове који се односе на пол кандидата. Ови случајеви су показали да, и поред великог броја обавезујућих међународних докумената и домаћих прописа којима се изричито прописује да сви имају право на образовање под једнаким условима и да је равноправност полова загарантована, у пракси и даље постоје ситуације у којима су жене и девојчице дискриминисане.

Почетком године био је повећан број притужби трудница које су биле запослене на одређено време и којима није продужаван радни однос када послодавцу саопште да су трудне. Иако је у овим ситуацијама било евидентно да је трудноћа разлог због којег радни однос није продужен, према одредбама Закона о раду који је тада важио, послодавац није био у обавези да продужи радни однос трудници. Повећан број притужби, између осталог, указао је да се развила дискриминаторна пракса код неких послодавца да се женама које су запослене на одређено време не продужава уговор ако остану трудне. Повереница за заштиту равноправности упозорила је на ову појаву и подржала иницијативе за измену Закона о раду, који је током године измењен тако што сада послодавац има обавезу да продужи радни однос жени запосленој на одређено време када затрудни, до истека породичног одсуства.

Треба имати у виду да је пол често један од основа код притужби које су поднете због вишеструке дискриминације.

4.4.1 Мишљења и препоруке

Девојчице не моју у Војну гимназију

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе против Војне гимназије у Београду, због конкурса за пријем кандидата из грађанства у Војну гимназију у школској 2013/14, који садржи дискриминаторан услов. У конкурс за пријем кандидата из грађанства у Војну гимназију у школској 2013/14. постављен је услов да кандидати буду мушког пола. Евидентно је да су постављањем овог услова девојчице онемогућене да упишу Војну гимназију. Повереница за заштиту равноправности је става да је постављање овог услова акт непосредне дискриминације девојчица. Због тога је дала мишљење да је Министарство одбране Републике Србије – Сектор за људске ресурсе, Управа за кадрове – прописивањем услова који се односи на пол кандидата на конкурс за пријем кандидата из грађанства у Војну гимназију у Београду за школску 2013/14. прекршило одредбе Закона о забрани дискриминације и Закона о равноправности полова. Министарству одбране Републике Србије препоручено је да усклади текст конкурса с антидискриминационим прописима, и то тако што ће за следећу школску годину уклонити услов из конкурса којим се онемогућавају девојчице да конкуришу за упис у Војну гимназију, као и да убудуће води рачуна да приликом прописивања конкурсних услова за упис на војнообразовне установе не крши одредбе Закона о забрани дискриминације и других антидискриминационих прописа.

Ова препорука је спроведена.

Трудноћа и родитељство сметња за суђење одбојкашких утакмица

Удружење одбојкашких судија поднело је притужбу против Удружења одбојкашких судија Србије због доношења и примене акта којим се судијама женског пола ускраћује право на суђење у одређеном периоду због трудноће и родитељства, што је и унето у документ Договор са семинара Удружења одбојкашких судија Србије пре почетка такмичарске године 2012/2013, којим је прописано да је обавеза жена судија да пријаве трудноћу и откажу све утакмице после уласка у четврти месец трудноће, да минимум шест месеци треба да прође после порођаја да би могле да наставе са суђењем, као и да се, уколико је сезона почела, не може накнадно укључити у рад, већ мора да чека почетак следеће сезоне. У поступку који је спроведен по овој притужби утврђено је да је Удружење одбојкашких судија Србије установило праксу, обавезујућу за све судије и контролоре суђења Суперлиге, Прве лиге и Друге лиге на територији Републике Србије, која неоправдано ускраћује права одбојкашким суткињама на суђење за одређени период током трудноће и након порођаја, односно дискриминише одбојкашке суткиње на основу пола. Удружење одбојкашких судија Србије је током поступка навело да су овакве обавезе за судије женског пола резултат вишедеценијске праксе која се примењује у највишим одбојкашким лигама у нашој земљи, док су разлози који су довели до оваквог става „хуманитарног и друштвено-одговорног карактера“, засновани на уверењу да су трудноћа и првих годину дана после порођаја најосетљивији период за мајку и дете у психофизичком и здравственом смислу. Међутим, овакви аргументи су потпуно неприхватљиви и заснивају се на неутемељеним и стереотипним ставовима, од којих су неки увредљиви у односу на жене. Повереница је дала мишљење да је Удружење одбојкашких судија Србије ускраћивањем права одбојкашким судијама женског пола да суде у одређеном периоду због трудноће и родитељства, а према правилима која су прописана у акту бр. 66/12 од 18. октобра 2012, прекршило одредбе Закона о забрани дискриминације. Прописивање оваквог правила представља поступање у складу с предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања, који су заснована на стереотипним ставовима о улози полова, односно представља дискриминацију на основу пола. Уз мишљење су препоручене мере у циљу отклањања последица дискриминаторне одлуке, па је Удружењу одбојкашких судија Србије, између осталог, препоручено да предузме мере како би уклонило одредбе прописане у тачки 13. наведеног акта, као и да приликом одлучивања о праву одбојкашких судија женског пола на суђење у одређеном периоду током трудноће и након порођаја не крши одредбе Закона о забрани дискриминације.

Удружење одбојкашких судија Србије није спровело ову препоруку.

Висока струковна школа ојраничава упис кандидатакиња на школовање из буџета

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднела организација цивилног друштва против високошколске струковне установе због конкурса за упис студената у прву годину основних студија у школској 2013/14, који садржи дискриминаторне услове. Општим условима конкурса за пријем у ову школу, између осталог, одређено је да од 60 студената који се финансирају из буџета на основним академским студијама у школској 2013/14. буде примљено до 15 студенткиња. Декан ове установе

навео је у изјашњењу да је Министарство унутрашњих послова предвидело да у оквиру броја буџетских студената упише до 15 жена по студијском програму, сходно пројекцији потребе пријема у радни однос у наредном периоду, а да се на сваком студијском програму упише по 150 самофинансирајућих студената, при чему број студенткиња није ограничен, због чега сматра да нема дискриминације на основу пола.

Анализом текста конкурса и конкурсних услова утврђено је да код одређивања броја студената који сами финансирају трошкове школовања, нема ограничења у односу на пол, односно није прописан максималан број студенткиња. Међутим, евидентно је да је постављена горња граница (максимални број) за пријем кандидаткиња на терет буџетских средстава, што доводи до тога да се женама омогућава пријем и школовање из буџетских средстава само до одређеног броја, а када је прописани број испуњен, кандидаткиње неће моћи да се упишу, без обзира на испуњавање услова и постигнуте резултате, што значи да ће им бити ускраћен упис у високошколску установу на основу пола.

Дато је мишљење да су прописивањем услова на конкурс за упис студената у прву годину основних студија у школској 2013/14. на високошколској струковној установи којим се одређује максималан број студенткиња које се финансирају на терет буџета на основним академским студијама прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације и Закона о равноправности полова. Стога је овој установи препоручено да усклади текст конкурса с антидискриминационим прописима, и то тако што ће уклонити услов којим је одређен максималан број студенткиња које се финансирају на терет буџета, и да убудуће води рачуна да приликом прописивања конкурсних услова за упис на основне академске студије не крши антидискриминационе прописе.

Ова препорука је спроведена.

Стайтус њрудница и њородиља зајослених у Развојној банци Војводине која је њресјала с радом

Поступак је вођен на основу сазнања да је Развојна банка Војводине усвојила Предлог програма решавања вишка запослених и да је запосленим женама које су трудне, на породилском одсуству и одсуству с рада ради неге детета понуђено да дају своју писану сагласност за престанак радног односа у овој банци. Одређени број запослених Развојне банке Војводине преузеће новоформирани Развојни фонд Војводине и Банка Поштанска штедионица, део запослених остаће у радном односу у Развојној банци Војводине у стечају, а осталим запосленима престаће радни однос након гашења банке.

У току поступка утврђено је да Развојна банка Војводине, као тренутни послодавац, не може да утиче на одлуке Банке Поштанске штедионице и Развојног фонда Војводине, с обзиром на то да ће ова два правна лица, као будући послодавци, имати могућност да самостално одлуче с ким ће од запослених Развојне банке Војводине закључити уговор о раду. Имајући у виду ову чињеницу, упућена је препорука Развојном фонду АП Војводине и Банци Поштанска штедионица да предузму све потребне мере, у складу са својим овлашћењима и могућностима, у циљу запошљавања, односно заснивања радног односа с трудницама и особама које користе породилско и одсуство ради неге, односно посебне неге детета, а које су запослене у Развојној банци Војводине.

Ове препоруке нису спроведене.

Зайослена йроїлашена за тїхнолошки вишак за време одсуства с рада ради неге детета

Жена запослена у државном органу навела је да је у току породилског одсуства проглашена за технолошки вишак и да јој је најављено да ће јој отказ уговора о раду бити уручен након повратка са одсуства са рада ради неге детета. Навела је да је критеријум за утврђивање вишка запослених било оцењивање, да је она оцењена док је била на породилском одсуству, да је нису оцењивали непосредни руководиоци, да је добила „наштимоване оцене“, иако је за свој рад више пута била награђивана и похваљена, те да општи закључак у њеном упитнику за оцењивање није попуњен, чиме је оцењивање њеног рада остало недовршено. Послодавац је у изјашњењу навео да је овај орган спровео оцењивање квалитета рада запослених, и то тако што су непосредни руководиоци утврђивали да ли запослени остварују резултате рада и да ли имају потребна знања за обављање послова на којима раде. Наведено је да је подносиатељу притужбе оцењивао њен непосредни руководилац, да је оцена њеног рада дата за период док је била на послу, док тест когнитивних способности и тест личности, као и евалуација с непосредним руководиоцем, нису спроведени, јер је у моменту оцењивања била на породилском одсуству. Послодавац је, такође, навео да је непосредни руководилац подносиатеље притужбе оценио да она углавном остварује резултате рада и углавном има основна знања и способности за рад на свом радном месту, али је ипак слабије оцењена у односу на остале запослене на истом радном месту, због чега је и одређена као вишак запослених.

У току поступка је утврђено да је послодавац, на основу прописа којима се одређује максималан број запослених у државним органима и републичкој администрацији, имао обавезу да смањи број запослених. На основу анализе поступка оцењивања, евидентно је да подносиатељки притужбе, која је одсуствовала с рада због порођаја и неге детета, нису обезбеђени исти услови као и другим запосленима. Имајући у виду да је поступак оцењивања планиран и спроведен у току одсуства с рада подносиатеље притужбе, повереница сматра да није постојало разумно оправдање да се она не укључи у овај поступак, посебно ако се узме у обзир значај оцењивања по радноправни статус подносиатеље притужбе. Послодавац је имао могућност да контактира подносиатељу притужбе, без обзира на чињеницу што је одсутна с рада и да јој понуди могућност да уради тест когнитивних способности и тест личности, као и други запослени, чиме би јој било омогућено да добије комплетну оцену и евалуацију способности. На тај начин би јој било омогућено да буде информисана о поступку оцењивања, те да, као и други запослени, активно учествује у провери квалитета свог рада.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је послодавац подносиатеље притужбе њеним утврђивањем за вишак запослених, док се налазила на породилском одсуству и одсуству са рада ради неге детета, услед чега није свеобухватно оцењен њен рад, нити су узети у обзир други критеријуми за утврђивање да је за њеним радом престала потреба, прекршио одредбе Закона о забрани дискриминације и Закона о равноправности полова. Због тога је дата препорука послодавцу да применом свих критеријума који су прописани Програмом решавања вишка запослених и поновним свеобухватним оцењивањем подносиатеље притужбе, преиспита одлуку да она буде утврђена за вишак запослених, те је препоручено послодавцу да убудуће води рачуна да својим одлукама не крши антидискриминационе прописе. По овој препоруци је поступљено.

Градска управа града Панчева није поштовала Одлуку о равноправности полова града Панчева

Против Градске управе града Панчева поднета је притужба једног градског одбора, због непоштовања Одлуке о равноправности полова. Наведено је да су на седници разрешени дужности дотадашњи директори јавних, јавно комуналних предузећа, установа, као и чланови управних (УО) и надзорних одбора (НО). Приликом предлагања кандидата за нове сазиве УО и НО, Кадровска комисија Скупштине града прекршила је Одлуку о равноправности полова града Панчева. Усвајањем листе кандидата за будуће директоре и чланове УО и НО, исту одлуку прекршили су и председник Градског већа и градски већници. Овом одлуком је прописано да је овлашћени предлагач дужан да приликом именовања, постављења и избора у органе јавне власти предложи најмање 30% представника мање заступљеног пола. У конкретном случају, за обављање функције члана Градског већа није именована ниједна жена, од 11 новоизабраних директора свега су две жене, а од 19 УО и НО у четири нема ниједне жене, док приликом именовања чланова девет УО и НО није обезбеђена равноправност жена и мушкараца, јер је именовано мање од 30% мање заступљеног пола. У поступку је утврђено да је Комисија за кадровска, административна питања и радне односе донела закључке којим предлаже Скупштини града Панчева доношење решења о разрешењу и именовању вршилаца дужности директора јавних, јавно комуналних предузећа, установа културе, социјалне и здравствене заштите, до именовања директора, а најдуже на једну годину. У изјашњењу је наведено да су у два јавно комунална предузећа председник, заменик председника и чланови мушкарци, али да су у три НО све три чланице жене, док је у осталим УО и НО у потпуности примењена Одлука о равноправности полова.

Након спроведеног поступка дато је мишљење да закључцима којим је предложено именовање вршилаца дужности директора, чланова управних и надзорних одбора јавних, јавно комуналних предузећа, установа културе, социјалне и здравствене заштите града Панчева, Комисија за кадровска, административна питања и радне односе Скупштине града Панчева није предложила најмање 30% представника мање заступљеног пола, односно није поступила у складу са Законом о забрани дискриминације, Законом о равноправности полова и Одлуком о равноправности полова града Панчева. Због тога је Комисији за кадровска, административна питања и радне односе Скупштине града Панчева препоручено да предузме неопходне радње како би се састав изабраних чланова управних и надзорних одбора ускладио с антидискриминационим прописима и Одлуком о равноправности полова града Панчева.

Ова препорука је спроведена.

Укинутиа Комисија за равноправности полова

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе која је поднета против општине Стара Пазова, због усвајања одлуке о изменама и допунама општинског статута којом је укинута Комисија за равноправност полова. Одредбама Закона о равноправности полова прописано је да локалне самоуправе разматрају мере и активности које су у функцији равноправности полова и остваривања једнаких могућности и организују стално радно тело или одређују запосленог за родну равноправност и обављање послова остваривања једнаких могућности, а да локална самоуправа самостално одлучује

на који начин ће испунити ову законску обавезу. У том смислу, одлука Скупштине општине којом су промењени статут општине и укинута Комисија за равноправност полова, није у супротности са Законом о равноправности полова. У образложењу одлуке којом је укинута комисија наведено је да ће се обезбеђивање равноправности полова и остваривање једнаких могућности уредити тако што ће се одредити запослено лице које ће обављати те послове. Из свега наведеног произлази закључак да је Скупштина општине изабрала једну од две законске могућности за обезбеђивање родне равноправности и политике једнаких могућности на локалном нивоу. Због тога је дато мишљење да Скупштина општине, усвајањем одлуке којом је укинута Комисија за равноправност полова као посебно радно тело скупштине општине, није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

4.4.2 Мишљења о нацртима општих правних аката

Мишљење о одредбама Предлога закона о изменама и допунама Закона о раду

Повереница је 22. марта 2013. дала мишљење о одредбама Предлога закона о изменама и допунама Закона о раду, у ком је наведено да ће усвајањем предложених измена и допуна Закона о раду домаће законодавство бити усаглашено с Конвенцијом МОР бр. 183. о заштити материнства, као и с другим релевантним међународним прописима, али је указала и на потребу да се одређене одредбе преформулишу, додатно појасне, као и да се додају нове одредбе које би допринеле спречавању дискриминације запослених по основу пола и родитељства.

У овом мишљењу је указано да одредбу која се односи на право мајки на паузе у току дневног рада због дојења треба преформулисати тако да се из ње јасно уочи да је у питању право запослене мајке на дневну паузу ради дојења, те да мајка ово право остварује на сопствени захтев и да сама одређује број пауза које би укупно трајале 90 минута. Заправо, повереница је мишљења да запослена мајка треба сама да се определи за скраћење радног времена у трајању од 90 минута, а да је послодавац овакав њен захтев дужан да поштује. Такође, законодавац би требало да пропише и посебна правила везана за право мајки на дневне паузе ради дојења, тако да запослена мајка која ради мање од шест часова дневно има право на једну дневну паузу ради дојења у трајању од 45 минута; затим, мајка близанаца или већег броја деце, као и мајка превремено рођеног детета, имају право на једну или више дневних пауза ради дојења у укупном трајању од 120 минута. На крају, предложено је и да родитељ усвојеног детета има право на паузу ради исхране детета, под оним условима под којима се мајци признаје право на дневну паузу ради дојења детета.

Повереница за заштиту равноправности поздравила је уношење нових одреби које штите од отказа уговора о раду и запослене који су засновали радни однос на одређено време, и то за време трудноће, породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета, као и одсуства са рада ради посебне неге детета. Међутим, у мишљењу је указано на одређене опасности и негативне ефекте које ова решења могу имати у пракси. Наиме, током трудноће, пре него што почне да користи право на породилско одсуство, запослена жена нема право на накнаду зараде по основу трудноће, јер ради код послодавца, односно не одсуствује са рада. Уколико је у питању запослена жена

која је засновала радни однос на одређено време, те по новом законском решењу она не може бити отпуштена до истека права на одсуство, поставља се питање на чији ће терет трудници бити исплаћивана зарада током трудноће. Уколико би зараду исплаћивао послодавац, оваква ситуација може довести до тренда да послодавци избегавају да закључују уговоре о раду с младим женама, док решење да се зарада трудницама исплаћује на терет буџета у пракси може да доведе привилеговања послодавца који би, на рачун рада запослених трудница, неосновано остваривали добит. Такође, чест случај у пракси јесте да се запослене, након повратка с породилског одсуства и одсуства ради неге детета, распоређују на мање плаћене и неодговарајуће послове. Како овакво поступање послодавца представља посредну дискриминацију, законом би требало изричито прописати право запосленог да по повратку буде распоређен на послове које је радио пре коришћења одсуства, а уколико је престала потреба за обављањем тих послова, послодавац би требало да буде у обавези да понуди послове чији услови не смеју бити неповољнији од послова које је обављао пре него што је започео коришћење одсуства. Повереница је предложила и да се законом пропише право запосленог да му послодавац, по истеку одсуства, омогући додатно стручно усавршавање у ситуацијама када током одсуства запосленог дође до промена у процесу рада или послодавац уведе нови начин рада. Закон о изменама и допунама закона о раду на снази је од 16. априла 2013, али се предлози поверенице за заштиту равноправности нису нашли у новом законском тексту.

Мишљење о Нацрту одлуке о принципима родне равноправности

Нацртом ове одлуке регулише се принцип родне равноправности у органима локалне самоуправе и органима месних самоуправа у граду Ужицу, тако што је прописано да се принцип родне равноправности примењује приликом избора, постављања, именовања и конституисања у Скупштини града и њеним радним телима, Градском већу и његовим радним телима, затим комисијама које формира градоначелник, градским управама, органима, органима управљања јавних предузећа, установа и организација чији је оснивач град Ужице и саветима месних заједница на територији града Ужица и њиховим радним телима. Приликом избора чланова органа и радних тела, и приликом постављања руководиоца, обезбеђује се најмање 30% представника мање заступљеног пола. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је нацрт ове одлуке у складу с антидискриминационим прописима.

4.4.3 Препоруке органима јавне власти и другим лицима

Препорука Влади Републике Србије да обезбеди равномерну заступљеност жена

Препорука је дата поводом почетка процеса реконструкције Владе Републике Србије у августу 2013. године. Указано је на потребу да се приликом именовања нових министара води рачуна о равномерној заступљености полова, јер је равноправно и равномерно учествовање мушкараца и жена у одлучивању једна од основних европских вредности демократије, која поспешује транспарентност у доношењу одлука, повећава ниво одговорности и обезбеђује праведнију расподелу утицаја у друштву, чиме се убрзава процес модернизације и демократизације друштва и свеукупан друштвени развој. У дотадашњем саставу Владе Републике Србије жене су чиниле 26%, што је највећи проценат жена у односу на све претходне владе. Иако важећим прописима није

утврђена квота за мање заступљени пол у највишем органу извршне власти, у препоруци је изражено очекивање да ће и у реконструисаној влади бити довољан број жена, у складу с принципом родне равноправности.

Ова препорука није спроведена.

4.4.4 Упозорења и саопштења јавности

Упозорење поводом отпустања трудница

Поводом све чешћих вести у медијима о отпуштањима трудница у различитим компанијама у Србији, повереница је упутила апел послодавцима да покушају да нађу решење како до оваквих ситуација не би долазило. Упркос економској кризи и незапослености, послодавци морају бити друштвено одговорни, а законски прописи не смеју постати оправдање за дискриминацију. Због неповољног стања на тржишту рада, жене су иначе принуђене да у већем броју раде „на црно“, много је оних које свакодневно постају технолошки вишак. Примећена је и појава да се жене после породилског одсуства распоређују на нижа и мање плаћена радна места. Забрињавајућа је чињеница да многи послодавци, приликом разговора за посао, од жена траже да се изјасне о томе да ли намеравају да имају децу, па чак захтевају и да потпишу бланко споразумни раскид радног односа уколико остану трудне. Ово су драстични примери дискриминације жена, иако је дискриминација на основу пола у Србији забрањена.

Саопштење поводом најављених измена Закона о раду у вези са трудницама и породилима

Најављеним изменама Закона о раду биће омогућена већа заштита трудница и породиља и створени бољи услови за усклађивање професионалних и породичних обавеза. Дискриминација трудница и мајки у нашој земљи готово је свакодневна појава, а предложеним изменама према којима би се уговор о раду трудници или породиљи продужио до истека коришћења права на одсуство, створиће се услови да се уклони ова дискриминаторна пракса. Предлог који се односи на паузу за дојење детета јесте стандард који дуго постоји у земљама Европске уније. Зато ће ове измене на конкретан начин допринети не само подизању наталитета, о чему се у Србији говори већ годинама, већ и унапређењу положаја жена, промовисању родне равноправности и политике једнаких шанси за све.

Саопштење поводом Међународног дана жена о дискриминацији жена

Поводом Међународног дана жена, повереница је у саопштењу навела да се у Србији доста ради на побољшању положаја жена, али да је стање у нашем друштву далеко од задовољавајућег. Жене су и даље изложене разним облицима дискриминације, а и даље су преовлађујући традиционални, патријархални стереотипи о друштвеним улогама жена и мушкараца. У посебно су тешком положају жене из вишеструко дискриминисаних група – Ромкиње, жене са села, самохране мајке, жене с инвалидитетом, а мора се радити и на економском оснаживању жена. Од степена остваривања родне равноправности директно зависе економски развој и напредак земље, чега морају бити свесни сви они који имају уставну дужност да спроводе политику једнаких могућности.

Саопштење поводом Међународног дана борбе против насиља над женама

Поводом Међународног дана борбе против насиља над женама, повереница је истакла да је насиље над женама један од најтежих видова кршења људских права и да представља дискриминацију. За сузбијање насиља нису довољне казне и мере заштите жртава, већ је потребно отклањати узроке и мењати свест и однос институција и јавности према овој појави. Сваки успешно решен случај дискриминације жена, без обзира на то у којој се сфери она догађа, представља допринос изградњи друштва у којем се насиље над женама схвата на једини могућ начин – као један од најтежих облика кршења људских права жена, као појава која се не толерише већ успешно сузбија и кажњава, а жртвама насиља пружа сва потребна социоекономска помоћ како би изашле из зачараног круга насиља. Држава и њени органи имају одговорност да успоставе делотворан и ефикасан систем за спречавање, сузбијање насиља и заштиту жртава насиља у породици.

4.4.5 Из медија

Појединачни случајеви отпуштања трудница из разних делова Србије, који су у првој половини 2013. сваке недеље били објављивани, резултирали су изменама Закона о раду и показали колико је важно да медији буду свесни своје улоге и уједно осетљиви на тему дискриминације жена у свим областима, а посебно у области радних односа. Повереница је често реаговала у овим случајевима, апелујући на послодавце и позивајући труднице да поднесу притужбе, а медији су били веома заинтересовани за исходе поступака које је против појединих послодаваца покренуо Повереник за заштиту равноправности. Укључивши се у кампању Народне скупштине Републике Србије коју је, заједно са хитним изменама Закона о раду, иницирао председник парламента, Повереник је допринео решавању једног од великих проблема с којим су се суочавале труднице и породице у Србији. Упркос чињеници да није сваки случај отпуштања трудница био дискриминација, Повереник за заштиту равноправности често је био препознат у медијима као један од државних органа који пружа заштиту трудницама и породицама.

Још једна тема из домена родне равноправности била је присутна у медијима – жене у политици, па су се новинари бавили бројем жена у законодавној и извршној власти током године, објављујући прилоге у којима су подсећали да се законско решење о заступљености жена не поштује у скупштинским одборима, као ни у неким локалним самоуправама, често наводећи пример Панчева. Могло би се рећи да је главни мотив за овакво медијско интересовање представљала реконструкција Владе Србије, у којој се није нашла ниједна жена међу 11 нових министара. Препоруку која је упућена Влади РС и премијеру, да обезбеди равномерну заступљеност жена у реконструисаној влади, пренели су сви медији. Један број медија је наставио с темама које се тичу родне равноправности и после реконструкције Владе Србије, јер у њу није ушла ниједна жена.

Случај дискриминације фудбалерки изазвао је интересовање појединих медија, а скоро сви су пренели информацију да је донета пресуда којом је утврђено да је Фудбалски савез Србије дискриминисао женске фудбалске клубове, одредбом Правилника којом је прописано да у случају трансфера фудбалерке у клуб више лиге накнада износи 15% од висине трансфера. Тим поводом је повереница гостовала у информативним

програмима неких телевизија и davала интервјуе и изјаве штампаним медијима. Фудбалски савез Србије је, у међувремену, уклонио спорну одредбу, али је утисак да, осим представљања самог случаја, новинари нису отишли корак даље у покушају да, примера ради, истраже какав је случај с другим спортовима који имају и женске и мушке савезе.

Међународни дан жена је био повод да се велики број медија обрати повереници у вези са случајем ЈП „Медијана“ из Ниша које је женама на руководећим положајима доделило дупло већи износ новчане поклон-честитке.

У покушају да афирмишу родну равноправност, поједини медији несвесно и ненамерно промовисали су предрасуде и стереотипе. Примера ради, у прилозима о дискриминацији на основу изгледа, односно о томе како изглед не сме да буде услов на конкурсима за посао, често је предност давана објашњењима попут оних да је „лепота предност“ и како „лепи људи лакше комуницирају“. Тиме су жене омаловажаване и представљане углавном кроз физички изглед, без критичког отклона и без приказа њихових образовних квалификација и стручних компетенција. У вези с том темом, појединим медијима је била интересантна изјава бизнисмена Филипа Цептера да „не запошљава дебеле људе“, те је повереница објашњавала да је и непосредна и посредна дискриминација на основу физичког изгледа забрањена. Такође, упркос чињеници да се у већини текстова готово увек наглашава потреба побољшања положаја жена, доминира терминологија попут „нежнији пол“, „слабији пол“, „лепши пол“.

Поједини штампани медији писали су о препорукама радне групе Повереника за заштиту равноправности и Заштитника грађана за измене прописа од значаја за правни положај трансполних особа, уз анализу постојећег стања. Иако подстакнути конкретним предлогом радне групе, тематски текстови показују да су поједини новинари свесни важности и значаја објављивања оваквих текстова и утицаја који могу имати на побољшање положаја трансполних особа. Истовремено, поједини новинари су се бавили правима особа које су промениле пол и препоруком која је дата једној високошколској установи да особи која је променила пол изда нову диплому.

Генерална оцена, а уједно и додатна препорука и сугестија свим медијима у Србији, јесте неопходност употребе родно сензитивног језика, који се појављује спорадично у појединим медијима и најчешће само онда када су у питању већ уобичајени изрази у женском роду.

4.5 Дискриминација на основу имовног стања

Резултатни исцртавања ставова јавног мњења показали су да 27% грађана сматра да су сиромашне особе највише дискриминисане у Србији. Имајући у виду ефекте економске кризе и последице самоидентификације исцртавања, не изненађује перцепција грађана да као најдискриминисанију групу у Србији прекомерно управо сиромашне особе. Такође, 76% исцртаних сматра да је друштво у целини то које треба да преузме одговорност и да сиромашнима посвети многе напоре, а 28% наводи да су сиромашни често тема њихових разговора с пријатељима.

У 2013. поднето је 45 притужби на основу имовног стања, што чини 6,7% од укупног броја притужби, а по бројности су на седмом месту. Број притужби по овом

основу удвостручио се у односу на претходну годину, када су поднете 22 притужбе због дискриминације на основу имовног стања. Највише притужби по овом основу поднето је због поступака пред органима јавне власти, у области социјалне заштите и у поступку запошљавања или на послу. Имовно стање је често навођено уз још неки основ дискриминације, а неке притужбе су поднете и због саме чињенице да се грађани налазе у тешком имовном стању и сматрају да, због лошег имовног стања, нису у могућности да остваре своја права.

4.5.1 Мишљења и препоруке

Смештај изв. социоматеријално угрожене деце у хранитељске породице

Организација цивилног друштва поднела је 15 притужби поводом одлука центара за социјални рад да изместе одређени број деце из породица порекла и обезбеде им смештај у хранитељским породицама, на основу критеријума социоматеријална угроженост. Организација цивилног друштва сматрала је да су ова деца смештена у хранитељске породице због сиромаштва својих родитеља.

У току поступка није утврђено да је сиромаштво деце и њихових породица био једини критеријум за измештање ове деце из породица порекла и заснивање хранитељства, већ су код већине породица, поред очигледног сиромаштва, постојали и други проблеми који су могли допринети одлуци да се дете смести у хранитељску породицу.

Међутим, центри за социјални рад у изјашњењима нису понудили детаљно образложење за одлуке о смештају деце у хранитељске породице, већ су изнели само своје стручне квалификације, тако да у појединим случајевима нису сасвим јасни критеријуми за доношење одлука да се социоматеријално угрожена деца сместе у хранитељске породице. У наводима из изјашњења појединих центара уочени су родни стереотипи и предрасуде у односу на жене, односно мајке, приликом заузимања става о њиховим родитељским компетенцијама. Иако није утврђено да су центри за социјални рад дискриминисали социоматеријално угрожену децу, дата је препорукама центрима за социјални рад да приликом доношења одлуке о измештању детета из породица порекла, имовно стање, односно материјална угроженост породице ни у ком случају не буде једини критеријум за смештај деце у породични смештај и да своје одлуке и мишљења о родитељским компетенцијама мајки не заснивају на стереотипном „моделу“ понашања жена као супруга и мајки. Центрима је, такође, препоручено да у погледу деце из групе социоматеријално угрожено дете, која се још увек налазе у хранитељским породицама, преиспитају донете одлуке о смештају, тако што ће за одлуку о смештају детета у хранитељску породицу поднети детаљно образложење о разлозима на којима су ове одлуке засноване, као и податке о мерама подршке и помоћи које су предузеле пре доношења одлуке о смештају детета у хранитељску породицу.

4.5.2 Из медија

Током 2013, дискриминација на основу имовног стања скоро да није била тема медија. Ређе него ранијих година, спорадично су, углавном у штампи, објављивани текстови који су се односили на положај сиромашних у Србији, као и затварање народних

кухиња. Телевизије су углавном износиле појединачне приче породица које преживљавају на граници елементарне егзистенције, без прихода и основних услова за живот. Још увек у медијима, али и шире, не постоји свест о директној или индиректној узрочној вези између дискриминације и сиромаштва.

4.6 Дискриминација на основу старосног доба

Скоро четвртина грађана прекознаје старије особе као највише дискриминисане у Србији. Међу њим, у пракси нису толико видљиви њима у разумевању положаја старијих особа. Приликом запошљавања, одређено старосно доба оставља се као услов, иако је дискриминација на основу старосног доба забрањена.

Број притужби на основу старосног доба је удвостручен у 2013, поднето је 68 притужби, у поређењу са 31 из претходне године. Дискриминација на основу старосног доба погађа и децу и старије, а има доста притужби из којих произлази да грађани сматрају да су дискриминисани зато што су у одређеном животном добу, што је нарочито изражено приликом запошљавања или на послу.

Од 68 притужби које су поднете на основу старосног доба, 41 се односила на децу, две су биле у вези са старијим од 65 година, а 25 притужби се односило на одређено старосно доба. Највише је било притужби у области социјалне заштите (21), као и у поступку запошљавања или на послу (20). Највећи број притужби које су се односиле на децу такође је у области социјалне заштите, а затим следи област образовања и стручног оспособљавања.

4.6.1 Мишљења и препоруке

Неојравдан критеријум за добијање специјализације – године живота

Притужбу је поднела докторка стоматологије против свог послодавца, поводом конкурса за упис на специјализацију и ужу специјализацију, јер је сматрала да је условима конкурса дискриминисана на основу старосног доба. У поступку је утврђено да су Правилником о стручном усавршавању прописани критеријуми за упућивање на специјализацију и ужу специјализацију који, између осталог, подразумевају и године живота. Овај критеријум је једини критеријум који се не односи на професионалне способности и остварења кандидата и који, с обзиром на начин бодовања, очигледно ставља у неједнак положај особе старије од 40 година у односу на млађе кандидате. Дато је мишљење да постављање критеријума који се односе на године живота кандидата није оправдано, јер године живота нису ни стварни ни одлучујући услов за упућивање на специјализацију, сагледавајући како природу и особености под којима се стиче специјалистички стаж, тако и услове под којима се он обавља. Дому здравља је препоручено да уклони критеријум за упућивање на специјализацију који се односи на године живота кандидата, а да мишљење и препоруку Повереника за заштиту равноправности објави на огласној табли или другом видном месту у просторијама дома здравља.

Дом здравља је Поверенику доставио обавештење да припрема измену правилника у циљу укидања дискриминаторног услова.

Студенти старији од 30 година немају право на повлашћени превоз – нема дискриминације на основу старосној доба

Један Београђанин је поднео притужбу против Градске управе града Београда, због одредбе Правилника о јавном линијском превозу путника на територији града Београда. Правилником је прописано да право на услугу превоза с попустом (повлашћене категорије путника) имају и студенти високошколских установа који нису старији од 30 година. Анализа одредаба овог правилника показала је да су у неједнак положај стављене две категорије лица: студенти високошколских установа који нису навршили 30 година живота у односу на студенте високошколских установа који су навршили 30 година живота. Да би се оценило да ли је правилником повређено начело једнаких права и обавеза, анализирано је да ли постоји објективно и разумно оправдање да се појединим категоријама студената високошколских установа ускрати право на коришћење услуге јавног градског и приградског превоза с попустом. Анализом прописа је утврђено да је град Београд прописао посебну меру подршке младим људима који се школују, да већина студената основних студија заврши високошколско образовање до навршене 30 године, да студенти старији од 30 година који су на постдипломским студијама имају већу могућност да се запосле или да право на коришћење услуге јавног превоза с попустом могу остварити као незапослена лица. Због тога је дато мишљење да одредбе Правилника о јавном линијском превозу путника на територији града Београда нису у супротности с антидискриминационим прописима.

Постављање старосне границе за пријаву на конкурс у оквиру програма подршке студентима Градске општине Врачар није дискриминација

Притужбу је поднела жена која је сматрала да је дискриминисана на основу старосног доба, јер је Градска општина Врачар позвала младе, који су тек дипломирали и желе да сарађују с овом општином, да се пријаве на конкурс објављен у оквиру програма подршке студентима – „Потрага за способнима“. Програм подразумева подршку младима не с циљем заснивања радног односа у општини Врачар, већ да се младим, образованим и талентованим људима који су недавно завршили студије помогне да дођу до запослења. Прописани су следећи услови: завршен правни, економски или архитектонски факултет с просеком изнад 8,00; активно знање страног језика; познавање рада на рачунару; затим да особе имају способности и жељу за колективним радом и да су рођени 1985. или млађи. Подносиатеља притужбе се пријавила на конкурс, али је обавештена да не испуњава све услове. С обзиром на то да је испуњавала услове у погледу оствареног успеха на студијама, тражених вештина и знања, закључила је да је једини услов који није испунила на конкурсусу услов који се односи на старосно доба.

Утврђено је да је разлог за постављање старосне границе био афирмативне природе, која се не може сматрати дискриминацијом и да је усмерен на побољшање положаја младих људи без радног искуства на тржишту рада.

4.6.2 Упозорења и саопштења јавности

Упозорење поводом изјава у вези са лечењем деце у иностранству

Поводом изјава с округлог стола посвећеног најављеним изменама Правилника о лечењу у иностранству, повереница је указала на то да је нетачно да прописи о забрани

дискриминације на основу старосног доба представљају препреку за измену овог правилника, који ће омогућити тешко оболелој деци лечење у иностранству о трошку државе. Оваквим нетачним изјавама, које су очигледно резултат погрешног тумачења прописа о забрани дискриминације и неразумевања самог појма дискриминације, јавност је доведена у заблуду. Прописи о забрани дискриминације на основу старосног доба не искључују могућност да у погледу лечења у иностранству оболела деца буду привилегована у односу на одрасле, посебно када су у питању интервенције које је потребно благовремено обавити. Иако је живот сваког људског бића подједнако вредан, у условима ограничених финансијских средстава намењених лечењу грађана у иностранству, деци се може и мора дати предност, што произлази и из Устава Републике Србије, којим је прописано да деца уживају посебну заштиту. Повереница је изразила очекивање да ће проблеми у вези са лечењем тешко оболеле деце у иностранству бити ургентно и на адекватан начин решени.

Саопштење поводом Међународног дана старијих особа

Поводом обележавања Међународног дана старијих особа, повереница је подсетила да је Србија једна од земаља с највећим бројем старијих грађана и да је њихов положај веома тежак. Старији суграђани суочавају се са сиромаштвом, занемаривањем, насиљем и дискриминацијом у свим областима. С обзиром на то да се хуманост једног друштва мери односом према старијим људима, упућен је апел државним органима да системски приступе решавању проблема с којима се суочавају старије особе.

Саопштење поводом Међународног дана деце

Поводом Међународног дана детета, повереница упозорава на чињеницу да је дискриминација деце у Србији веома распрострањена, а тим поводом Повереник је поднео Посебан извештај о дискриминацији деце. Подаци из извештаја показују да су највише дискриминисана деца са сметњама у развоју, деца са инвалидитетом и ромска деца, а дискриминација се најчешће врши у области образовања. Забрињава и чињеница да су међу децом изразито раширени дискриминаторни и стереотипни ставови, предрасуде и стереотипи. Повереник за заштиту равноправности до сада је упутио 20 препорука у вези с децом, а прва препорука дата је пре више од две године Министарству образовања, а односи се на неопходност уклањања дискриминаторних и стереотипних садржаја из школских уџбеника.

Министарство још увек није поступило по овој препоруци.

4.6.3 Из медија

Велику медијску пажњу изазвале су изјаве представника Републичког фонда за здравствено осигурање да деца не могу да иду на лечење у иностранство јер би то била дискриминација по основу старосног доба. Након тога је повереница упозорила да је у питању нетачно тумачење одредаба Закона о забрани дискриминације. Ово упозорење изазвало је медијски притисак и резултирало изменом правилника Фонда за здравствено осигурање. Ово је добар пример који илуструје стварну моћ медија, јер је притисак медија довео до тога да је болесном детету, чија је ситуација била повод за реаговање, омогућено да оде на лечење у иностранство о трошку државе.

Велики број текстова односио се на насиље над старијим особама, као и на запошљавање особа које имају више од 50 година. За похвалу је кампања коју је покренула медијска кућа Б92 – „Стари нису ствари“ с циљем да се старијим грађанима Србије побољшају положај и услови живота и да се учини све како би могли да живе достојанствено и сигурно.

Значајно извештавање медија односило се и на посебан извештај Повереника посвећеног дискриминацији деце. У текстовима и прилозима изнети су подаци из извештаја, као и изјаве поверенице Невене Петрушић, председника Одбора за права детета Народне скупштине Србије Небојше Стефановића и директора Уницефа Мајкла Сен-Лота. Већина новинара навела је приче и примере о којима су говорили чланови Панела младих Повереника за заштиту равноправности „Истеривачи дискриминације“.

4.7 Дискриминација на основу сексуалне оријентације

Анализа резултата истраживања јавног мњења указује да су високо на листи највише дискриминисаних група припадници сексуалних мањина (16,4%) и да постоје значајне предиспозиције да се дискриминација врши према ЛГБТ особама. Забрињавајуће је да се 49% испитаних грађана слаже с тврдњом да је хомосексуализам болест коју треба лечити, а 82% не жели ЛГБТ особе у својој породици. Највећа социјална дистанца постоји према ЛГБТ популацији и особама које живе са ХИВ-ом. Да су припадници ЛГБТ популације медијски веома експонирани смањена 39% испитаника, а једна четвртина је мишљења да друштво не треба да се бави њиховим проблемима.

Због дискриминације на основу сексуалне оријентације у 2013. поднето је укупно 25 притужби (3,7%), што је знатно већи број у односу на претходну годину, када је било само осам притужби по овом основу. Међутим, овај број притужби и даље је мали и случајеви дискриминације не пријављује се у довољној мери. Ни ове године није одржана Парада поноса која је најављивана за септембар 2013, али је у овом периоду године повећана видљивост проблема с којима се суочавају припадници ЛГБТ заједнице, као и видљивост негативног друштвеног става према њима, хомофобије, нетолеранције, дискриминације и насиља ком су свакодневни изложени.

Већи број притужби поднеле су организације које се баве заштитом људских права ЛГБТ особа, док су осам притужби поднела физичка лица. Видљивост негативног друштвеног става према ЛГБТ особама уочљива је и у притужбама, јер је девет притужби поднето због дискриминације у области јавног информисања и медија, а још девет у поступцима пред органима јавне власти. Од укупног броја притужби по овом основу, у седам предмета утврђена је дискриминација, а три поступка су још увек у току.

4.7.1 Мишљења и препоруке

Дискриминација ученика у средњој школи због сексуалне оријентације

Ученик једне средње школе јавно се декларисао као хомосексуалац и због тога је трпео злостављање од других ученика у школи. Таква ситуација приморала га је да напусти редовно школовање и настави да похађа наставу ванредно. Када је дошао у школу да полаже испит, десетак ученика је кренуло за њим узвикујући „Убиј, убиј,

педера“ и „Убиј, закољи да педер не постоји“. Након овог напада у школи, потражио је лекарску помоћ и напад пријавио полицији. Пре заказаног испитног рока упутио је писмо директорки школе у ком је замолио да му се обезбеди присуство школског полицајца на ходнику за време полагања испита, али му то није обезбеђено. Школа је у изјашњењу навела да је школски полицајац био присутан, али да ученик није пријавио насиље директорки и школском полицајцу, као и да је директорка сазнала за овај инцидент тек сутрадан, тако што је обавештена да је поднета пријава полицијској станици и из медија. Како је сумњала да постоји насиље, прикупила је изјаве од наставника, помоћног особља и ученика, али из прикупљених изјава и обављених разговора није могла да утврди да је дошло до физичког насиља. Она је потврдила да су коментари који су упућени ученику били засновани на његовој сексуалној оријентацији. Посебно је отежавајуће што се овај инцидент догодио у школи. Иако су у овом случају дискриминацију извршили ученици, несумњиво је одговорна и школа, посебно ако се има у виду чињеница да се ученик јавно изјаснио о својој сексуалној оријентацији, као и да је, како тврди, због злостављања вршњака напустио редовно школовање. Школа је требало много раније да започне интензиван и континуирани рад са ученицима на подизању степена толеранције и прихватања различитости.

У овом случају је дато мишљење да школа није благовремено предузела одговарајуће мере ради превазилажења дискриминаторног става ученика према ЛГБТ популацији и спречавања дискриминације ученика на основу његове сексуалне оријентације, што је довело до тога да га ученици дискриминишу упућивањем вербалних коментара увредљиве и узнемиравајуће садржине. Због тога је школи препоручено да хитно предузме све неопходне радње и мере којима ће обезбедити да сви запослени у школи прођу обуку / стручно усавршавање на тему забране дискриминације, као и неопходне мере како би се кроз одговарајуће програме, обуке и едукацију међу ученицима развијао дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања.

Ове препоруке су спроведене.

Дискриминационо постојање ордана јавне власти према особама хомосексуалне оријентације

Организација за лезбејска људска права из Београда спровела је ситуационо тестирање дискриминације у београдским општинама, у периоду од марта до децембра 2012, са циљем непосредне провере примене правила о забрани дискриминације. Тестирање је спроведено како би се утврдило да ли надлежни органи општина издају уверење о слободном брачном стању истополно оријентисаним особама које желе да склопе брак/партнерство ван Србије, у земљама у којима постоји ова могућност.

Након спроведеног ситуационог тестирања, поднете су притужбе против четири градске општине, с обзиром на то да је на основу извештаја о спроведеном ситуационо тестирању утврђено да надлежне службе ових општина – одељења за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборна права, која су у саставу Секретаријата за управу Градске управе града Београда, не третирају једнако истополно сексуално оријентисане особе у погледу издавања уверења о слободном брачном стању. У притужбама је наведено да матичари у овим општинама одбијају да издају уверења о слободном брачном стању истополно оријентисаним особама које желе да закључе брак у

иностранству, а као разлог наводе неуставност таквог уверења и непостојање могућности да се у Србији склопи истополни брак. У овим поступцима најпре је утврђено да је поступање матичара који су одбијали да издају уверења о слободном брачном стању особама хомосексуалне оријентације проистекло из њиховог става да је за издавање уверења о слободном брачном стању потребно испунити све услове за склапање пуноважног брака који су прописани домаћим прописима. То је потврђено и чињеницом да се на интернет презентацијама појединих београдских градских општина, на којима се налазе обавештења о документацији која је потребна за издавање уверења, налази и посебна напомена да се уверење издаје „уз оверену изјаву да не постоје сметње за закључење брака“.

Повереница је дала мишљење да је овакво поступање матичара дискриминаторно према особама које желе да заснују истополни брак или регистровано партнерство у државама које познају овај облик заједништва, у односу на особе које желе да закључе хетеросексуални брак у иностранству, и то на основу њиховог личног својства – сексуалне оријентације. Иако је прописима Републике Србије забрањено да се пред надлежним домаћим органима склапају истополни бракови, овим прописима домаћим држављанима није забрањено да у иностранству склапају истополне бракове. Због тога не постоји објективно оправдање да надлежни државни орган на било који начин ускрати издавање уверења о слободном брачном стању особи која жели да закључи истополни брак или неки други облик регистроване истополне заједнице у иностранству, у складу с прописима који важе у конкретној страни држави, без обзира на то што према важећем домаћем законодавству (још увек) не постоје услови за признање истополног брака, односно регистровање истополне заједнице у Републици Србији. Уз мишљење су дате препоруке надлежним органима општина да предузму све потребне мере којима ће обезбедити издавање уверења о слободном брачном стању свим особама које затраже уверење и испуњавају услове за издавање уверења, без обзира на разлог због којег је уверење затражено, да уклоне са интернет презентација обавештење да је за издавање уверења о слободном брачном стању потребно доставити фотокопију пасоша или извод из матичне књиге рођених на интернационалном обрасцу за будућег супружника, као и напомену у којој је наведено да је потребно приложити оверену изјаву да не постоје сметње за закључење брака и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, поступа у складу с антидискриминационим прописима.

Ове препоруке су спроведене.

Препоруком Скупштине града Чачка упућеном РРА љовређено је достојанство грађана хомосексуалне оријентације

Организација за лезбејска људска права поднела је притужбу против Скупштине града Чачка због садржине Препоруке у вези с програмским садржајима телевизија с националном фреквенцијом, којима се вређа морал и нарушава људско достојанство, а коју је Скупштина града упутила Републичкој радиодифузној агенцији (РРА). Наведено је да је у овој препоруци, као један од разлога за њено доношење, наведено „пропагирање хомосексуализма“, као и да су истополно сексуално оријентисане особе упоређене с педофилима. У току поступка је утврђено да је Скупштина града Чачка упутила Препоруку РРА у вези с програмским садржајима телевизија с националном

фреквенцијом којима се вређа морал и нарушава људско достојанство. У Препоруци је наведено да „Одборници Скупштине града Чачка, свесни опасности која прети од систематског форсирања програмских садржаја, који најдиректније утичу на стање колективног духа грађана, упућују Републичкој радиодифузној агенцији најоштрији протест против свих програмских садржаја телевизија с националном фреквенцијом којима се вређа морал, пропагирају педофилија, хомосексуалност, вређа достојанство Српске православне цркве, других традиционалних верских заједница и утиче негативно на формирање вредносних ставова младих генерација“. Доношењем препоруке, у којој се у исти контекст стављају особе хомосексуалне оријентације с другим изразито негативним и забрањеним друштвеним појавама, ствара се понижавајуће и увредљиво окружење и вређа достојанство ове сексуалне мањине. Скупштини града Чачка препоручено је да из Препоруке уклони делове у којима се „пропагирање хомосексуализма“ наводи заједно са негативним и забрањеним друштвеним појавама, да упути јавно извињење грађанима Србије хомосексуалне оријентације због садржине Препоруке која се на њих односи, као и да убудуће води рачуна да приликом предузимања мера из своје надлежности поштује начело једнакости и забране дискриминације.

Ове препоруке нису спроведене у законском року, па је издата опомена и остављен је нови рок који у моменту писања овог извештаја још увек није истекао.

4.7.2 Препоруке органима јавне власти и другим лицима

Препорука мера Градској управи града Београда њоводом издавања уверења о слободном брачном стању особама хомосексуалне оријентације

Након што је у поступку по притужбама утврђена дискриминација особа хомосексуалне оријентације у погледу издавања уверења о слободном брачном стању и дате четири препоруке београдским градским општинама, упућена је и препорука мера за остваривање равноправности Градској управи града Београда. Препоручено је да Градска управа града Београда обезбеди да надлежне службе београдских градских општина (одељења за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборна права) издају уверења о слободном брачном стању свим особама које затраже уверење и испуњавају услове за издавање уверења, без обзира на разлог због којег је уверење затражено, као и да у оквиру обављања послова из своје надлежности поступају у складу с антидискриминационим прописима.

4.7.3 Упозорења и саопштења јавности

Упозорење њоводом најада на ѡрофесору у Новом Саду

Повереница је најоштрије осудила напад групе малолетника на новосадског професора математике и упозорила да је у питању напад мотивисан мржњом, који је показатељ колико су образовне установе, родитељи и друштво као целина, заказали у раду с децом и омладином на развијању толеранције и поштовању људских права. Узрок таквог стања јесу ауторитарни и патријархални систем вредности у ком нема места за друге и другачије, затим дискриминаторни садржаји у ђачким уџбеницима и свеукупни немар образовних установа и целог друштва у промовисању културе људских

права, недискриминације и ненасиља. Истовремено, потребно је да се адекватном реакцијом надлежних органа деци која су учествовала у нападу, али и свој осталој деци, пошаље јасна порука да је њихово понашање противзаконито и неприхватљиво.

Уизорење поводом интервјуа Боре Ђорђевића часопису Форума београдских гимназија

Поводом изражавања дискриминаторних ставова које је музичар Бора Ђорђевић изнео у интервјуу за часопис Форума београдских гимназија, повереница је упозорила да је недопустиво да се такве изјаве нађу у гласилу намењеном просветним радницима, чија је дужност да промовишу културу људских права, ненасиља и толеранције. Додатно је забрињавајуће што председник Форума београдских гимназија ове ставове не осуђује, већ им налази оправдање.

Уизорење поводом најада на ЛГБТ активистију Бобана Стојановића

Поводом упада у стан и претње у виду графита и порука мржње упућених ЛГБТ активисти Бобану Стојановићу, повереница је затражила да надлежни органи хитно реагују, пронађу и процесуирају починиоце. Овакви и слични злочини из мржње захтевају хитно поступање надлежних органа и ригорозно кажњавање. У демократском друштву какво Србија настоји да буде, људска права и слободе сваког појединца морају бити загарантовани и заштићени.

Саопштење поводом изјава премијера Србије о ЛГБТ особама

У саопштењу поводом изјаве премијера Србије Ивице Дачића о ЛГБТ особама наведено је да овакве дискриминаторне изјаве не доприносе развијању толеранције и само продубљују нетрпељивост и мржњу према ЛГБТ особама. Носиоци јавне власти имају појачану одговорност, јер јавним изношењем својих ставова утичу на обликовање јавног мњења. Повереница очекује од свих да се суздрже од оваквих изјава и да својим наступима допринесу да све активности ЛГБТ популације, укључујући и најављену Параду поноса, протекну у мирној атмосфери.

Саопштење поводом Међународног дана поноса ЛГБТ особа

У саопштењу поводом Међународног дана поноса, повереница је подсетила да се овај дан широм света обележава као сећање на 1969, када је побуном против полицијских рација, малтретирања и хапшења ЛГБТ особа започела савремена борба за њихова људска права. У Србији, више од четири деценије касније, ЛГБТ особе су још увек изложене свакодневной дискриминацији, нападима, увредама и говору мржње и једина су друштвена група којој се негира право на мирно окупљање. О степену хомофобије и трансфобије говори податак да 80% грађана не жели ЛГБТ особе у својој породици, сваки други их не жели за пријатеља, а сваки трећи за комшију. Због тога је потребно интензивирати рад на сузбијању предрасуда према ЛГБТ особама и промовисању људских права и толеранције, кроз свеукупну модернизацију друштва и заједничко деловање органа јавне власти, невладиних организација и медија на промену односа према другима и другачијима и уважавање и прихватање сексуалне и родне разноликости.

4.7.4 Из медија

О дискриминацији и положају ЛГБТ особа у Србији медији су извештавали више него протеклих година. Може се уочити да у протеклој години ова друштвена група није била повод за информисање јавности само пред одлуку о одржавању Параде поноса, а приметан је и пораст броја колумни у којима се афирмативно говорило о припадницима сексуалних мањина и у којима су се осуђивале претње насиљем и дискриминација ЛГБТ особа. Од укупног броја објављених текстова у штампи, две трећине (66%) било је у вези с дискриминацијом на основу сексуалне оријентације, а у електронским медијима нешто више од трећине прилога (37%).

Уочи саме одлуке о забрани Параде поноса, као и након процене да ова манифестација неће бити одржана из безбедносних разлога, повереница је дала неколико интервјуа и гостовала је у информативним емисијама. Сви медији су пренели заједничко саопштење Заштитника грађана и Повереника за заштиту равноправности о важности одржавања Параде поноса. Такође, повереница је издала саопштење поводом изјаве премијера Србије Ивице Дачића о ЛГБТ особама, оценивши да дискриминаторне изјаве не доприносе развијању толеранције и само продубљују нетрпељивост и мржњу. Медији су користили резултате истраживања Повереника за заштиту равноправности према коме је социјална дистанца у Србији највећа према ЛГБТ особама, а уз саопштења и изјаве поверенице поводом Међународног дана поноса и Међународног дана борбе против хомофобије, указивано је на конкретне примере дискриминације, нетрпељивости и говора мржње.

Медији су тражили коментар на хомофобичне изјаве и говор мржње према ЛГБТ особама заменика градоначелника Ниша које је објавио на фејсбук страници. Повереница је указала на то да је недопустиво такво понашање једног јавног функционера и да Уставом гарантована слобода говора никако не значи да је дозвољено омаловажавање, понижавање и вређање достојанства.

Информацију да је покренут поступак против Скупштине града Чачка због усвајања препоруке у којој су педофилија и хомосексуалност стављени у исти контекст пренели су углавном штампани медији. Актуелна тема била је Модел закона о истополним заједницама, али је половина ових текстова имала негативан тон или конотацију, док је један број медија неутрално извештавао.

Доношење прве правоснажне пресуде за дискриминацију на радном месту на основу сексуалне оријентације (пресуда Апелационог суда у Новом Саду донета у јануару 2013) било је повод да медији коментаришу ову пресуду. Подсетили су на притужбе Поверенику за заштиту равноправности ЛГБТ особа и наводили која је све упозорења и саопштења повереница упутила јавности када су у питању дискриминација, нетрпељивост, говор мржње и насиље над овом мањинском групом.

Пример добре праксе у извештавању био је случај дискриминација трансродне особе у ријалити програму „Х фактор“, која је била тема више текстова, од којих је у већини осуђено дискриминаторно понашање.

У односу на извештавање претходних година, приметно је мање сензационалистичких текстова и наслова, мање је некоректне терминологије, а медији су више

радили на подизању свести грађана о важности поштовања различитости сексуалних оријентација. Такође, медији су у приличној мери скретали пажњу на неефикасан рад државних органа у вези с процесуирањем и кажњавањем починилаца насиља према ЛГБТ особама.

4.8 Дискриминација на основу чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама

Током 2013. поднете су 22 притужбе због дискриминације на основу чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама. Највећи број ових притужби (14) односи се на дискриминацију у поступку запошљавања или на послу.

Овај основ дискриминације, заправо, садржи три различита основа. Притужбе због дискриминације на основу чланства у синдикату најчешће се подносе против послодавца, а као дискриминисани најчешће се појављују синдикални представници.

Малобројне су притужбе које су поднете због дискриминације на основу чланства у удружењу и углавном су се односиле на неједнак третман удружења на републичком нивоу у односу на регионална и локална удружења, као и на случајеве у којима су поједина удружења сматрала да су дискриминисана јер нису добила једнак износ средстава на конкурсима, у односу на друга удружења.

Најмалобројније су притужбе због дискриминације због чланства у политичкој организацији, а додатни проблем у овим случајевима представљају докази. Подносиоци притужби најчешће наводе да су чули одређене информације и наводе чињенице које нису поткрепљене било каквим доказима.

4.8.1 Мишљења и препоруке

Удружењу особа са оштећеним видом републичка организација слепих ускрајила књижице за повлашћену возњу

Удружење особа са инвалидитетом (особе са оштећењем вида) поднело је притужбу против републичке организације слепих због издавања књижица за повлашћену возњу у путничком саобраћају њиховим члановима. Наведено је да ово удружење није члан републичке организације слепих и да због тога чланови нису добили књижице за повлашћену возњу, које су део повластица у путничком саобраћају које финансира Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, а издаје републичка организација слепих. У поступку је утврђено да је као разлог одбијања захтева удружења изричито наведена околност да удружење није у саставу републичке организације слепих. Осим тога, републичка организација није понудила било које разлоге за одбијање издавања књижица за повлашћену возњу члановима удружења особа са инвалидитетом, на основу којих би се могло закључити да за одбијање издавања књижица постоји објективно и разумно оправдање, те је неиздавањем књижица за повлашћену возњу члановима удружења особа са инвалидитетом повређено начело једнакости, тј. дискриминисани су чланови овог удружења на основу њиховог чланства у удружењу.

Републичкој организацији слепих препоручено је да обавести удружење особа са инвалидитетом писаним путем о својим надлежностима, односно о пословима које

обавља као поверене, као и о процедури добијања књижица и објава за повлашћену вођњу, да предузме све потребне мере како би спречила поступање супротно одредбама Закона о забрани дискриминације, односно омогућила да сви чланови удружења особа са инвалидитетом, као и сва друга лица која испуњавају услове за повлашћену вођњу у путничком саобраћају, добију књижице за повлашћену вођњу, без обзира на чланство у организацији или било које друго лично својство.

Ове препоруке нису спроведене.

Банка преместила синдикалној повереника у друго место рада

Банкарски службеник поднео је притужбу против свог послодавца због дискриминације на основу чланства у синдикалној организацији, у којој је навео да је експозитура у којој је радио затворена, да су сви остали запослени премештени на рад у друге пословне јединице у истом граду, а да је само он премештен у пословну јединицу у друго насељено место. Сматра да је дискриминисан на основу синдикалног ангажовања, јер чим је обавестио послодавца да је основао синдикат и да је синдикални повереник, премештен је у пословну јединицу ван града, а затим је добио и упозорење да постоји разлог за раскид уговора о раду. Банка је у изјашњењу навела да га је преместила на друго радно место јер је дуго био одсутан с посла због болести, па његово премештање није решено истовремено када је решавано за друге запослене, а упозорење о постојању разлога за отказ уговора о раду уручено му је због кршења правила пословања банке. У току поступка је утврђено да је банка све запослене (32) из експозитуре која је престала да постоји преместила у различите организационе јединице у истом месту, а да је само подносилац притужбе премештен у организациону јединицу у другом насељеном месту. Дато је мишљење да је извршен акт дискриминације на основу чланства у синдикалној организацији, а банци је препоручено да мишљење и препоруку Повереника за заштиту равноправности објави на огласној табли или другом видном месту у просторијама централе банке и електронским путем их достави запосленима банке у свим експозитурама у Републици Србији.

У моменту писања извештаја још увек није протекао додатни рок за поступање по препорукама одређен решењем о опомену.

Дискриминајорно йонашање йослодавца йрема зайосленом збој синдикалној деловања

Запослени је поднео притужбу против послодавца због дискриминације на основу чланства у синдикалној организацији и навео је да су након формирања синдиката у овом привредном друштву отпуштени сви чланови синдикалног одбора – њих седам, и то тако што је послодавац „активирао“ претходно потписане, бланко споразумне раскиде уговора о раду. Након окончаног судског поступка којим је утврђено да је његов отказ био незаконит, а послодавцу наложено да га врати на рад, није му омогућено да се врати на своје радно место већ је стално добијао потврде (налоге) којима га је послодавац упућивао кући. После неколико недеља проведених ван радног места, добио је премештај на рад код другог послодавца. У поступку је утврђено да је подносилац притужбе био члан синдикалног одбора синдиката, да је водио два судска поступка против послодавца, да је свим члановима синдикалног одбора престао радни

однос, као и да је суд у шест случајева утврдио да је радни однос престао на незаконит начин. Утврђено је и да је подносилац притужбе, након што га је суд вратио на рад, био у радном односу код овог послодавца у три периода, али је све време провео ван радног места, по налогу послодавца.

Дато је мишљење да је послодавац онемогућио запосленог да буде на радном месту и да обавља рад, тако што га је константно и у дужем временском периоду упућивао кући, а такво понашање послодавца јесте последица синдикалног деловања запосленог. Због тога је послодавцу препоручено да без одлагања предузме све потребне мере које ће омогућити да подносилац притужбе обавља посао на свом радном месту, под једнаким условима као и остали запослени, као и да убудуће води рачуна да својим поступцима не крши одредбе Закона о забрани дискриминације.

Ова препорука није спроведена.

*Поклон-честитку поводом Дана жена добиле само запослене
које нису чланице синдиката*

Синдикат је поднео притужбу против Опште болнице у којој је наведено да директор болнице, већ три године, поклон-честитку поводом Међународног дана жена даје само радницама које нису чланице синдиката. Директор болнице је у изјашњењу навео да није у реду да неке запослене добију поклон по два основа, а да запослене које нису чланице синдиката буду запостављене. У поступку је утврђено да је директор Опште болнице поклон-честитке поводом Међународног дана жена доделио само запосленим женама које нису чланице синдиката. У мишљењу је констатовано да послодавац има могућност, али не и обавезу да омогући друга примања запосленима. Међутим, уколико послодавац донесе одлуку да запосленима обезбеди друга примања по било ком основу, та примања морају бити једнако доступна свима на која се односе. При томе, у конкретном случају је ирелевантно да ли је синдикат обезбедио поклон-честитку за запослене жене које су чланице синдиката.

Повереница је дала мишљење да је оваквим поступањем Општа болница извршила акт дискриминације на основу чланства у синдикалној организацији, а Општој болници је препоручено да објави на огласној табли извињење чланицама синдиката због дискриминаторног поступања према њима.

Ова препорука није спроведена.

4.8.2 Из медија

У 2013. објављено је свега неколико текстова о дискриминацији у политичким, синдикалним и другим организацијама. Највише медијске пажње привукао је случај медицинске сестре која је тврдила да је на основу страначке припадности дискриминише директорка здравствене установе у којој је запослена. Прилози о овом случају објављени су у неколико дневних листова.

4.9 Дискриминација на основу здравственог стања

Истраживање ставова јавној мњења показало је да је највећа социјална дистанца према ЛГБТ особама и особама које живе са ХИВ-ом. Код ХИВ позитивних особа уочен је пораст социјалне дистанце, посебно када су у вези са браком и породицом – 85% испитаника испољава дистанцу. Посебно забрињава што 28% грађана сматра да особе које живе са ХИВ-ом саме криве за своју болест.

У 2013. поднето је 109 притужби на основу здравственог стања (16,3% од укупног броја притужби), што их по бројности ставља на прво место. Највише притужби због дискриминације на основу здравственог стања поднето је у области здравствене заштите, у поступку пред органима јавне власти и поступку запошљавања или на послу.

Број притужби због дискриминације на основу здравственог стања десет пута је већи него 2012, када је поднето 18 притужби по овом основу. Разлог за драстично повећање притужби јесте чињеница да је једна невладина организација поднела 64 притужбе против стоматолошких ординација, као резултат ситуационог тестирања дискриминације. У 63 случаја утврђено је да су стоматолошке ординације одбиле да закажу преглед добровољном испитивачу дискриминације који је заражен ХИВ-ом.

Треба имати у виду да је здравствено стање често навођено уз још неки основ дискриминације, најчешће уз инвалидитет. Грађани су у притужбама наводили овај основ сматрајући да су дискриминисани и због саме чињенице да су лошег здравственог стања, као и због тога што су сматрали да због здравственог стања нису у могућности да остваре своја права.

4.9.1 Мишљења и препоруке

Дискриминација деце у вртићу на основу здравственог стања

Отац два дечака поднео је притужбу против предшколске установе коју дечаци похађају, сматрајући да су његови синови дискриминисани јер имају посебне захтеве у вези са исхраном. Дечацима су дијагностиковане алергије на млеко, млечне производе и јаја, а родитељи су о томе обавестили вртић приликом уписа. Обавештени су да вртић нема могућност да за дечаке обезбеди посебну исхрану, али да родитељи могу да доносе храну од куће када се у вртићу служе оброци које дечаци не могу да једу. Убрзо се испоставило да око 80% оброка у вртићу садржи намирнице које дечаци не могу да једу, односно да највећи број оброка за дечаке родитељи морају да донесу у вртић. Након неког времена, родитељи су поново тражили од вртића да се за дечаке обезбеде посебни или заменски оброци, али су добили исти одговор. Родитељи су се затим обратили Секретаријату за образовање и дечју заштиту, где су добили уверавања да ће се у вртић достављати намирнице које дечаци могу да једу. Међутим и ово је било безуспешно, јер није било довољно разноврсних намирница, а дечаци су по неколико дана заредом јели исте намирнице. Предшколска установа је у изјашњењу навела да нема могућност да обезбеди замену за оброке који садрже намирнице на које су дечаци алергични, а да је исхрана у предшколским установама прописана правилником на основу кога се одређује количина протеина коју деца сваки дан треба да унесу. Централна

кухиња ове установе намењена је за упола мањи број деце, број радника који раде у кухињама није довољан, а набавка намирница је у надлежности Секретаријата за образовање и дечју заштиту. С друге стране, секретаријат је навео да предшколске установе самостално припремају оброке за децу и да њихови нутриционисти планирају исхрану деце и припремају јеловник.

С обзиром на то да дечаци не могу да конзумирају све врсте намирница, они нису у могућности да за време боравка у вртићу конзумирају оброке који су припремљени за сву децу, што указује да се они налазе у битно различитој ситуацији у односу на осталу децу која немају посебне захтеве у исхрани. Будући да је исхрана у предшколским установама организована тако да одговара потребама деце широке популације и иста је за сву децу, примена овог правила, које је једнако за све, производи изразито негативне последице за ова два дечака, али и за сву другу децу која се налазе у истој или сличној ситуацији као они. Начин исхране који је прилагођен деци која имају посебне захтеве у вези са исхраном може се организовати, а предшколске установе су дужне да узму у обзир различитост деце. У мишљењу је указано и на чињеницу да предшколска установа има нутриционисте који могу да припреме јеловник за ове дечаке, као и да је неприхватљиво да се њима испоручују исти оброци као и деци која немају специфичне захтеве у вези са исхраном.

Имајући у виду да предшколска установа није обезбедила исхрану за ова два дечака у складу са њиховим здравственим стањем, посредно их је дискриминисала, јер је обезбеђивала исту храну за сву децу, без уважавања специфичне ситуације у којој се ови дечаци налазе. Због тога је предшколској установи препоручено да предузме све мере како би овим дечацима, као и свој осталој деци, обезбедила исхрану у складу са њиховим здравственим стањем.

Ова препорука је спроведена.

Стоматолошке ординације одбијају да пруже услугу особама које живе са ХИВ-ом

Организација која се бави заштитом људских права особа које живе са ХИВ-ом, спровела је ситуационо тестирање дискриминације у београдским стоматолошким ординацијама, у периоду од априла до јула 2013, с циљем да се непосредно провери примена правила о забрани дискриминације у пружању стоматолошких услуга.

Тестирање је извршено у 420 стоматолошких ординација, након чега су поднете 64 притужбе против стоматолошких ординација из Београда. На основу извештаја о спроведеном ситуационом тестирању утврђено је да ординације против којих је поднета притужба не третирају једнако пацијенте који имају ХИВ у погледу пружања стоматолошких услуга. На основу ових притужби донета су 63 мишљења с препорукама, а један поступак је обустављен.

Имајући у виду чињеницу да су притужбе поднете на основу ситуационог тестирања дискриминације, потребно је детаљније појаснити смисао ситуационог тестирања дискриминације и прописе којима је тестирање регулисано. Закон о забрани дискриминације уводи у правни систем Републике Србије институт добровољног испитивача дискриминације (тестер). У питању је особа која се свесно изложила дискриминаторном

поступању у намери да у конкретном случају непосредно провери примену правила о забрани дискриминације. С обзиром на то да у судском и у другим поступцима доказивање дискриминације стандардним доказним средствима често не даје задовољавајуће резултате, законом је успостављен посебан метод добровољног испитивања дискриминације (ситуационог тестирања), који олакшава доказивање дискриминације. Ситуационо тестирање користи се с циљем да се дискриминација утврди „на лицу места“, како би се доказало неједнако (неповољније) третирање лица или групе лица засновано на неком личном својству, односно како би се учиниле видљивим дискриминаторне праксе. Овај метод/механизам омогућава откривање дискриминације која је често прикривена и правда се различитим изговорима. Ситуационо тестирање је посебан механизам који подразумева креирање одређене ситуације, у којој је особа (потенцијални дискриминатор) доведена у позицију да може да се понаша/поступа дискриминаторно без бојазни да је неко посматра, а тестери су они који се излажу поступању потенцијалног дискриминатора и проверавају да ли се он у датој ситуацији дискриминаторно понаша. Ситуациона тестирања имају велики потенцијал за ојачавање доказа дискриминаторног поступања у појединачним случајевима, а користе се и за подизање свести јавности и развој јавних политика.

У свим овим случајевима на основу којих су поднете притужбе против стоматолошких ординација, тестер је најпре заказао стоматолошку интервенцију, па онда обавестио особу из ординације да има ХИВ. Након тога му је одбијана већ заказана интервенција, а као разлози су навођени недостатак адекватне опреме и стерилизатора, недовољна стручност особља, а најчешће је упућиван на то да интервенцију уради на стоматолошком факултету. Такође, било је ситуација у којима је тестеру речено да сачека неколико дана да се набави одговарајућа опрема или да је неопходна консултација с колегом. У већини оваквих случајева из ординације нису контактирали тестера накнадно.

Као разлог одбијања пружања услуге, стоматолошке ординације су у изјашњењима најчешће наводиле да особље није довољно обучено, да нема довољно особља, да је стоматолошки факултет најстручнија институција за ову врсту процедура или да стоматолог није био у психичком стању да ради с високоризичним пацијентом. Многи су се у изјашњењима позивали на одредбе Етичког кодекса стоматолога, према којима стоматолог има могућност да одбије лечење пацијента уколико процени да психички, стручно или организационо није у стању да пружи одговарајући ниво стоматолошке услуге. Било је неколико ситуација у којима су стоматолози негирали позив тестера или су негирали тачност навода из извештаја.

У овим поступцима је утврђено да је према тестеру неједнако поступано на основу његовог здравственог стања, јер особе које немају ХИВ имају могућност да у овим стоматолошким ординацијама, без икаквих тешкоћа, закажу преглед или интервенцију, као и да им буду пружене стоматолошке услуге, док је особама које живе са ХИВ-ом онемогућено чак и да закажу долазак.

Повереница је дала мишљења да су стоматолошке ординације извршиле акт непосредне дискриминације на основу здравственог стања, јер су неоправдано одбиле да пруже стоматолошку услугу особи која живи са ХИВ-ом и која је желела да закаже стоматолошку интервенцију у овим ординацијама. Због тога је стоматолошким

ординацијама препоручено да обезбеде пружање здравствених услуга особама које живе са ХИВ-ом и да се убудуће суздржавају од неоправданог одбијања пружања здравствених услуга или постављања посебних услова који нису оправдани медицинским разлозима особама које живе са ХИВ-ом.

4.9.2 Мишљења о нацртима општих правних аката

Мишљење о одредбама Предлога закона о правима пацијената

Повереница је дала мишљење о одредби Предлога закона о правима пацијената којом је прописано да „пацијент има право на једнак приступ здравственој служби, без дискриминације у односу на финансијске могућности, место становања, врсту обољења или време приступа здравственој служби“, која је уједно и једина одредба у којој се помиње израз „дискриминација“. Уколико се ова одредба не измени, може да доведе до несагледивих последица са аспекта остваривања права пацијената на слободу од дискриминације, имајући у виду веома рестриктивно постављену листу личних својстава у односу на које важи забрана дискриминације. Законом о забрани дискриминације прописано је да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање у односу на лица или групе, као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, који се заснива на боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.

Ниједан закон не сме да сужава листу прописаних личних својстава, а у конкретном случају да онемогућава пацијенте да остварују своје уставом и законом гарантовано право на слободу од дискриминације по свим основима, односно личним својствима. Повереница је указала и да „време приступа здравственој установи“, које је у предложеној одредби Предлога закона о правима пацијената прописано као основ дискриминације, заправо не представља лично својство пацијената, већ само тренутак када се остварује здравствена заштита. Стога би наведену одредбу требало преформулисати тако да се пропише право пацијента на једнак приступ здравственој служби без прављења разлике засноване на финансијским могућностима, врсти обољења или времену приступа здравственој служби, а да поред ове одредбе у текст Закона о правима пацијената треба унети општу законску одредбу о забрани дискриминације која би штитила права пацијената на слободу од дискриминације у остваривању свих права пацијената.

Закон о правима пацијената усвојен је 22. маја 2013. године. Одредба закона, на коју се односило мишљење Повереника за заштиту равноправности, делимично је измењена, али не на начин на који је то препоручено. У тексту усвојеног закона, овом одредбом је прописано да пацијент има право на једнак приступ здравственој служби, без дискриминације у односу на финансијске могућности, место становања, врсту

обољења, време приступа здравственој служби или у односу на неку другу различитост која може да буде узрок дискриминације. Евидентно је да је на овај начин законодавац покушао да не ограничава листу основа дискриминације. Међутим, време приступа здравственој служби и даље се наводи као основ дискриминације, док закону и даље недостаје општа одредба о забрани дискриминације.

4.9.3 Упозорења и саопштења јавности

Саопштење поводом Светског дана борбе против АИДС-а

Поводом Светског дана борбе против АИДС-а, повереница је упозорила да је у Србији и даље распрострањена дискриминација особа које живе са АИДС-ом. Светски дан борбе против АИДС-а обележава се од 1988. и прилика је да се у целом свету подигне свест о овој болести, подсети на оне који су преминули од њених последица, као и да се прославе успеси постигнути у повећању доступности лечења ХИВ-а у свету.

4.9.4 Из медија

Највећу медијску пажњу у 2013. изазвале су притужбе против више од 60 стоматолошких ординација из Београда које су одбиле да пруже услугу особама које живе са ХИВ-ом. Интересовање медија за ове случајеве показало је да новинари постају све више свесни колико је битно да јавности укажу с каквом се све дискриминацијом и стигматизацијом у Србији сусрећу припадници маргинализованих група. Генерално, медији чешће него раније препознају важност праћења и извештавања о овим случајевима, јер грађани Србије исказују висок степен нетолеранције према особама које живе са ХИВ-ом.

4.10 Вишеструка дискриминација

Неки видови и случајеви дискриминације посебно су опасни, имајући у виду ко врши дискриминацију, где се она врши и какве последице може изазвати. Обично се такви случајеви издвајају и квалификују као тешки облици дискриминације.

Вишеструка дискриминација је тежак облик дискриминације јер су њене негативне последице много веће. Вишеструка дискриминација постоји када је лице дискриминисано на основу више личних својстава, нпр. жена са инвалидитетом ромске националности може бити дискриминисана по основу пола, националне припадности и инвалидитета.

У току 2013. поднето је 116 притужби у којима је наведено више личних својстава, што може да указује на повећани ниво свести грађана да је у неким ситуацијама дискриминација заснована на више основа. Током 2012. поднете су 32 притужбе у којима је било наведено више личних својстава, а ове године 116, што је значајно повећање. У највећем броју случајева радило о дискриминацији на основу пола, уз још један или више основа. Расположиви подаци указују на забрињавајућу чињеницу да су најчешће жртве вишеструке дискриминације жене, које су, осим због свог пола, дискриминисане још по неком основу.

4.10.1 Мишљења и препоруке

Социјални радник се дискриминајорно понашао према кочисницима зшто ишто су Ромкиње

Организација која се бави заштитом права Рома поднела је притужбу у име пет становница неформалног ромског насеља због непрофесионалног и дискриминаторног понашања радника из Центра за социјални рад и навела да им је социјални радник претио, вређао их на националној основи, сексуално их узнемиравао и физички нападао. Социјални радник је негирао све наводе из притужбе и тврдио да не познаје неке од жена које су поднеле притужбу. Међутим, он није понудио било какве доказе који би потврдили његове наводе, а анализа изјава подносиоелки притужбе показала је да се све односе на исто или слично понашање социјалног радника, у ситуацијама када су му се обратиле са захтевом за остваривање неког права из социјалне заштите, а догађаји су се одиграли у временском периоду од неколико месеци. Постоји евидентна сличност и у изјавама које им је упућивао, а које су се односиле на пол подносиоелки притужбе – изјаве које не би изговорио да је на њиховом месту био мушкарац (позив на кафу, непромерено коментарисање физичког изгледа са сексуалном конотацијом) – и на њихову ромску националну припадност. Применом правила о прерасподели терета доказивања, у току поступка је утврђено да социјални радник није пружио доказе којима би оповргао тврдње из притужбе.

Донето је мишљење да је непромереним понашањем и изјавама упућеним суграђанкама на основу њихове националне припадности и пола, социјални радник извршио акт дискриминације – узнемиравање и понижавајуће поступање. Препоручено му је да дискриминисаним особама упути писано извињење због дискриминаторног понашања на основу њихове припадности ромској националној мањини и женском полу, као и да се убудуће суздржи од узнемиравајућих и понижавајућих поступака и изјава којима се вређа достојанство припадница националних мањина и ствара непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење. Осим тога, директору Центра за социјални рад препоручено је да мишљење и препоруку Повереника за заштиту равноправности, заједно са писаним извињењем социјалног радника, објави на огласној табли или другом видном месту у просторијама Центра за социјални рад.

Ове препоруке су спроведене.

Дискриминајорна иишања у уишнику за зайослење

Невладина организација је поднела притужбу против једног предузећа због упитника за запослење који је постављен на интернет презентацији овог друштва, с обзиром на то да се поједина питања у овом упитнику односе на нарочито осетљиве податке и лична својстава кандидата који конкуришу за посао код овог послодавца. Питања која су посебно осетљива јесу: а) име оца; б) брачно стање; в) деца; и г) војна обавеза. Утврђено је да постављање ових питања у упитнику за запослење представља повреду императивних прописа о забрани дискриминације и да лична својства лица која подносе пријаву за запослење никако не представљају стварни и одлучујући услов за обављање посла, имајући у виду природу и особеност посла и делатност коју обавља ово привредно друштво. Утврђено је, такође, да је ово привредно друштво, након достављања изјашњења на притужбу, уклонило са своје интернет презентације овај упитник.

Донето је мишљење да је постављањем упитника за запослење на интернет презентацији овог друштва, у којем се од кандидата који конкуришу за посао захтева да се изјасне о подацима који се тичу њихових личних својстава, и то: а) име оца, б) брачно стање, и в) деца, ово предузеће извршило акт дискриминације у области запошљавања и рада на основу пола, брачног и породичног статуса. Имајући у виду да је упитник уклоњен са сајта током поступка, дата је препорука да привредно друштво убудуће, приликом оглашавања радних места и разговора с лицима која конкуришу за посао, не понавља акт дискриминације постављањем недопуштених питања која се тичу њихових личних својстава.

Изјашњавање о личним својствима (националности, страначка припадности, верско убеђење, брачни статус и осуђиваности) приликом конкурисања за посао

Притужбу је поднела невладина организација против једног предузећа, због упитника за запослење који је постављен на интернет презентацији, у којем су постављена питања која се тичу личних својстава кандидата који конкуришу за посао код овог послодавца. Следећа питања су посебно осетљива: а) брачно стање (деца, планови, иностранство); б) националност; в) да ли верујете у бога, верска припадност (крсна слава); г) страначка припадност; и д) да ли су осуђивани. Утврђено је да наведена питања представљају повреду императивних прописа о забрани дискриминације и да лична својства лица која подносе пријаву за запослење не представљају стварни и одлучујући услов обављања посла, имајући у виду природу и особеност посла и делатност коју обавља ово привредно друштво. Утврђено је, такође, да је ово привредно друштво, након достављања изјашњења на притужбу, уклонио са своје интернет презентације наведени упитник.

Дато је мишљење да је постављањем упитника за запослење на интернет презентацији, у којем се од кандидата који конкуришу за посао захтева да се изјасне о подацима који се тичу њихових личних својстава, и то: а) брачно стање (деца, планови, иностранство); б) националност; в) да ли верујете у бога, верска припадност (крсна слава); г) страначка припадност; и д) да ли су осуђивани, привредно друштво извршило акт дискриминације у области запошљавања и рада на основу брачног и породичног статуса, националне припадности, верског уверења, политичког убеђења и осуђиваности. Имајући у виду да је овај упитник уклоњен са сајта током поступка, овом предузећу је препоручено да убудуће, приликом оглашавања радних места и разговора с лицима која конкуришу за посао, не понавља акт дискриминације постављањем недопуштених питања која се тичу њихових личних својстава.

Дискриминаторни услови у конкурсу Министарства одбране за упис на високошколске војнообразовне установе

Министарство одбране Републике Србије – Универзитет одбране у Београду објавило је конкурс за пријем кандидата из грађанства на Војну академију и Медицински факултет ВМА Универзитета одбране у Београду за школску 2013/14. годину. Општим условима конкурса који важе за пријем и на Војну академију и на Медицински факултет ВМА прописано је, између осталог, да кандидати нису у брачној или ванбрачној заједници, као и да се ова чињеница доказује подношењем изјаве да нису ожењени/

удате, односно да не живе у ванбрачној заједници и да немају деце. Осим тога, одређено је да ће у складу с потребама система одбране на Војну академију у 2013. бити примљено до 15% кандидата женског пола. Организација која се бави заштитом људских права поднела је притужбу против Министарства одбране Републике Србије, Универзитета одбране и Војне академије због дискриминације кандидата на основу пола и брачног и породичног статуса.

Министарство одбране, Универзитет одбране и Војна академија навели су у изјашњењима да је један од чинилаца који одређује број кадеткиња које се примају на школовање и став Управе за војно здравство Министарства одбране, која из хуманих разлога указује на ограничавајуће здравствене факторе пријема кадеткиња за поједине родове, тако да се приликом одлучивања о школовању кадеткиња за официрске дужности узимају у обзир физичке, физиолошке и психолошке специфичности женског организма, које битно утичу на радну способност, као и могућност испуњавања захтева наведених облика школовања (мања физичка снага и телесна издржљивост, хормонска структура и др.), с обзиром на специфичности војног позива и могућа здравствена ограничења жена. Наведено је и да, уколико би на школовање били примљени кандидати који су у брачној или ванбрачној заједници, не би било могуће обезбедити сва права која им следују у браку, као у случају рађања деце и да студирање, интернатски смештај и посебни облици наставе имају специфичности у односу на друге факултете, што би могла да буде велика препрека за одржавање брачне или ванбрачне заједнице и формирање породице.

Евидентно је да постављање горње границе (максималног броја) за пријем кандидаткиња доводи до тога да се женама омогућава пријем само до одређеног броја и када је тај број испуњен, кандидаткиње неће моћи да се упишу без обзира на испуњавање услова и постигнуте резултате, што значи да ће им бити ускраћен упис у високошколску установу на основу пола. Такође, постављање услова који се тичу брачног и породичног статуса кандидата онемогућава све који су у брачној или ванбрачној заједници и који имају децу да буду примљени на Војну академију и Медицински факултет ВМА, односно унапред су елиминисани кандидати који су у брачној или ванбрачној заједници и који имају децу, чиме им је ускраћена могућност да под једнаким условима са осталим кандидатима у поступку избора буду вреднована њихова стручна знања, физичка спремност и професионалне компетенције.

Донето је мишљење да су прописивањем услова на конкурс за пријем кандидата из грађанства у Војну академију и на Медицински факултет ВМА Универзитета одбране у Београду за школску 2013/14, и то оних којима се одређује горња граница (максималан број) од 15% за пријем жена на Војну академију, као и услова да кандидати нису у брачној или ванбрачној заједници и да немају децу, прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације и Закона о равноправности полова. Због тога је Министарству одбране и Универзитету одбране у Београду препоручено да уклоне услове из конкурса који се односе на брачни и породични статус кандидата и на уписну квоту којом је прописана горња граница (максимални број) од 15% за упис кандидаткиња, као и да убудуће воде рачуна да приликом прописивања конкурсних услова за упис на војнообразовне високошколске установе не крше антидискриминационе прописе.

Ова препорука је спроведена.

Онемогућавање итудници стираној држављанки да буде здравствено осигурана као чланица ипородице свој суируа

Притужбу је поднела трудна Албанка, супруга држављанина Републике Србије, која још није стекла право на држављанство РС. Када је покушала да се здравствено осигура као чланица породице свог супруга, РФЗО је донео решење којим је обавезана да сваког месеца уплати одређени новчано износ, јер је њен супруг незапослен и не може бити осигурана као чланица његове уже породице. У изјашњењу РФЗО је навео да, према мишљењу Министарства здравља, страни држављанин који је брачни друг или ванбрачни партнер незапосленог лица не може бити здравствено осигуран као члан породице тог незапосленог лица, већ здравствену заштиту остварује у складу с билатералним споразумом о социјалном осигурању, уколико је такав споразум закључен, затим на основу појединих одредаба Закона о здравственој заштити и укључивањем у обавезно здравствено осигурање. Са Републиком Албанијом није закључен билатерални споразум о социјалном осигурању, те подносиатеља притужбе може здравствено да се осигура само уколико се укључи у обавезно здравствено осигурање, односно уколико сваког месеца буде плаћала прописани новчани износ.

Републички фонд за здравствено осигурање се у конкретном случају руководио мишљењем Министарства здравља, у којем је наведено да страни држављанин, супружник или ванбрачни партнер особе која је здравствено осигурана као незапослено лице, не може да оствари право на обавезно здравствено осигурање на терет средстава буџета. У поступку је утврђено да је подносиатеља притужбе различито третирана у односу на: 1) држављанку РС која је у браку с домаћим осигураником, здравствено осигураним као незапослено лице, јер би држављанка Републике Србије могла да буде здравствено осигурана као чланица породице свог супруга, без обзира на то да ли је трудна или није; 2) држављанку РС која је трудна, без обзира на то да ли је у браку с домаћим осигураником који је осигуран као незапослено лице, јер је држављанка Републике Србије здравствено осигурана само на основу чињенице да је трудна, имајући у виду да труднице у Републици Србији уживају посебну заштиту на основу релевантних прописа, пре свега Устава РС и Закона о здравственом осигурању; и 3) држављанку РС или страну држављанку, без обзира на трудноћу, која је у браку са осигураником, здравствено осигураним по неком другом основу (запослен, пензионер, предузетник). Повереница за заштиту равноправности сматра да не постоји објективно и разумно оправдање да се подносиатеља притужбе третира различито у односу на друге групе жена с којима се налази у сличној ситуацији. Осим тога, одредбом Закона о здравственом осигурању којом се прописује право чланова породице да се осигурају преко осигураника – незапосленог лица, не прави се било каква разлика на основу држављанства, односно нема одредбе која би се односила на искључивање страних држављана као чланова породице осигураног лица. Мишљење Министарства здравља, којим се руководио РФЗО, није управни акт с обавезујућом снагом, а РФЗО је дужан да приликом одлучивања поштује релевантне међународне и домаће прописе, док мишљења надлежних министарстава могу да буду помоћ и смерница у раду, али никако правни основ за одлучивање о појединачним захтевима.

Дато је мишљење да је Републички фонд за здравствено осигурање, тиме што је ускратио право држављанки Републике Албаније која је удата за домаћег држављанина, да буде обавезно здравствено осигурана као чланица уже породице свог супруга који је

здравствено осигуран као незапослено лице и утврђивањем обавезе плаћања доприноса за здравствено осигурање, прекршио одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је препоручено да РФЗО предузме све неопходне радње и мере из своје надлежности којима ће омогућити подносиоци притужбе да буде здравствено осигурана као чланице уже породице свог супруга и да убудуће води рачуна да приликом одлучивања о захтевима за здравствено осигурање не крши одредбе Закона о забрани дискриминације.

Послодавац тражи раднице од 20 до 40 година

Удружења грађанки поднело је притужбу против предузетника, власника угоститељско-трговинске радње, због објављивања огласа за посао следеће садржине: „Потребна радница за рад у угоститељском објекту, старости од 20 до 40 година“. Овим огласом постављени су услови којима се траже одређени пол и године кандидата. Имајући у виду природу и особеност посла у угоститељско-трговинском објекту, односно сагледавајући стварне и одлучујуће услове за обављања овог посла, очигледно је да је постављање ових услова неоправдано и да не постоје објективни разлози за елиминисање кандидата на основу пола и старосног доба. Због тога је дато мишљење да је власник овог угоститељско-трговинског објекта, прописивањем услова за пријем у радни однос којим су одређени пол и старост кандидата, прекршио одредбе Закона о забрани дискриминације, Закона о равноправности полова и Закона о раду. Стога му је препоручено да убудуће не објављује огласе за посао који садрже дискриминаторне услове за запослење, и то оне који се односе на пол и старосно доба кандидата, као и да мишљење и препоруку Повереника за заштиту равноправности објави на огласној табли или другом видном месту у просторијама угоститељско-трговинске радње.

4.10.2 Прекршајни поступци

Послодавац тражи пословне асистенте и хостесе иријайној изгледа од 20 до 40 година

Прекршајна пријава је поднета против једног привредног друштва и директора, као одговорног лица, због објављивања огласа који садржи дискриминаторне услове за запошљавање на радном месту пословни асистент и хостеса. Кандидати који желе да конкуришу за посао у овом предузећу, на радном месту пословни асистент, поред услова који се односе на стручност и компетенције, морају да испуне и услове који се тичу њихових личних својстава – старосног доба и изгледа. У огласу за ово радно место наведено је да особа која конкурише мора имати *од 20 до 40 година*, средњу, вишу или високу стручну спрему друштвеног смера, напредно познавање рада на рачунару, активно знање пословног енглеског језика [...]. Послодавац је у огласу навео и да кандидат треба да буде *иријайној изгледа*. Слична ситуација је и с радним местом хостеса, где кандидати, поред услова који се односе на стручност и компетенцију, морају да испуне и услове који се тичу њихових личних својстава – пола, старосног доба и изгледа. Наиме, у огласу за посао хостесе наведено је да особа која конкурише мора имати *од 21 до 30 година* и треба да буде *иријайној изгледа*. Иако послодавац није изричито у тексту конкурса поставио услов који се односи на пол кандидата, из саме формулације назива радног места – хостеса, јасно је да се тражи особа женског пола.

Прекршајни поступак је у току.

Упитник за запошљавање садржи низ питања о личним својствима

Захтев за покретање прекршајног поступка поднет је против привредног друштва и директора, као одговорног лица, због упитника за запошљавање који је постављен на интернет презентацији овог привредног друштва. Упитник садржи дискриминаторне услове за кандидате који желе да заснују радни однос код овог послодавца, од којих се захтева да одговоре на питања која се тичу њихових личних својстава: брачно стање, националност, верска припадност (крсна слава), да ли верују у бога, страначка припадност и осуђиваност.

Прекршајни поступак је у току.

4.10.3 Препоруке органима јавне власти и другим лицима

Препорука мера Министарству одбране за остваривање равноправности приликом одређивања посебних критеријума за пријем на рад у војна представништва Републике Србије

Препорука је донета у поступку који је вођен на основу сазнања да је објављен интерни конкурс за попуну формацијских места у војним представништвима у иностранству Управе за међународну војну сарадњу сектора за политику одбране Министарства одбране Републике Србије. Међу посебним условима конкурса одређено је да је потребно да кандидат буде ожењен и да води супружника у иностранство, као и да у години у којој конкурише не буде старији од 50 година живота.

Министарству одбране Републике Србије упућена је препорука мера за остваривање равноправности у којој је наглашено да је потребно ускладити Одлуку о посебним критеријумима за пријем на рад у војна представништва Републике Србије бр. 95 од 19. јула 2010. године с антидискриминационим прописима, и то тако што ће се уклонити посебни критеријуми који се односе на брачни статус и године живота кандидата. Такође, препоручено је да Министарство одбране Републике Србије убудуће води рачуна да својим одлукама, као и приликом објављивања интерних и јавних конкурса, не крши одредбе Закона о забрани дискриминације и других антидискриминационих прописа.

Ова препорука је спроведена.

4.10.4 Предлози за оцену уставности и законитости

Предлог за оцену уставности и законитости члана 14. став 1. Закона о финансијској подршци породици са децом („Службени гласник РС“, бр. 16/02, 115/05 и 107/09)

Уставном суду је поднет предлог за оцену уставности и законитости члана 14. став 1. Закона о финансијској подршци породици са децом, којим је прописано да родитељски додаток остварује мајка за прво, друго, треће и четврто дете под условом да је држављанка Републике Србије, да има пребивалиште у Републици Србији и да остварује право на здравствену заштиту преко Републичког завода за здравствено осигурање. Повереница је мишљења да ова одредба није у сагласности са Уставом РС,

односно одредбом којом је забрањена свака дискриминација по било ком основу, као и одредбом којом је прописано да деца уживају људска права примерено свом узрасту и душевној зрелости. Такође, одредба члана 14. став 1. Закона о финансијској подршци породици са децом у супротности је и са Законом о забрани дискриминације. Анализа је показала да родитељски додаток није финансијска подршка мајци, нити је у питању помоћ родитељу/родитељима, већ је у питању подршка усмерена на дете које треба да остварује корист од оваквог вида финансијске подршке. Међутим, иако је несумњиво је дете крајњи корисник родитељског додатка, због услова постављених чланом 14. став 1. Закона о финансијској подршци породици с децом, деца чија је мајка страна држављанка дискриминисана су у односу на децу чије су мајке држављанке Републике Србије. Повереница сматра да не постоји објективно и разумно оправдање да се деци чије су мајке стране држављанке ускрати право на овај вид новчане помоћи, иако се налазе у истој ситуацији као и деца чије су мајке држављанке РС. Стога је предложено Уставном суду да донесе одлуку којом ће утврдити да одредба члана 14. Закона о финансијској подршци породици с децом није у сагласности са Уставом РС и Законом о забрани дискриминације.

Поступак за оцену уставности и законитости је у току.

4.11 Дискриминација на основу других личних својстава

Осим наведених личних својстава која су посебно анализирана, поднете су и 52 притужбе због дискриминације по другим основама. За сваки од ових основа, број поднетих притужби је испод 2% од укупног броја. Поднето је 11 притужби због дискриминације на основу изгледа, 10 на основу генетских особености, девет на основу држављанства, пет због расне дискриминације, пет на основу предака и 12 због боје коже, језика и рођења. Поред тога, у 45 притужби као основ дискриминације наведено је неко лично својство које није у закону експлицитно прописано (место пребивалишта, статус интерно расејеног лица, руководећи положај у компанији).

4.11.1 Мишљења и препоруке

Двосмјеруки износ поклон-честитице за 8. март зајосленим женама на руководећим позицијама

Организација цивилног друштва поднела је притужбу поводом одлуке јавног предузећа да за Међународни дан жена запослене жене награди новчаним износом, и то: жене на руководећим положајима износом од 6.000,00 динара, а жене које нису на руководећим положајима износом од 3.000,00 динара. У изјашњењу, директор предузећа навео је да су разлике у висини поклона настале због разлика у зарадама запослених жена јер поклон-ваучери имају карактер зараде. У поступку је утврђено да је предузеће доделило запосленим женама поклон-ваучере у различитим новчаним износима, у зависности од позиције, тј. руководећег положаја: жене запослене на руководећим положајима добиле су поклон-ваучере у износу од 6.000,00 динара, док су женама које обављају друге послове у овом предузећу поклоњени ваучери у износу од 3.000,00 динара. С обзиром на то да је разлика у вредности поклона поводом Међународног дана жена била заснована на чињеници да ли се запослене налазе на руководећем положају

код послодавца, то се, у конкретном случају, разликовање у вредности поклона заснива на позицији, односно положају запослених жена у овом предузећу, што може да буде лично својство, имајући у виду да Законом о забрани дискриминације није затворена листа основа дискриминације.

Одлука јавног предузећа да запослене жене, приликом доделе поклон-ваучера, подели у две категорије у зависности од позиције и додели им различите износе поклона нема објективно и разумно оправдање и представља неоправдано прављење разлике између две категорије запослених жена на основу позиције/положаја који имају код послодавца. Наиме, на овај начин послодавац жели да обележи овај празник и укаже пажњу свим запосленим женама, а не да их награди за сложеност и одговорност послова и задатака које обављају. Према томе, уколико послодавац жели да запослене награди због сложености и одговорности посла, има могућност да то уради кроз друге компоненте зараде. Међутим, уколико послодавац одлучи да запосленима обезбеди поклон поводом Међународног дана жена, износ поклона мора бити једнак за све запослене жене, без обзира на њихова лична својства.

Јавном предузећу је препоручено да на огласној табли објави мишљење и препоруку Повереника за заштиту равноправности, заједно са писаним извињењем запосленим женама које нису на руководећим положајима, због дискриминаторног поступања према њима приликом доделе поклон-ваучера за Међународни дан жена и да убудуће води рачуна да својим поступцима не крши одредбе Закона о забрани дискриминације.

Ове препоруке су спроведене.

Кандигајкиња не може да се зайосли јер је из другој града

У оквиру пројекта једног завода за заштиту споменика, подносиатељка притужбе је била чланица стручног тима на пројекту конзерваторско-рестаураторских радова. Када је ангажман требало да јој се продужи, руководитељка радова ју је обавестила да не може да је ангажује даље, с обзиром на то да не живи у граду у ком се конзерваторско-рестаураторски радови обављају. Одлуку о неангажовању донела је директорка завода, усмено ју је саопштила руководитељки радова, која је о томе сачинила службену белешку. У поступку је утврђено да подносиатељка притужбе није ангажована за даље обављање посла на конзерваторско-рестаураторским радовима само на основу чињенице да није из града у ком се радови обављају, иако је у погледу стручне спреме и професионалних стандарда испуњавала услове, а по процени руководитељке радова било је потребно њено учешће у овим радовима. Постављање услова који се односе на пребивалиште, у конкретном случају, није било допуштено и оправдано.

Повереница је дала мишљење да је завод за заштиту споменика извршио акт непосредне дискриминације на основу места пребивалишта, јер није омогућио радно ангажовање подносиатељке притужбе на пројекту конзерваторско-рестаураторских радова, зато што нема пребивалиште у месту и ком су се радови обављали. Заводу је препоручено да приликом избора кандидата за било који вид радног ангажовања поштује императивне законске прописе према којима било које лично својство лица мора представљати стварни и одлучујући услов за обављање посла, с обзиром на природу и особеност посла и услове у којима се обавља, као и да мишљење и препоруку

Повереника за заштиту равноправности објави на огласној табли или другом видном месту у својим просторијама.

Ове препоруке су спроведене.

Ускраћена стоματοлошка заштитна на терет обавезног здравственог осигурања интерно расељеном лицу

Подносилац притужбе је навео да је интерно расељено лице, да је незапослен, пријављен код Националне службе за запошљавање и здравствено осигуран као расељено лице са КиМ. Филијала Републичког фонда за здравствено осигурање донела је решење којим је одбијен његов захтев за издавање потврде за остваривање права на стоматолошку здравствену заштиту на терет обавезног здравственог осигурања. Као разлог за одбијање издавања ове потврде наведено је да није осигуран као незапослено лице (члан 22. Закона о здравственом осигурању), већ је осигуран као интерно расељено лице са КиМ.

Анализа одредаба Закона о здравственом осигурању показала је да су њима прописане одређене групе лица, између осталог и из категорије социјално угрожених лица, које могу да остваре право на преглед и лечење болести уста и зуба на терет обавезног здравственог осигурања, те је ситуација у којој се налази подносилац притужбе упоредива са ситуацијом у којој се налазе незапослени осигураници и осигураници из других категорија социјално угроженог становништва, који нису интерно расељена лица, а који могу да остваре право на стоматолошку здравствену заштиту на терет обавезног здравственог осигурања. Нејасно је из којих разлога надлежна филијала РФЗО није издала ову потврду подносиоцу притужбе, посебно ако се има у виду да у Закону о здравственом осигурању нема посебних одредаба којима се регулише здравствено осигурање интерно расељених лица, али је евидентно да се убрајају у категорију социјално угроженог становништва, као и да је подзаконским актом одређено да имају својство осигураника и да им се издају здравствене књижице. Свако интерно расељено лице треба да има право на прегледе и лечење болести уста и зуба на терет обавезног здравственог осигурања, уколико испуњава услове који важе за осигуранике који немају овај статус. С обзиром на то да би ово право могао да оствари било који грађанин Србије који је незапослен и чија су месечна примања испод утврђеног цензуса, нема разлога да се подносиоцу притужбе ово право ускрати на основу његовог статуса интерно расељеног лица, занемарујући чињеницу да је он такође грађанин Републике Србије који је незапослен и има приходе испод утврђеног цензуса.

Због тога је дато мишљење да је подносиоцу притужбе ускраћено право на стоматолошку здравствену заштиту на терет обавезног здравственог осигурања на основу његовог личног својства, односно због чињенице да је интерно расељено лице са КиМ. Филијали Републичког фонда за здравствено осигурање препоручено је да предузме све неопходне мере из своје надлежности како би подносиоцу притужбе, као и свим другим интерно расељеним лицима са територије АП Косово и Метохија, издала потврде о остваривању права на стоматолошку заштиту на терет обавезног здравственог осигурања.

Ове препоруке нису спроведене ни у накнадном року одређеном решењем о помени.

4.11.2 Мишљења о нацртима општих правних аката

У овом делу биће представљена мишљења о нацрту општих правних аката у вези с дискриминацијом на основу личних својстава која су сврстана у категорију „друга лична својства“, а такође ће бити представљена мишљења о нацрту општих правних аката која је Повереник за заштиту равноправности дао у току 2013, која су значајна за унапређивање равноправности, а која нису представљена у оквиру појединачних основних дискриминације.

Мишљење о појединим одредбама Радне верзије Закона о посредовању и решавању спорова

Мишљење је дато о појединим одредбама Радне верзије Закона о посредовању у решавању спорова, јер је Повереник за заштиту равноправности, као централно национално тело за сузбијање дискриминације, нарочито заинтересован да правни оквир медијације буде изграђен на начин који би обезбедио примену медијације и у случајевима дискриминације.

Једном од одредаба Радне верзије закона прописано је *да је посредник, у посредовању медијације, дужан да странама обезбеди исти права, без икакве дискриминације*. Ово правило представља конкретизацију начела равноправности страна у поступку, односно универзално процесно правило које се примењује у судским и другим поступцима, а које, иако веома значајно, има потпуно различит смисао од начела забране дискриминације. Заправо, начело равноправности страна у поступку треба да обезбеди да обе стране које учествују у медијацији под једнаким условима користе свако овлашћење које им припада, те да медијатор буде неутралан и једнако поступа према свакој страни и обезбеди им једнак положај и једнаке могућности. С друге стране, начело забране дискриминације подразумева забрану неједнаког поступања према странама у медијацији на основу неког њиховог личног својства. Због тога би у тексту Закона о посредовању у решавању спорова требало раздвојити начело равноправности страна у поступку од начела забране дискриминације, односно ова два начела потребно је регулисати одвојеним одредбама.

Такође, у Радној верзији закона садржана је и одредба чији је циљ да страну која нема пословну способност или има ограничену пословну способност у поступку медијације заступа законски заступник. Ова одредба сужава простор за спровођење посебних видова медијације, као што су медијација у случајевима дискриминације, школска/вршњачка медијација, медијација у области социјалне заштите и др. Наиме, ови модели медијације управо захтевају да обе стране у поступку учествују непосредно, укључујући и случајеве када су им због њихових интелектуалних или менталних сметњи потребне додатна помоћ и подршка током поступка медијације. Релевантним међународним прописима, као што је Конвенција о правима особа са инвалидитетом коју је Република Србија ратификовала, изричито је прописано да све особе са инвалидитетом, физичким или менталним, имају право да остварују своју пословну способност равноправно с другима, у свим аспектима живота.

Препоручено је да се преиспита правило прописано Радном верзијом овог закона да споразум о решавању спора путем посредовања има снагу извршне исправе, уз

указивање да такво решење може довести у питање спровођење медијације коју Повереник за заштиту равноправности може да предлаже странама у поступку пре предузимања других радњи по поднетој притужби. Поступак медијације који предлаже Повереник представља алтернативу редовном поступку по притужбама, а не алтернативу судском поступку за заштиту од дискриминације. Грађани се обраћају Поверенику за заштиту равноправности ради давања мишљења и препорука у случајевима дискриминације, што им не затвара могућност да заштиту од дискриминације затраже и у поступку пред надлежним судом у парничном поступку. Стога, циљ медијације која се спроводи у оквиру службе Повереника за заштиту равноправности јесте да стране у поступку размене мишљења и осећања поводом одређеног догађаја, те да резултат медијације буду емотивно олакшање и међусобно разумевање обе стране у поступку. Због тога, уколико одредба Радне верзије Закона о посредовању у решавању спорова остане непромењена, тј. уколико споразум о решавању спора путем посредовања буде имао снагу извршне исправе, то би додатно одвраћало стране од медијације.

Дато је и мишљење да је одредба којом је прописано да медијатор мора да има високу стручну спрему непотребна и ограничавајућа. Високо образовање не гарантује да ће особа бити успешан медијатор, а постављање оваквог услова онемогућава да се медијацијом баве особе из оних мањинских група које имају тешкоће у приступу високом образовању, као што су припадници ромске заједнице, особе са инвалидитетом и др. Имајући у виду карактеристике и стандарде поступка медијације у случајевима дискриминације, повереница је констатовала да управо припадници одређених маргинализованих друштвених група добро познају проблеме и положај групе којој припадају, те би се њиховим искључивањем као медијатора онемогућило право страни у поступку медијације да за медијатора изабере припадника своје мањинске групе.

Закон о посредовању у решавању спорова још увек је у форми радне верзије.

Мишљење о Нацрту закона о оиштем управном йосйууку

У мишљењу о Нацрту закона о општем управном поступку, повереница је указала да је потребно да се на адекватан начин детаљно регулише право детета да слободно изрази мишљење у управном поступку у коме се одлучује о његовим правима и интересима, затим право детета на независног заступника, као и начин саслушања детета као сведока и странке у управном поступку.

Наиме, на основу одредаба Породичног закона дете које је способно да формира своје мишљење има право да слободно изрази то мишљење, као и да добије сва обавештења која су му потребна ради формирања мишљења. По питању права детета на независног заступника, Породични закон такође садржи одредбе које се односе на право детета да тражи од органа старатељства постављање колизијског старатеља, а одредбе о колизијском старатељу примењују се и у другим поступцима пред другим органима, ако се ти поступци односе на права детета. Што се тиче саслушања детета као странке и сведока у поступку, искуство показује да општа правила о саслушању детета нису адекватна и да је потребно прописати посебна правила како би се избегле штетне последице поступка по личност и развој детета. Осим тога, детаљно регулисање правила о начину остваривања права детета у управном поступку значајно је и са аспекта заштите од дискриминације, нарочито имајући у виду да се на поступак пред

Повереником за заштиту равноправности сходно примењују одредбе Закона о општем управном поступку.

Предлог Закона о општем управном поступку је у процедури Скупштине Републике Србије од 18. децембра 2013. и још увек није усвојен. У тексту предлога овог закона не постоји ниједна одредба којом се прописују посебна правила о начину остваривања права детета у управном поступку, на начин како је то препоручено у мишљењу Повереника за заштиту равноправности.

Мишљење о појединим одредбама Радне верзије нацрта закона о бесплатној правној помоћи

У мишљењу је указано да су услови које грађани треба да испуне како би постали корисници бесплатне правне помоћи постављени веома рестриктивно и да на овај начин право на бесплатну правну помоћ може бити ускраћено оним особама које због одређеног личног својства имају посебан статус, а из било ког разлога не испуњавају услове за остваривање права на бесплатну правну помоћ, односно нису корисници услуга социјалне заштите.

Радном верзијом нацрта закона о бесплатној правној помоћи прописано је да право на бесплатну правну помоћ имају само физичка лица, без обзира на држављанство, под условом да су корисници услуга социјалне заштите права на материјалну подршку или су корисници права на дечији додаток. Оваквим законским решењем, без услуга бесплатне правне помоћи могле би да остану особе које се налазе у посебно тешким или угрожавајућим животним и правним ситуацијама, као што су нпр. жене у ситуацији насиља у породици, жртве тортуре, дискриминације и трговине људима, тражиоци азила, лица с менталним сметњама итд. Повереница је указала и да Законом о бесплатној правној помоћи треба прописати посебна правила која се односе на особе које нису у фактичкој могућности да саставе и/или поднесу захтев за коришћење бесплатне правне помоћи (неписмена лица, особе са физичким или менталним инвалидитетом итд.). Такође, потребно је прописати посебна правила за подношење захтева за бесплатну правну помоћ када се тражилац бесплатне правне помоћи налази у здравственој или социјалној установи. На крају, у тексту Нацрта закона коришћени су изрази искључиво у мушком роду, чиме се нарушава принцип равноправности полова, па је указано да одредбе будућег Закона о бесплатној правној помоћи треба да буду написане родно диференцираним језиком.

Закон о бесплатној правној помоћи још увек је у фази нацрта, а јавне расправе су завршене.

4.11.3 Упозорења и саопштења јавности

Упозорење њоводом њлаката њројив њојединих НВО и РТВ Б92

Повереница је осудила поновно лепљење плаката организације СНП Наши широм Србије против челних људи појединих невладиних организација и медијске куће Б92 и затражила хитну реакцију надлежних државних органа. У упозорењу је наведено да су овакве појаве изузетно опасне јер угрожавају темеље уставног поретка и основна људска права самих бранилаца људских права. Дужност је државних органа да заштите

слободу сваког појединца, а говору мржње, ксенофобији и сваком виду дискриминације хитно и одлучно стану на пут.

4.12 Исходи поступака

Охрабрује чињеница да се Поверенику за заштиту равноправности обраћа све већи број физичких и правних лица. Активности које Повереник спроводи на отклањању и превенцији дискриминације, односно на унапређењу равноправности, резултирале су повећаним знањем опште јавности о самом феномену дискриминације, као и повећаним поверењем у институцију Повереника за заштиту равноправности. Иако се грађани још увек често обраћају Поверенику због разних догађаја, аката и понашања која не представљају дискриминацију, од велике је важности да се комуникација и сарадња између грађана и Повереника унапређује и оснажује.

У овом делу извештаја биће представљени исходи поступака пред Повереником за заштиту равноправности у 2013. години. Биће наведени и примери из притужби које су упућене Поверенику, поводом којих је поступак обустављен јер је било очигледно да нема повреде права из антидискриминационих прописа, и то због недостатка личног својства или због непостојања узрочно-последичне везе између личног својства и учињеног акта. У оваквим случајевима, подносилац притужбе се обавештава о разлозима због којих се даље не поступа по притужби, али се уједно дају информације о томе коме се може обратити и на који начин може заштити своја права.

Од 716 притужби које је Повереник примио у току 2013. године, у 108 случајева утврђена је дискриминација и донето је мишљење уз које су издате одговарајуће препоруке. У 32 случаја донето је мишљење да није било дискриминације. Мишљења и препоруке Повереника у којима је утврђена дискриминација, као и поједина мишљења у којима није утврђена дискриминација, представљени су у деловима извештаја који се односе на поједине основе дискриминације.

Већ је напоменуто да је Законом о забрани дискриминације прописано да Повереник не поступа по притужби када је по истој ствари покренут поступак пред судом или је поступак пред судом правноснажно окончан; када је очигледно да нема дискриминације на коју подносилац притужбе указује; када је у истој ствари већ поступао, а нису поднети нови докази и када је због протекла времена од учињене повреде права немогуће постићи сврху поступања.

Притужбе су одбачене у 212 случајева, од тога 29 због ненадлежности Повереника за заштиту равноправности, а 183 због непотпуности притужбе и других разлога који онемогућавају поступање по притужби.

Поступак по притужби је обустављен у 339 случајева, од тога у 256 јер је из самих притужби било очигледно да нема повреде права на коју подносилац притужбе указује, у 62 случаја због покренутог или окончаног судског поступка у истој ствари, у 17 случајева када због протекла времена није било могуће постићи сврху поступања, а четири поступка су окончана обуставом јер су притужбе повучене.

Приказаћемо неколико случајева у којима је, сагласно закону, поступак обустављен због тога што је било очигледно да нема повреде права на равноправност на коју је у притужби указано.

Услови за одлазак у пензију просветних радника

Неколико грађана се обратило Поверенику због одредаба Закона о изменама и допунама Закона о основама система образовања и васпитања, којима су прописани услови за одлазак у пензију. Сматрају да су просветни радници стављени у неравноправан положај, с обзиром на то да морају да иду у пензију када остваре један од услова за пензију, нпр. са 40 година радног стажа, иако немају 65 година, док запослени у другим професијама имају право на рад до 65 година живота. Неспорно је да је питање испуњавања услова за одлазак у пензију различито регулисано за просветне раднике, у односу услове прописане Законом о пензијском и инвалидском осигурању. Међутим, није свако прављење разлике уједно и дискриминација, већ је потребно да прављење разлике, односно неједнако поступање, буде неоправдано. Уколико постоји објективно и разумно оправдање за неједнак третман, такво поступање неће бити дискриминаторно. У овом случају, може се закључити да је сврха прописивања другачијих услова за одлазак у пензију просветних радника била да се просветним радницима пружи заштита због врсте посла који обављају, имајући у виду да овај посао са собом носи специфичне одговорности. Поред тога, чињеница да је неко запослен у систему образовања и васпитања (просветни радник) не представља лично својство (основ дискриминације), већ радноправни статус просветног радника, на који се примењују посебна правила о одласку у пензију.

Плаћање доприноса за пензијско осигурање

Подносилац притужбе сматра да је дискриминисан као осигураник који сам плаћа доприносе, јер су му обустављени износи пензија за неуплаћене доприносе. Навео је да су запослени који не плаћају сами доприносе остварили право на пензију, иако им нису уплаћени сви доприноси, при чему им нису обустављени износи пензија за неуплаћене доприносе. Евидентно је да је подносилац притужбе различито третиран у односу на друге категорије запослених који су остварили право на пензију, али неједнак третман није условљен било којим његовим личним својством. Чињеница да је подносилац притужбе осигураник који сам плаћа доприносе није основ дискриминације (лично својство), већ статус осигураника који је проистекао из врсте радноправног односа, због чега се овакво поступање не може окарактерисати као дискриминаторно.

Помоћ расељеним лицима

Особа расељена у непријатељствима 1999. сматра да је дискриминише Комесаријат за избеглице и миграције, јер су сва финансијска средства потрошена на помоћ расељенима у непријатељствима од 1991. до 1995, након чега није остало средстава. Овакво поступање се не може сматрати дискриминацијом, јер не постоји неједнако поступање које је засновано на неком личном својству подносиоца притужбе.

Смањење коефицијената за обрачун зараде

Послодавац је изменама акта о систематизацији смањио коефицијенте на основу којих се обрачунава зарада. На основу смањених коефицијената зарада је умањена свим запосленима, а смањење коефицијента било је веће за радна места у којима се рад изводи у сменама, па је и умањење зараде сменским радницима било веће.

Подносилац притужбе сматра да је послодавац на овај начин извршио дискриминацију запослених који раде по сменама. Статус запослених који раде у сменама није њихово лично својство, већ је у питању радноправни статус. Због тога се поступак послодавца не може оквалификовати као дискриминаторан, јер не постоји основ дискриминације (лично својство).

Ранџирање школских екипа у квизу знања

Подносиоци притужбе су ученици гимназије који су учествовали на једном школском такмичењу. На крају такмичења (квиза знања) није истакнута ранг-листа, а у финале такмичења прошле су екипе других школа које су имале мање бодова. Сматрају да су на такмичењу стављени у неравноправан положај у односу на друге екипе које су учествовале у полуфиналу такмичења. Међутим, у конкретном случају, нема заједничког личног својства на основу ког би се ученици ове гимназије издвојили у односу на ученике других школа који су учествовали на такмичењу. Евентуалне неправилности приликом спровођења такмичења могуће је утврђивати пред другим надлежним телима, али се оне не могу квалификовати као дискриминација, јер ученици ове гимназије нису неједнако третирани због неког свог личног својства.

Додељивање јубиларних награда запосленима

Подноситељка притужбе сматра да је приликом доделе јубиларних награда у њеном предузећу дошло до неједнаког поступања, јер су јубиларне награде додељене само оним запосленима које је директорка фаворизовала. Навела је да она није добила јубиларну награду, иако је испуњавала све услове. У овом случају, неједнако поступање није засновано на личном својству подносиоце притужбе, те самим тим не представља акт дискриминације. Ускраћивање јубиларне награде, односно додељивање јубиларне награде само одређеним запосленима представљало би повреду права из радних односа, за које је предвиђена посебна заштита.

Распоредивање запосленог на одговарајуће радно место после дипломирања

Подносилац притужбе је запослен на радном месту за које је предвиђен трећи степен стручне спреме. У међувремену је стекао звање дипломираног економисте и сматра да му послодавац није пружио могућност да ради на месту које одговара његовом степену образовања, иако су постајала одговарајућа радна места. Сматра да је дискриминисан на радном месту због образовања. Одредбама Закона о раду прописано је да послодавац може запосленом да понуди измену уговорених услова рада, што значи да послодавац има могућност, али не и законску обавезу да запосленом понуди друго адекватно радно место. Такође, степен стручне спреме запосленог не може се сматрати личним својством (основом дискриминације), због чега се конкретно понашање послодавца не може квалификовати као дискриминаторно.

Поступивање њаркинџ сервиса збој неџлађене џаркинџ услуге

Подносилац притужбе је власник возила које је регистровано у његовом месту пребивалишта, а паркинг сервис му је у другом граду однео возило због неплађене паркинг услуге. Сматра да је дискриминисан зато што паркинг сервис не односи возила

због неплаћене паркинг услуге уколико су регистрована у том граду, већ то чини само уколико су возила регистрована у другим градовима. Овакво поступање се не може квалификовати као дискриминаторно, јер није засновано на личном својству подносиоца притужбе, с обзиром на то да се место у којем је регистрован аутомобил не може сматрати личним својством подносиоца притужбе.

Посиуиане судије йрема адвокатиу

Притужба је поднета против судије основног суда, а подносилац сматра да га судија дискриминише на основу чињенице да се бави адвокатуром, да је познати борац за људска права и критичар лошег рада у правосудју. Карактеристике које су наведене, као и чињеница да је подносилац притужбе адвокат, у конкретном случају, не могу се сматрати личним својствима.

Немоућности усменої изјашњења у йарничном йосиуїку

Поступајући судија у парничном поступку није дозволио подносиоцу притужбе да се изјасни усмено, већ је упућен да то учини у форми поднеска, док је противној страни у поступку омогућено усмено изјашњавање. Међутим, руковођење расправом током поступка јесте у надлежности поступајућег судије, на основу законских прописа, те како у конкретном случају овакво поступање није узроковано неким личним својством подносиоца притужбе, не може се сматрати дискриминацијом. Такво поступање евентуално би постојало у ситуацији да судија очигледно ставља у неједнак положај једну страну у поступку због нпр. пола, националности, сексуалне оријентације и слично.

Злосиављање на раду

Подноситељка притужбе је навела да је претпостављени злостављају, и то тако што добија налоге да ради послове других колега, а у једном тренутку је била принуђена да исели комплетну архиву из канцеларије и однесе је кући, док су спремачице остатак архиве бациле у контејнер. Злостављање на раду (мобинг) представља свако активно или пасивно понашање према запосленом или групи запослених код послодавца које се понавља, а које за циљ има или представља повреду достојанства, угледа, личног и професионалног интегритета, здравља, положаја запосленог и које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење, погоршава услове рада или доводи до тога да се запослени изолује или наведе да на сопствену иницијативу раскине радни однос или откаже уговор о раду или други уговор. Злостављање на раду у одређеним случајевима може представљати и дискриминацију, али само онда када је засновано на неком личном својству запосленог. У конкретном случају није утврђено да је овакво поступање послодавца засновано на неком личном својству подносиатељке притужбе, због чега нема повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације, а заштита од злостављања на раду остварује се у посебно прописаном поступку.

Пресианак радної анијажовања

Неколико запослених из једног здравственог центра поднели су притужбе у којима су навели да су после дугогодишњег рада код послодавца проглашени „неуговореним радницима“, иако су потписници истог колективног уговора као и тзв. уговорени

радници. Сматрају да су дискриминисани и да им је ускраћено право на зараду. Разлика (неједнак положај) у овом случају одгледа се у томе што зарада подносилаца притужбе зависи од обима посла који остваре у току месеца, док други запослени имају фиксну загарантовану месечну зараду. Међутим, у конкретном случају је очигледно да не постоји лично својство које повезује ову групу запослених, нису истог пола, нити истих година, нису чланови синдикалне организације и слично. Због тога је очигледно да нема повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације.

Избор кандидата пријављених на конкурс

Жена са инвалидитетом је конкурисала за радно место и није примљена, а притужбу је поднела јер сматра да послодавац има обавезу да је прими на основу Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом, с обзиром на то да једино она, од свих кандидата који су конкурисали, има инвалидитет. Законом о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом јесте предвиђена обавеза послодавца да на одређен број запослених има запослене и особе са инвалидитетом, али овим законом није прописана обавеза послодавца да даје предност особама са инвалидитетом приликом запошљавања. Самим тим, чињеница да она има инвалидитет не представља обавезу послодавца да је запосли. Дискриминаторно поступање би постојало да је подносиатељка притужбе, приликом конкурисања за посао, показала најбоље резултате за одређено радно место, а је послодавац одбио да је запосли само зато што има инвалидитет.

Присуство и верски обред православног свештеника на прослави Дана ослобођења

Невладина организација поднела је притужбу због присуства православног свештеника и извођења православног обреда приликом обележавања Дана ослобођења Новог Сада, јер сматра да се тиме прави разлика међу грађанима на основу верског убеђења и да се даје првенство православним верницима у односу на сва остала лица и групе. У надлежности је Повереника да утврђује да ли је неким актом, радњом или пропуштањем извршена дискриминација, док питање поштовања принципа секуларности државе није део његове надлежности. У конкретном случају, не постоји привилеговање грађана православне вероисповести у односу на остале грађане који не деле ова верска уверења, јер учествовањем православних свештеника у церемонији прославе дана ослобођења града није дошло до ускраћивања нити ограничавања права лица која нису православне вероисповести.

Ускраћивање уласка у зграду државног органа због неадекватне гардеробе

Синдикални представник није пуштен у пословну зграду државног органа у којој ради јер је био спортски обучен (патике, спортска опрема), па сматра да је дискриминисан због изгледа и чланства у синдикату. Међутим, чланство у синдикату није у конкретном случају разлог због којег није пуштен у зграду у којој ради, односно не постоји узрочно-последична веза између личног својства и учињеног акта. Прописивање правила о облачењу и одређивање шта се сматра (не)примереним облачењем нису забрањени. Свака институција има право да пропише кодекс облачења који се

односи и примењује једнако на све. Чињеница да подносиоцу притужбе обезбеђење зграде није дозволило да у зграду уђе неформално обучен, у спортској одећи, не представља неоправдано прављење разлике на основу изгледа, јер врста одевног предмета коју особа носи не представља лично својство.

Измена услова за обављање послова директjора

Након доношења новог правилника о систематизацији послова у позоришту, за радно место техничког директора промењени су услови у погледу степена и врсте стручне спрема. Због те промене, подносилац притужбе више не испуњава услове за радно место техничког директора и сматра да је дискриминисан зато што није члан синдикалне организације. У складу са Законом о раду послодавац има право и могућност да прописује услове који су потребни за одређено радно место. Чињеница је да подносилац притужбе не испуњава услове за место директора у позоришту јер нема стручну спрему која је прописана за ово радно место. Самим тим, његова неприпадност синдикалној организацији није околност која је довела до тога да више не буде на месту техничког директора, односно нема узрочно-последичне везе између његовог личног својства и промене систематизације послова.

Неуважавање закључака одбора синдиката

Председник синдиката је поднео притужбу у којој је навео да Градски секретаријат не уважава закључке одбора синдиката и документацију коју синдикат доставља, док уважава закључке неовлашћених и непрописно изабраних представника радника. Сматра да се дискриминаторно понашање испољава и кроз одбијање комуникације путем електронске поште са синдикатом, док са неовлашћеним представницима секретаријат обавља овакав вид комуникације. Имајући у виду да се у овом случају синдикат притужује на дискриминацију због синдикалне припадности, потребно је нагласити да су чланови синдиката само појединци (физичка лица), те да дискриминацији због припадности или неприпадности синдикалној организацији могу, по природи ствари, бити изложена само лица или група лица која су повезана управо чињеницом да припадају или не припадају синдикалној организацији, било којој или некој конкретној синдикалној организацији. Према томе, синдикална организација, као правно лице, не може бити изложена дискриминацији због синдикалне припадности.

Достављање ошказа без поуке о правном леку

Подносилац притужбе је навео да га послодавац дискриминише тако што му је у извештају указао на неправилности у раду, као и због околности што је послодавац другом запосленом, који није српске националности, доставио отказ уговора о раду с образложењем и поуком о правном леку, а њему није. Околност да послодавац у решењу о отказу уговора о раду није навео образложење и поуку о правном леку, представља евентуално кршење одредаба Закона о раду и самим тим контрола законитости и исправности овог акта не спада у надлежност Повереника. Заштита права подносиоца притужбе због оваквог поступања послодавца не може се остварити средствима која су намењена заштити од дискриминације, јер понашање послодавца према подносиоцу притужбе није засновано на неком његовом личном својству.

Незајошљавање Ромкиње њосле обављене стјручне ѓраксе

Жена ромске националности поднела је притужбу јер није запослена у установи у којој је обавила стручну праксу. Сматра да је послодавац требало да је запосли, јер у тој струци нема кадрова ромске националности, а Роми чине већински део становништва на том подручју. Законом о раду је прописано да послодавац има пуну слободу да самостално, у складу с важећим прописима и на основу објективних критеријума, одлучује о избору лица која ће запослити или радно ангажовати, процењујући њихова стручна знања, компетенције и способности, а уједно није прописана обавеза послодавца да запосли особе након обављене стручне праксе.

Знање мађарској као услов за обављање ѓослова директјора

Школа је објавила конкурс за запошљавање директора и као један од услова прописано је познавање мађарског језика. Подносилац притужбе сматра да је школа, прописивањем овог критеријума дискриминисала припаднике других мањинских заједница и већинског народа, јер они не знају мађарски. Утврђено је да се у овој школи настава одвија на српском и мађарском језику. Законом о основама система образовања и васпитања прописан је услов да за пријем у радни однос у установи, у којој се образовно-васпитни рад остварује на језику националне мањине, кандидат мора да има и доказ о знању језика на коме се остварује образовно-васпитни рад. Самим тим, законом прописан услов у вези с познавањем мађарског језика, имајући у виду двојезичност наставе у овој школи, важи за сваку особу која жели да конкурише за рад, без обзира на њену националну припадност или било које друго лично својство. Суштина прописивања услова познавања језика националне мањине на којем се настава одвија јесте потреба да наставно особље и руководиоци школе комуницирају са ученицима и њиховим родитељима на њиховом матерњем језику, те се, у овом смислу, познавање мађарског језика тумачи као вештина потребна за рад у школи у којој се настава одвија на два језика, а не као дискриминаторан услов.

Нејостјојање ѓосебној ѓакејта услуђа кабловске тјелевизије за особе са инвалидитјетом

Особа са инвалидитетом је навела да компанија која се бави пружањем услуга интернета и телекомуникација има посебан пакет за особе са инвалидитетом које користе услуге кабловске телевизије. Међутим, такав пакет не постоји за услуге сателитске телевизије, због чега подносилац сматра да је дискриминисан на основу инвалидитета. Компанија која се бави пружањем услуга интернета и телекомуникација, у складу са својим финансијским могућностима и пословном политиком, одређује категорије корисника којима може да пружи одређене повластице, односно према којима примењује посебне мере. Компанија је препознала особе са инвалидитетом као друштвено угрожену категорију и донела одлуку да уведе посебан пакет за услуге кабловске телевизије који пружа одређене финансијске повластице. Самим тим, компанија није у обавези да уведе и посебан пакет за услуге коришћења сателитске телевизије за особе са инвалидитетом. Овакво поступање компаније не може се окарактерисати као дискриминаторно, с обзиром на то да је Уставом и Законом о забрани дискриминације прописано да се не сматрају дискриминацијом посебне афирмативне мере уведене ради постизања пуне равноправности групе лица која се налази у неједнаком положају.

Појиси за градски превоз на основу легијимације слепог лица

Мушкарац са оштећењем вида који нема пребивалиште у Београду навео је да је приликом вожње аутобусом ГСП-а у Београду доживео непријатност с контролорима БусПлуса. Контролори су хтели да га избаце из аутобуса, јер његова легитимација слепог лица не важи у Београду, што значи да мора, као и други путници, да има важећу БусПлус картицу за превоз. На продајном месту БусПлуса потврдили су ове наводе и обавестили га да они јесу предвидели да услугу превоза с попустом или бесплатну услугу имају различите категорије путника, али да он не може да оствари право на бесплатан превоз у Београду, јер нема пребивалиште у Београду. У овом случају, град Београд, у складу са својим могућностима и овлашћењима, може да одреди услове и категорије корисника којима пружа одређене повластице, односно према којима примењују посебне мере. Имајући у виду чињеницу да је у питању локална самоуправа, давање повластица особама које имају пребивалиште на територији локалне самоуправе није дискриминаторно.

5. САРАДЊА ПОВЕРЕНИКА

Током 2013. институција Повереника за заштиту равноправности унапредила је и продубила сарадњу са досадашњим партнерима и успоставила сарадњу с новим партнерима с циљем да са њима заједнички ради на сузбијању дискриминације и унапређивању равноправности.

У циљу боље информисаности грађана о антидискриминационим прописима, подизању свести јавности о проблему дискриминације и штетним последицама које изазива, као и ради повећања видљивости институције, повереница за заштиту равноправности и запослени у стручној служби одржали су низ предавања, радионица, едукативних семинара, тематских састанака и друго.

Посебно добру сарадњу Повереник је имао с другим независним државним органима и организацијама цивилног друштва у области заштите права на равноправност.

Сарадња с партнерима на локалном нивоу, посебно имајући у виду да Повереник нема регионалне канцеларије, од великог је значаја за јачање механизма заштите од дискриминације. Пружање подршке у одржавању стручних скупова, стављање на располагање повереникових стручних публикација, контакти с представницима органа локалних власти, али и ОЦД које делују у градовима и општинама Републике Србије, показатељи су унапређења свести о потреби да се дискриминаторно понашање санкционише, али и добар сигнал јачања и важности институције Повереника која се препознаје као партнер у решавању ових проблема.

У складу с несумњивим потребама, али и са Закључком поводом разматрања Редовног годишњег извештаја Повереника за заштиту равноправности за 2012. годину („Службени гласник РС“, број 57/13) у којем је наглашено да Народна скупштина подржава оснивање регионалних канцеларија Повереника, покренут је поступак отварања прве регионалне канцеларије Повереника за заштиту равноправности у Новом Пазару.

Сарадња с регионалним и међународним организацијама и институцијама додатно је ојачана. Представници Повереника активно су учествовали у претприступном процесу сарадње са ЕУ, кроз Унапређени стални дијалог Републике Србије са Европском комисијом, учешће у припреми за експланаторни скрининг, односно у аналитичком прегледу и оцени усклађености прописа Републике Србије с правним тековинама ЕУ.

Повереница и представници Стручне службе Повереника имали су више сусрета и разговора с представницима међународних организација и дипломатских мисија у Србији: новим шефом Делегације Европске уније у Србији, Високом комесарком за људска права Уједињених нација, замеником амбасадора Велике Британије, директором Европског центра за права Рома, програмском директорком фондације „Sigrid Rausing Trust“, министром за људска права Краљевине Холандије и другима.

У циљу ближе сарадње с кључним партнерима, али и веће доступности грађанима, Повереник је припремио више едукативних публикација на језицима националних мањина и на Брајевом писму.

5.1 Сарадња с организацијама цивилног друштва

Имајући у виду чињеницу да су организације цивилног друштва значајни актери у борби против дискриминације и да су стратешки партнери Повереника за заштиту равноправности, успешна сарадња настављена је и током претходне године.

У сарадњи с организацијама Праксис и Регионални центар за мањине, настављене су активности на спровођењу пројекта „Једнаке шансе за боље могућности: јачање Рома у борби проти дискриминације“, који финансира Краљевина Холандија. Главни циљеви овог пројекта јесу унапређење информисаности ромског народа о постојању и мандату институције Повереника за заштиту равноправности, као и о институционалним механизмима за борбу против дискриминације које су им на располагању. У оквиру пројекта организован је низ информативних округлих столова с представницима ромске заједнице широм Србије – у Београду, Зрењанину, Врању, Нишу, Бујановцу, Пожеги, Крагујевцу, Новом Бечеју, Суботици, Сурдулици, Пироту, Бору и Новом Саду. На изузетно посећеним скуповима представљене су надлежности Повереника, као и конкретни случајеви дискриминаторног понашања према Ромима, при чему су представници ромске мањине и невладиних организација које се баве заштитом њихових права охрабрени да у случајевима дискриминације поднесу притужбу Поверенику.

У марту 2013. одржан је састанак с делегацијом Женске синдикалне мреже Конфедерације слободних синдиката. На састанку је било речи о активностима Женске синдикалне мреже, чије су представнице изразиле жељу за сарадњом са институцијом Повереника за заштиту равноправности, као и упознавањем са широко распрострањеном дискриминацијом жена. Теме разговора били су и унапређење положаја жена и њихова радна права, као и промоција родне равноправности.

У априлу 2013, у организацији Повереника и TACSO канцеларије у Србији, одржан је састанак у вези са изазовима и даљим плановима у спровођењу добровољног испитивања дискриминације, тј. ситуационом тестирању дискриминације, које се спроводи како би се проверило да ли се у одређеним ситуацијама врши дискриминација. Тема састанка односила се на изазове и проблеме с којима се организације цивилног друштва сусрећу у спровођењу ситуационог тестирања. Том приликом отклоњен је низ недоумица у вези с процедуром тестирања и разговарано је о начину умрежавања организација које спроводе тестирање. Повереник је још 2012. иницирао успостављање почетног механизма за ситуационо тестирање дискриминације на територији Републике Србије. Након што су склопљени уговори са 22 организације цивилног друштва, организације су имале обавезу да обаве најмање три ситуациона тестирања у року од шест месеци, као и да о сваком тестирању доставе извештај. Уколико су у току тестирања утврдиле да је дошло до акта дискриминације, организације су имале обавезу да поднесу притужбу Поверенику за заштиту равноправности. До краја 2013, Поверенику је поднето 67 притужби као резултат ситуационог тестирања.

Запослени у стручној служби Повереника учествовали су на петом Сајму организација цивилног друштва у Београду, на скупу у организацији АС – Центра за оснаживање младих особа које живе са ХИВ-ом и АИДС-ом. Том приликом пружена је институционална подршка представљеној Иницијативи за успостављање националног дана посвећеног особама које живе са ХИВ-ом и АИДС-ом.

Повереник је блиско сарађивао и с организацијама цивилног друштва које се баве правима особа с инвалидитетом. У партнерству са Иницијативом за права особа са менталним инвалидитетом MDRI-S, Disability Rights International и Канцеларијом УН за људска права (ОНCHR), Повереник је у мају 2013. организовао међународну конференцију „Пословна способност и живот у заједници: заштита права особа са инвалидитетом“. Конференција је окупила међународне и домаће експерте, представнике релевантних институција, практичаре и организације цивилног друштва, а посебно се бавила питањима пословне способности и деинституционализације особа са интелектуалним, когнитивним и психосоцијалним тешкоћама.

У октобру 2013, након спроведеног конкурса за избор партнерске организације, Повереник за заштиту равноправности и Савез удружења „Кућа људских права и демократије“ склопили су Уговор о међусобним правима, обавезама и одговорностима партнера на реализацији пројекта „Нека равноправност постане стварност“. Циљеви пројекта, који кофинансира Краљевина Норвешка, јесу борба против дискриминације и унапређење равноправности кроз спровођење активности на локалном нивоу, у сарадњи с организацијама цивилног друштва, националним саветима националних мањина и младима с подручја целе Србије.

Институција Повереника наставила је добру сарадњу с организацијама које се баве заштитом права ЛГБТ особа. Повереница је говорила на представљању годишњих извештаја организација Геј стрејт алијансе и Лабриса. Пружена је институционална подршка одржавању Параде поноса 2013, уз оцену да ЛГБТ организације својим деловањем пружају непроцењив допринос у изградњи отвореног и толерантног друштва у којем се разноликост људских идентитета поштује и уважава. Осим тога, повереница је била гошћа на састанку чланства Геј стрејт алијансе, посвећеном 10. децембру – Дану људских права. На састанку је, између осталог, било речи о конкретним проблемима ЛГБТ особа, као и о будућим активностима и сарадњи Повереника и Геј стрејт алијансе.

На Четвртој годишњој конференцији Виктимолошког друштва Србије одржаној новембра 2013. под називом „Жртве и савремени одговори на криминалитет: између заштите и злоупотребе“, на сесији посвећеној могућностима унапређења антидискриминационих политика и превенције дискриминације у Србији, представљена је улога Повереника за заштиту равноправности у сузбијању дискриминације.

Повереница за заштиту равноправности подржала је и кампању против насиља над женама и насиља у породици, коју је током 2013. у Београду организовао Аутономни женски центар, као део регионалне кампање. Циљ акције је подршка примени Конвенције о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, коју је 2011. донео Савет Европе, а недавно ратификовала Народна скупштина Републике Србије.

У циљу веће доступности грађанима са оштећеним видом Повереник је припремио више публикација на Брајевом писму и проследио их свим организацијама које су чланице Савеза слепих Србије, организацијама које нису у саставу Савеза, установама за слепе и слабовиде у Србији, као и Библиотеци за слепе и слабовиде при Народној библиотеци Србије. Уз подршку пројекта ИПА 2011, на Брајевом писму су објављени

Закон о забрани дискриминације, информативна брошура о мандату Повереника и начину за подношење притужбе, као и Скраћени извештај Повереника за 2012. годину. Осим тога, Скраћени извештај Повереника објављен је у форми аудио-књиге, као и Практикум за заштиту од дискриминације.

Представница Повереника за заштиту равноправности била је чланица стручног жирија за додељивање награде на конкурс у „Положај и улога жене у сектору безбедности у Србији“, у организацији Београдског центра за безбедносну политику. Циљ ове награде био је да се подржи медијско извештавање о женама које имају активну улогу у пружању подршке изградњи мира и да се награди креативност новинара и њихов допринос да слика о женама у сектору безбедности буде јаснија, као и да осликава њихове пуне потенцијале. Видљивост успеха жена у креирању и спровођењу демократских јавних политика и пракси од суштинске је важности за промоцију родне равноправности и једнаких шанси у Србији, рекао је жири приликом додељивања ове награде новинарки РТС-а Биљани Јовичић.

5.2 Сарадња с органима јавне власти

5.2.1 Сарадња с Народном скупштином Републике Србије

У свом раду Повереник за заштиту равноправности остварује сарадњу с Народном скупштином Републике Србије и дужан је да једном годишње подноси извештај о стању у заштити равноправности, који садржи оцену рада органа јавне власти, пружалаца услуга и других лица, уочене пропусте и препоруке за њихово отклањање. Народна скупштина, на седници Седмог ванредног заседања у 2013, одржаној 1. јула, донела је Закључак поводом разматрања Редовног годишњег извештаја Повереника за заштиту равноправности за 2012. годину. Народна скупштина је у овом закључку оценила да је Повереник у извештају целовито представио своје активности у извршавању законских овлашћења која има у спречавању и заштити од дискриминације, као и у остваривању и унапређивању равноправности. У Закључку је посебно истакнуто да ће Народна скупштина, у вршењу законодавне и контролне функције, доприносити остваривању и заштити равноправности и спречавању дискриминације, као и да ће поштовати препоруке Повереника. Осим тога, предузеће мере у циљу обезбеђивања равномерне заступљености мање заступљеног пола у саставу свих делегација Народне скупштине у међународним парламентарним институцијама, као и у саставу свих одбора Народне скупштине. Такође, Народна скупштина је указала да је неопходно да Влада и други државни органи унапреде сарадњу с Повереником у поступку припреме нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације.

У току 2013. Повереник је Народној скупштини поднео и два посебна извештаја. Први Посебан извештај посвећен положају особа с инвалидитетом, представљен 13. маја, указује на најучесталије и најтеже облике дискриминације којима је ова маргинализована и осетљива друштвена група изложена и садржи препоруке за унапређивање стања у овој области. Уочи Међународног дана детета, Повереник је на Јавном слушању у Народној скупштини 19. новембра представио и Посебан извештај о дискриминацији деце, који пружа увид у распрострањеност дискриминације над децом, као и податке о раширености стереотипа, предрасуда и дискриминаторних ставова међу младима.

У априлу 2013. организован је округли сто „Ефикасна сарадња Народне скупштине и Повереника за заштиту равноправности“, коме су присуствовали председници и чланови скупштинских одбора. Циљ скупа, који је у оквиру Пројекта за реформу правосуђа и одговорну власт подржао УСАИД, био је да се кроз размену информација продуби сарадња Скупштине и Повереника, али и да се пружи подршка у даљем раду институције. Повереница је указала да годишњи извештаји овог независног тела могу бити боље искоришћени за препознавање приоритетних подручја деловања на плану сузбијања дискриминације и позвала посланике да у већој мери прате и допринесу спровођењу препорука које Повереник упућује органима јавне власти. У септембру, у Дому Народне скупштине, одржан је још један округли сто на тему ефикасне сарадње Народне скупштине и независних државних органа и тела.

Посебно добра сарадња успостављена је с Одбором за права детета и Одбором за људска и мањинска права и равноправност полова. Представници Повереника присуствовали су седници Одбора за људска и мањинска права и равноправност полова, посвећеној питањима од значаја за унапређење положаја особа са инвалидитетом и упознавања с „Јединственим европским смерницама за прелазак са институционалне заштите на бригу и подршку у заједници“. Осим тога, повереница за заштиту равноправности учествовала је на семинару „Улога и активности Одбора за људска и мањинска права и равноправност полова Народне скупштине Републике Србије“, потом на конференцији посвећеној достигнућима и изазовима у примени Националног акционог плана за примену Резолуције 1325, као и на националној конференцији Женске парламентарне мреже.

Повереница за заштиту равноправности подржала је најављене измене Закона о раду и, у марту 2013, дала је Мишљење о одредбама Предлога закона о изменама и допунама Закона о раду у којем је истакла да ће предложена решења омогућити бољу заштиту материнства, већу сигурност радног места за труднице и родитеље, смањење разлика у радном активитету жена са децом и жена без деце, као и ефикасније спречавање и сузбијање дискриминације на раду по основу трудноће и родитељства.

5.2.2 Сарадња с Министарством унутрашњих послова

У јуну 2013. одржан је семинар „Министарство унутрашњих послова у превенцији и борби против дискриминације“, на коме је повереница за заштиту равноправности говорила о појму и механизмима заштите од дискриминације. Припадници Министарства унутрашњих послова који се налазе на руководећим функцијама имали су прилику да се упознају с делокругом рада Повереника за заштиту равноправности, начинима остварења заштите од дискриминације и законодавним оквиром којим се регулише забрана дискриминације. Повереница је упознала учеснике с притужбама које су поднете против Министарства унутрашњих послова и подсетила на препоруке које је упутила овом министарству. Такође, искористила је прилику да укаже на важност остварења пуне приступачности полицијских станица особама са инвалидитетом.

У јулу је одржан састанак с начелницом Центра за основну полицијску обуку и представницима Управе за стручно образовање МУП-а, на коме се разговарало о интегрисању тема из области антидискриминације у наставни програм Центра за основну полицијску обуку. Као резултат ове сарадње, у октобру је у Сремској Каменици

одржана дводневна напредна обука pripadnika Министарства унутрашњих послова, која треба да омогући развијање професионалних компетенција за рад са осетљивим друштвеним групама у случајевима дискриминације.

5.2.3 Сарадња с јединицама локалне самоуправе

Повереник за заштиту равноправности наставио је успешну сарадњу с одабраним механизмима за родну равноправност и канцеларијама за бесплатну правну помоћ на локалном нивоу. Током 2013. представници Стручне службе Повереника посетили су Владичин Хан, Лесковац, Прокупље, Општину Медијана у Нишу, Ћуприју, Параћин, Крагујевац и Бачки Петровац. На радним састанцима с представницима локалне самоуправе, канцеларија за бесплатну правну помоћ и локалних механизма за родну равноправност, било је речи о надлежности и улози Повереника за заштиту равноправности у спречавању родно засноване дискриминације, као и о моделима будуће сарадње с локалним механизмима за родну равноправност. Осим тога, Савет за равноправност полова града Ужица организовао је предавање на тему улоге Повереника за заштиту равноправности у сузбијању дискриминације и остваривању равноправности. Тим поводом повереница за заштиту равноправности представила је досадашња искуства у овој области и изнела препоруке за даље деловање локалних самоуправа, установа и невладиних организација у сузбијању дискриминације. О примени родне равноправности на локалном нивоу било је речи и на конференцији „Састанак са председницима и председницама општина и градова у циљу мониторинга стања у области родне равноправности на локалном нивоу“, која је у децембру одржана у Београду. Повереница је, том приликом, представила активности Повереника у унапређивању родне равноправности, као и могућности за примену Закона о забрани дискриминације и Закона о равноправности полова на локалном нивоу.

Уз подршку пројекта ИПА 2011. „Спровођење антидискриминационих политика у Србији“, 29. октобра 2013. потписан је Протокол о сарадњи између Повереника за заштиту равноправности, Канцеларије за људска и мањинска права, Сталне конференције градова и општина и 11 јединица локалне самоуправе. У наредне две године биће реализовано више активности које ће укључити представнике одабраних самоуправа из Бора, Ивањице, Јагодине, Косјерића, Лесковца, Лознице, Новог Пазара, Оџака, Пријепоља, Враћа и Житишта. Међу првим активностима, одржан је семинар „Како спречити дискриминацију у процесу израде локалних прописа“, у чијем раду је учествовало по двоје представника, правника из сваке јединице локалне самоуправе укључене у овај пројекат. Циљну групу чинили су запослени у локалној администрацији чији се свакодневни посао односи на припрему прописа које доносе органи локалне самоуправе. Превенирати доношење правних аката који би садржали дискриминативне одредбе и ускладити локалне правне акте с антидискриминационим законодавством Републике Србије најефикаснији је начин борбе против дискриминације који је постигнут радом с овом циљном групом. Уједно, утврђен је и један од ефикасних модела рада који ће Повереник у будућности примењивати, у циљу превенције дискриминације.

Даље пројектне активности предвиђају одржавање 11 информативних сесија посвећених јачању сарадње с јединицама локалних самоуправа. Крајем децембра 2013, у општини Житиште организована су два округла стола на којима су представљени

мандат Повереника за заштиту равноправности, механизми заштите од дискриминације, као и рад Повереника на унапређењу равноправности. Било је речи и о говору мржње, с циљем да се актери на локалном нивоу упознају с темом графита употребљених у сврху ширења говора мржње, као једним од значајних показатеља друштвених односа и дискриминаторног понашања према различитим групама, као и начинима и методама да се овакво јавно изражавање нетолеранције сузбије. Скуповима су присуствовали представници општинских власти, Комисије за родну равноправност, Центра за социјални рад, Националног савета за запошљавање, невладиних организација, синдиката, образовних институција, полиције, судства и медија. До јуна 2014. планирано је да се информативне сесије одрже и у осталим јединицама локалне самоуправе.

У циљу веће доступности грађанима у јединицама локалне самоуправе, Повереник је припремио више публикација на језицима националних мањина. Скраћени извештај Повереника за 2012. објављен је на албанском, мађарском, словачком, румунском и ромском језику. Осим тога, информативна брошура „Равноправност наше право и наша одговорност“ и образац притужбе за покретање поступка пред Повереником преведени су на албански, бугарски, чешки, мађарски, македонски, словачки, русински, румунски и ромски језик.

5.3 Међународна сарадња

Током 2013. ојачана је сарадња с регионалним и међународним организацијама и институцијама. Поред већ успостављене сарадње с мисијама и канцеларијама међународних организација у Србији, као и редовних активности у оквиру чланства у Европској мрежи тела за равноправност (ЕКВИНЕТ), институција Повереника успоставила је сарадњу и развила партнерства и с другим организацијама. Студијска путовања и радни састанци са страним партнерима допринели су размени искустава и спровођењу активности у спречавању дискриминације и подизању капацитета институције Повереника.

Нова партнерства успостављена су и са независним телима страних држава. На позив Омбудсмана Републике Македоније, септембра 2013, повереница и њена помоћница учествовале су на Регионалној конференцији „Посебни изазови који се односе на притужбе по основи етничке дискриминације – регионална размена искустава стручњака“ коју су организовали Пројекат „Примери добре праксе у процесу интеграције Рома“ и Омбудсман Републике Македоније. Повереница је модерирала сесију под називом „Типологија случајева дискриминације на основу етничке припадности“, током које су представници независних тела различитих земаља упознали остале учеснике конференције о разноврсности притужби које добијају због дискриминације на основу етничке припадности, као и о могућој типологији случајева.

Уз подршку британског Министарства спољних послова и Комонвелта, у сарадњи са АИРЕ центром, у јуну 2013. одржан је први семинар посвећен јачању капацитета Стручне службе Повереника за вођење стратешких парница у случајевима дискриминације. У раду с експертима АИРЕ центра посебна пажња посвећена је индикаторима за селекцију стратешких случајева.

5.3.1 Сарадња с Агенцијом Уједињених нација за развој (УНДП)

У току 2013. одржано је више састанака с представницима Агенције УН за развој (УНДП) о даљој подршци коју ова међународна организација континуирано пружа институцији Повереника од њеног оснивања. На радним састанцима договаране су активности у вези са стратешким приоритетима Повереника и даљим подизањем видљивости и унапређења делотворности његовог рада.

Повереник је, у партнерству с Правосудном академијом, а уз подршку УНДП-а, у периоду од јуна до децембра 2013. организовао и прво национално такмичење у симулацији суђења из области заштите од дискриминације (Moot Court). На такмичењу, одржаном 20–21. децембра, учествовала су 22 тима са свих девет акредитованих правних факултета из целе Србије, као и тим једне невладине организације. Судије на симулацији суђења били су судије Врховног суда Србије, Апелационог суда у Нишу, адвокати и други угледни правници.

Захваљујући подршци УНДП-а, Повереник је крајем 2013. организовао спрвођење два истраживања о дискриминацији „Однос представника органа јавне власти према дискриминацији у Србији“ и „Однос грађана према дискриминацији у Србији“.

5.3.2 Сарадња с Агенцијом УН за родну равноправност и оснаживање жена (UN Women)

У оквиру сарадње с Агенцијом УН за родну равноправност и оснаживање жена (UN Women), кроз Програм европског партнерства с општинама (ЕУ ПРОГРЕС), током новембра и децембра 2013. организоване су посете општинама и градовима на југу Србије, у оквиру којих су представљени механизми заштите од дискриминације. Повереница и запослени у Стручној служби Повереника одржали су више састанака с представницима локалних власти и невладиног сектора у Врању, Бујановцу, Лесковцу и Власотинцу. Поред представљања мандата и активности институције, једна од главних тема састанака била је дискриминација жена. Осим разговора с представницима локалних самоуправа и директног разговора с грађанима који су се информисали о начинима подношења притужби, велико интересовање за рад Повереника било је и у селу Ладовица, током сусрета са чланицама удружења које се баве промоцијом равноправности жена на селу.

У складу с Националним акционим планом за примену Резолуције 1325 СБ УН – Жене, мир и безбедност у сектору безбедности Републике Србије, UN Women и Мулти-секторско координационо тело Владе Републике Србије организовали су у марту 2013. вишедневну обуку за будуће едукаторе „особа од поверења“ – особа које ће се, у оквиру институција у којима су запослене, бавити питањима родне равноправности и дискриминације. Представници стручне службе Повереника учествовали су у обуци како би едуковали едукаторе за препознавање случајева дискриминације, као и за писања инструкција за рад „особа од поверења“. У циљу одрживости и даљег унапређења овог механизма, Министарство одбране је у децембру 2013. организовало још један семинар, уз подршку UN Women и Повереника за заштиту равноправности. На семинару су учествовале „особе од поверења“ у Министарству одбране и Војсци Србије, Управи за извршење

кривичних санкција Министарства правде и државне управе, Безбедносно-информативnoj агенцији, именоване саветнице за родну равноправност у министарствима, управама и агенцијама надлежним за спровођење Националног акционог плана, председница Комисије за праћење спровођења НАП Народне скупштине Републике Србије и други.

У сарадњи са UN Women планирано је издање едукативних материјала на албанском и ромском језику. Реч је о Практикуму за заштиту од дискриминације и брошури о родној равноправности и родно заснованој дискриминацији. Ова успешна сарадња наставиће се и у 2014, посетама локалним самоуправама у Пријепољу, Новом Пазару и Прокупљу.

5.3.3 Сарадња с Фондом Уједињених нација за децу у Србији (Уницеф)

Повереник за заштиту равноправности наставио је успешну сарадњу с Фондом Уједињених нација за децу у Србији (Уницеф) на основу Споразума о вишегодишњој сарадњи на превенцији свих облика дискриминације деце. У августу 2013. организован је други по реду семинар намењен деци и младима на тему „Дискриминација у образовању“, с циљем да полазници науче да препознају дискриминацију, да сами не буду дискриминатори, као и да користе механизме заштите од дискриминације када је потребно. Семинару је присуствовало 18 чланова Панела младих „Истеривачи дискриминације“, узраста од 15 до 18 година, који долазе из целе Србије. Млади панелисти су припремили извештаје о томе колико су школе које похађају приступачне деци са сметњама у развоју и инвалидитетом, а који су саставни део Посебног извештаја Повереника о дискриминацији деце и младих у Србији. У оквиру семинара одржане су и посебне радионице на тему „Деца са сметњама у развоју и инвалидитетом“. На овом семинару, млади панелисти су доставили и своје извештаје о томе колико су школе које похађају приступачне деци са сметњама у развоју и инвалидитетом, а који су уграђени у Посебан извештај о дискриминацији деце Повереника за заштиту равноправности. У новембру 2013. одржан је семинар са члановима Панела младих у циљу њихове припреме за презентацију у Народној скупштини Посебног извештаја о дискриминацији деце.

У сарадњи с канцеларијом Уницефа у Србији, припремљен је Посебан извештај о дискриминацији деце, који је представљен 19. новембра 2013. на Јавном слушању у Народној скупштини, које је организовао Одбор за права детета Народне скупштине. Кључне налазе извештаја представили су чланови Панела младих Повереника за заштиту равноправности. На представљању извештаја говорили су председник Одбора за права детета Небојша Стефановић, директор Уницефа за Србију Мишел Сен Ло и повереница.

Уз подршку Уницефа објављено је друго издање публикације *Сви смо једнаки и можемо заједно*, која је намењена најмлађој популацији и омогућава да кроз креативну игру стичу знања о важности толеранције и уважавања различитости.

5.3.4 Сарадња са Саветом Европе

Сарадња с Канцеларијом Савета Европе у Београду настављена је кроз пројекат „Жива библиотека“. Током 2013. ови пројекти одржани су у Новом Пазару,

Смедереву и Београду, а су читаоци имали прилику да „изнајме и читају“ неку од „живих књига“, тј. да разговарају са особама које су припадници друштвених група у односу на које постоји највећи ниво предрасуда и дискриминаторних ставова. У априлу 2013, на скупу у Народној библиотеци Србије, представљени су филм о пројекту „Не цени књигу по корицама“ и публикација *Водич за организаторе 'Живе библиотеке'*. „Жива библиотека“ је по други пут организована на Сајму књига, где је више од 700 читалаца ове јединствене библиотеке имало прилику да разговара с припадницима стигматизованих друштвених група: Ромима, хомосексуалцима, трансродним особама, особама које живе са ХИВ-ом, особама са инвалидитетом и многим другима. Пројекат је имао значајну медијску пажњу и промоцију.

Маја 2013. делегација Саветодавног комитета Оквирне конвенције за заштиту националних мањина Савета Европе, у склопу посете Србији, разговарала је са запосленима у стручној служби Повереника за заштиту равноправности. Циљ састанка био је потпуније упознавање са остваривањем обавеза проистеклих из Конвенције. Чланови делегације интересовали су се за притужбе које се односе на националне мањине и активности Повереника на њиховој заштити и унапређењу равноправности, а посебно је било речи о положају Рома.

Повереница за заштиту равноправности састала се новембра 2013. са члановима делегације Мониторинг комитета Парламентарне скупштине Савета Европе. У разговору је било речи о сарадњи институције Повереника за заштиту равноправности с органима законодавне и извршне власти, пре свега Народном скупштином Србије, али и Заштитником грађана и цивилним сектором. Представнике овог европског тела посебно је занимала примена Резолуције 1858 Савета Европе, која се односи на напредак Србије у кључним областима евроинтеграција. Закључено је да Србији предстоји обиман посао на примени националне Стратегије превенције и заштите од дискриминације.

У оквиру пројекта Савета Европе „Борба против дискриминације на основу сексуалне оријентације и родног идентитета“, у Риги је у априлу 2013. одржан семинар о прикупљању података и истраживању о положају ЛГБТ особа. Семинару су присуствовали представници свих земаља партнера пројекта – Албаније, Црне Горе, Италије, Пољске, Летоније, као и представници Повереника за заштиту равноправности.

5.3.5 Сарадња с Мисијом ОЕБС-а у Србији

Почетком 2013, повереница за заштиту равноправности одржала је састанак с новим шефом мисије ОЕБС-а, на коме је разговарано о наставку и продубљивању сарадње, као и о конкретним плановима за 2013. годину. Осим тога, повереница се у априлу састала са члановима делегације Високог комесара ОЕБС-а за националне мањине. Чланови делегације посебно су били заинтересовани за рад Повереника у сузбијању дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла. Изражена је спремност да ОЕБС подржи развијање сарадње Повереника са националним саветима националних мањина.

Повереник за заштиту равноправности и Правосудна академија, уз подршку Прогрес програма Европске уније и Мисије ОЕБС-а у Србији, промовисали су приручник *Судска грађанскојравна заштити од дискриминације*. У његовој припреми учествовало

је 13 аутора, а он представља едукативни материјал намењен судијама и другим правним професионалцима који треба да им помогне да разумеју и правилно тумаче прописе о судској грађанскоправној заштити од дискриминације и на тај начин допринесе унапређењу делотворности заштите од дискриминације и ефикаснијем сузбијању ове негативне друштвене појаве. Приручник представља материјал за обуку судија, која је уз помоћ Мисије ОЕБС-а у Србији настављена и у 2013. години.

У организацији ОЕБС-а и Forum-a ZFD, у октобру 2013. одржана је интернационална конференција на тему вршњачке медијације у Охриду. У оквиру панела који се бавио стратегијама смањења насиља у школама, представљен је посебан модел медијације у случајевима дискриминације који се спроводи у оквиру службе Повереника за заштиту равноправности Републике Србије.

Уз подршку ОЕБС-а, повереница за заштиту равноправности и правнице из стручне службе Повереника, посетиле су у новембру 2013. мађарско тело за равноправност (Hungarian Equal Treatment Authority), као и међународне организације European Roma Rights Centre и Mental Disability Advocacy Centre. Током студијске посете представљене су активности и искуства ових организација у вези са стратешким парничењем пред Европским судом за људска права у Стразбуру.

5.4 Сарадња с Европском мрежом тела за равноправност (ЕКВИНЕТ)

Повереник за заштиту равноправности наставио је с редовним активностима у оквиру чланства у Европској мрежи тела за равноправност (ЕКВИНЕТ).

У току године одржано је више радних састанака ЕКВИНЕТ мреже на којима су представници Повереника активно учествовали. На састанцима радне групе за комуникације било је речи о медијским стратегијама, усаглашавању рада правних служби с радом сектора за односе с јавношћу, изазовима и проблемима с којима се сусрећу сектори за комуникације у различитим европским телима за равноправност, као и могућим начинима њиховог решавања. Одржана су два састанка радне групе за формирање политика, тренинг о сарадњи и раду с телима која су носиоци обавезе поштовања начела једнакости, као и обука о равноправности полова у области једнаких зарада.

Повереница за заштиту равноправности учествовала је у раду Редовне годишње скупштине ЕКВИНЕТ-а.

Повереник је и током 2013. у пуном капацитету остваривао бенефиције које пружа чланство у ЕКВИНЕТ-у и давао допринос њеном развоју. Ценећи овај допринос и пружајући подршку раду Повереника, Генерална скупштина ЕКВИНЕТ-а одлучила је да јесење заседање Извршног одбора ЕКВИНЕТ-а 2014. буде одржано у Београду, када ће бити организован и семинар европских тела за равноправност посвећен разматрању афирмативних мера.

5.5 Остали видови сарадње

Повереник за заштиту равноправности и Канцеларија за људска и мањинска права заједнички спроводе активности на подизању свести грађана Србије у борби против дискриминације, кроз пројекат „Спровођење антидискриминационе политике у Србији“ (ИПА 2011).

У оквиру пројектних активности, Повереник је у марту 2013. организовао специјализовану обуку „Медијација у случајевима дискриминације“. Обука је спроведена у циљу развоја медијације као начина поступања по притужбама због дискриминације, а 14 полазника из 10 градова у Србији стекло је знања и вештине за успешну примену овог модела. Најуспешнији полазници предложени су за јединствену Листу медијатора и медијаторки Повереника за заштиту равноправности, који ће учествовати у мирном решавању случајева дискриминације.

Институција Повереника за заштиту равноправности дала је подршку дискриминисаним особама и друштвеним групама у области спорта на 26. Београдском маратону, уз мото „Равноправно до циља“. Учесницима су подељени поклони, а имали су прилику и да се упознају са радом Повереника за заштиту равноправности и тестирају своје знање из области дискриминације. Акција „Равноправно до циља“ окупила је велики број посетилаца, посебно младих, што представља подстрек за континуирани рад на побољшању услова за учешће припадника осетљивих друштвених група у спортским и рекреативним активностима.

Повереница за заштиту равноправности учествовала је и у 2013. години, као предавачица у Школи људских права, коју је деветнаести пут организовао Београдски центар за људска права. Повереница је учествовала и на панел расправи о родној равноправности и социјалној инклузији на Факултету политичких наука, као и на конференцији „Балканске земље и ЕУ: на путу за чланство у Европској унији“, где је страним студентима одржала предавање о улози и надлежностима Повереника. У оквиру пројекта „Програм стажирања за младе припаднике мањина у државним институцијама у Србији“, које Канцеларија за људска и мањинска права Владе Србије спроводи заједно са амбасадама Велике Британије и Холандије, 15 стажиста, припадника албанске, бошњачке и ромске мањине, посетило је институцију Повереника за заштиту равноправности. Повереника су у октобру посетили и студенти са инвалидитетом из Молдавије. У оквиру студијске посете коју је организовао Центар за оријентацију друштва, студенти су се упознали са радом Повереника, а највише пажње било је посвећено Посебном извештају о дискриминацији особа са инвалидитетом и притужбама које институција Повереника подносе представници и организације које се баве положајем ове маргинализоване и осетљиве друштвене групе.

Поводом Међународног дана особа са инвалидитетом, 3. децембра, повереница за заштиту равноправности посетила је станаре Дома за особе са инвалидитетом, установу у којој живе особе са физичким инвалидитетом, и разговарала са станарима о проблемима с којима се у свакодневном животу сусрећу.

6. ИЗВРШАВАЊЕ ОБАВЕЗА ПО ЗАКОНУ О СЛОБОДНОМ ПРИСТУПУ ИНФОРМАЦИЈАМА ОД ЈАВНОГ ЗНАЧАЈА

Повереник за заштиту равноправности обезбеђује слободан приступ општим актима из своје надлежности, информацијама од јавног значаја и другим информацијама које омогућавају грађанима да буду упознати с радом Повереника.

Повереник обезбеђује слободан приступ информацијама поступајући по захтевима за слободан приступ информацијама од јавног значаја, објављивањем Информатора о раду и других информација на својој интернет презентацији, извештавањем Народне скупштине, обавештавањем јавности путем саопштења, публикација, одржавањем конференција за штампу и на друге одговарајуће начине.

Информатор о раду Повереника за заштиту равноправности први пут је објављен 29. децембра 2010. и од тада се његов садржај редовно ажурира и унапређује.

Од 1. јануара до 31. децембра 2013, Повереник за заштиту равноправности примио је 16 захтева за слободан приступ информацијама од јавног значаја. Грађани су поднели 11 захтева, док су се медији обраћали четири пута у вези с информацијама од јавног значаја. Један захтев је поднела организација цивилног друштва.

Табеларни приказ броја поднетих захтева по категоријама:

Ред. бр.	Тражилац информације	Број поднетих захтева	Број усвојених захтева	Број одбачених захтева	Број одбијених захтева
1.	Грађани	11	11	–	–
2.	Медији	4	4	–	–
3.	Невладине орган. и др. удружења грађана	1	1	–	–
4.	Политичке странке	–	–	–	–
5.	Органи власти	–	–	–	–
6.	Остали	–	–	–	–
7.	Укупно	16	16	–	–

Приликом давања информација, стручна служба Повереника за заштиту равноправности посебну пажњу је посветила заштити података о личности, у складу са Законом о заштити података о личности²⁰.

Повереник за заштиту равноправности извршио је упис девет збирки података о личности у Централни регистар евиденција, који је доступан на сајту Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности www.poverenik.rs.

²⁰ „Службени гласник РС“, број 97/08.

О сарадњи с представницима медија стара се шефица кабинета Поверенице за заштиту равноправности, у складу с Правилником о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Стручној служби Повереника за заштиту равноправности.²¹

О слободном приступу информацијама од јавног значаја стара се запослени у складу с Одлуком о именовану овлашћеног лица за поступање по захтеву за слободан приступ информацијама од јавног значаја.

Ради лакшег коришћења права на слободан приступ информацијама од јавног значаја, грађанима је омогућено да на интернет презентацији Повереника за заштиту равноправности виде и преузму обрасце с примерима за подношење захтева и жалби за слободан приступ информацијама. Захтев се може поднети у писаној форми и без коришћења ових образаца. Битно је да се у захтеву јасно наведе која се информација тражи, односно на шта се конкретно она односи, тј. што прецизнији опис информације. Захтев може, али не мора, да садржи разлоге за захтев, као и друге податке који олакшавају проналажење тражене информације.

Увид у документ који садржи тражену информацију је бесплатан у складу са Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја.²²

Захтев за приступ информацијама од јавног значаја које се односе на рад или су настале у вези са радом Повереника за заштиту равноправности, свако заинтересовано лице или организација може поднети у писаној форми на адресу: Повереник за заштиту равноправности, Београдска бр. 70, Београд, или електронском поштом, на адресу: poverenik@ravnopravnost.gov.rs.

21 Правилник о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места доступан је на: www.ravnopravnost.gov.rs

22 „Службени гласник РС“, бр. 120/04, 54/07, 104/09 и 36/10.

7. ИЗВЕШТАЈ О ИЗВРШЕЊУ ФИНАНСИЈСКОГ ПЛАНА

Поверенику за заштиту равноправности Законом о буџету Републике Србије за 2013. опредељена су средства у укупном износу од 89.346.000 динара.

У структури планираних издатака 46% су чинили издаци за плате и накнаде не само тренутно запослених већ и лица која је требало запослити, с обзиром на потребе Повереника.

Законом о изменама и допунама Закона о буџету Републике Србије („Службени гласник РС“, број 59/13), укупан износ средстава је смањен за 15%, на ниво од 76.141.000 динара. Рационалним трошењем добијених буџетских средстава утрошено је укупно 52.301.029,52 динара, односно 73% расположивих средстава.

Средства предвиђена буџетом искоришћена су за финансирање редовне делатности Повереника за заштиту равноправности, у складу са финансијским планом Повереника за 2013. годину.

Осим буџетских средстава, Повереник за заштиту равноправности је користио и средства из донација у укупном износу од 7.774.233,55 динара. Следе извори и износи донација:

- Донације иностраних земаља 6.920.391,55 динара (89%)
  - Европска комисија – пројекат „Progress“
  - Краљевина Холандија – пројекат „Equal chance for better prospects – Strengthening Roma people in combating discrimination“
  - Краљевина Норвешка – пројекат „Making equality a reality“
- Донације међународних организација 169.752,00 динара (2%)
  - Уницеф
- Неутрошена средства од донација из претходног периода 684.090,00 динара (9%)

8. ПРЕПОРУКЕ ЗА СУЗБИЈАЊЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

У Редовном годишњем извештају за 2012. дато је 15 препорука чије би спровођење допринело ефикаснијем и делотворнијем спречавању и сузбијању дискриминације. Већина ових препорука била је садржана и у Извештају за 2011. годину. У Закључку поводом разматрања Редовног годишњег извештаја Повереника за заштиту равноправности за 2012. годину,²³ донетом 1. јула 2013, Народна скупштина констатовала је да је дужност свих државних органа и носилаца јавних овлашћења да поштују препоруке Повереника и доприносе спречавању свих облика и видова дискриминације. У Закључку је указано и на потребу да Влада и други државни органи унапреде сарадњу с Повереником у поступку припреме нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације.

У протеклој години препоруке Повереника које се односе на конкретне случајеве дискриминације углавном су спроведене. Међутим, као и ранијих година, препоруке садржане у Редовном годишњем извештају за 2012, као и препоруке општег карактера, које се односе на предузимање мера за сузбијање дискриминације и унапређење равноправности, само су делимично спроведене.

Делимично је спроведена препорука Повереника о доношењу националне стратегије за борбу против дискриминације. Наиме, у јуну 2013. усвојена је Стратегија превенције и заштите од дискриминације, којом је утврђена целовита и усклађена антидискриминациона политика државе у циљу сузбијања дискриминације, посебно према појединим осетљивим друштвеним групама, и интегрисања принципа равноправности и недискриминације у све области деловања институција система. Није, међутим, још увек донет Акциони план за спровођење стратегије, иако је 2011. Повереник препоручио да се ова два документа истовремено донесу, што је одложило спровођење Стратегије.

Известан напредак је видљив у области едукације носилаца правосудних и других јавних функција. Бројне едукације које су организовали Правосудна академија, Криминалистичко-полицијска академија и Министарство унутрашњих послова, омогућиле су да судије, јавни тужиоци и полицијски службеници унапреде ниво знања и разумевања појаве дискриминације и антидискриминационих прописа. Едукативни програми су реализовани и у оквиру Службе за управљање кадровима, али су они још увек ретки и спорадични.

У протеклој години законски је реформисана област образовања усвајањем низа закона, којима је успостављен правни оквир за развој инклузивног образовања и остваривање једнакости у приступу образовању. Поред стварања услова за изједначавање приступа образовању, законима је, као један од циљева образовања, прописано и развијање и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне и узрасне равноправности и толеранције, при чему је прописана дужност наставника и других лица запослених у школи да промовишу једнакост међу свим ученицима и активно се

²³ „Службени гласник РС“, број 57/13.

супротстављају свим врстама дискриминације и насиља. Очекује се предузимање мера и активности које ће обезбедити имплементацију законских прописа.

У домену здравствене заштите донети су закони којима су на нов начин регулисани заштита права пацијената и смештај и задржавање лица са менталним сметњама у психијатријским установама. Овим законима изричито је прописан принцип недискриминације.

Закони којима треба да се реформише област јавног информисања још нису усвојени. Иако су релативно чести случајеви говора мржње који се шире посредством медија, изостаје адекватна и благовремена реакција регулаторних тела.

Закон о бесплатној правној помоћи још увек није усвојен, а понуђена решења нису задовољавајућа са аспекта остваривања једнаких могућности у приступу правди, што посебно штетно погађа особе из осетљивих и маргинализованих друштвених група, које су често изложене дискриминацији.

Узимајући у обзир раније дате препоруке, од којих је највећи број и даље актуелан, имајући у виду потребу обезбеђивања услова за имплементацију нових закона, на основу сазнања стечених у поступцима по притужбама и увида у кључне проблеме у остваривању и заштити равноправности, дајемо следеће препоруке:

1. Окончати рад на Акционом плану за спровођење Стратегија превенције и заштите од дискриминације, уз обезбеђивање довољно финансијских средстава за све планиране мере. Акционим планом утврдити мере за успостављање јединственог система прикупљања података о појави дискриминације и ефектима примене механизма заштите од дискриминације.

2. Благовремено приступити припреми стратешких докумената чије важење истиче 2015, као што су Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање равноправности полова (2009–2015), Национални план акције за децу (2004–2015), Национална стратегија за унапређивање положаја Рома, Декада Рома 2005–2015, Стратегија о старењу (2009–2015), Акциони план за спровођење Стратегије унапређења положаја особа са инвалидитетом (2013–2015) и друго.

3. Интензивирати рад на спровођењу мера утврђених националним, покрајинским и локалним стратешким документима и акционим плановима, које треба да омогуће постизање пуне равноправности депривираних, рањивих и маргинализованих друштвених група: Рома, особа са инвалидитетом, старијих особа, избеглих и интерно расељених особа, сиромашних и других социјално угрожених особа, укључујући и децу и жене који припадају овим групама, како би се створили услови да ефективно уживају сва гарантована права, без било ког вида директне или индиректне дискриминације. У ове активности укључити представнике рањивих друштвених група.

4. Наставити рад на едукацији судија, јавних тужилаца, полицијских службеника и запослених у државној управи из области антидискриминационог права.

5. Наставити рад на интегрисању родне перспективе у све одлуке и политике на националном, покрајинском и локалном нивоу; обезбедити доследну примену правила о родној анализи нацрта закона и других прописа и анализи њихових ефеката на жене и мушкарце.

6. Предузети све потребне мере како би састав државних органа, органа локалне самоуправе и других органа јавне власти одговарао националном саставу становништва на њиховом подручју, повећањем броја запослених припадника националних мањина и њиховим школовањем и оспособљавањем за обављање послова.

7. Ускладити правне прописе којима су уређени услови и поступак регистрације нетрадиционалних верских заједница са домаћим и међународним стандардима о равноправности цркава и верских заједница, како би се спречила посредна дискриминација ових верских заједница и самих верника.

8. Без одлагања донети Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, ученика и трећег лица у установи образовања и васпитања и обезбедити све услове за његову примену.

9. Креирати и реализовати едукативне програме намењене наставницима, васпитачима и другим лицима запосленим у школама како би били обучени за препознавање и спречавање дискриминације, промовисање једнакости међу ученицима, активно супротстављање свим врстама дискриминације и спровођење инклузивног образовања.

10. Предузети мере како би се у наставне програме и наставне материјале интегрисале теме које развијају културу мира, толеранције, разумевања и уважавања различитости, родне равноправности и недискриминације. Из наставних материјала уклонити дискриминаторне садржаје и садржаје који подржавају стереотипе и предрасуде.

11. Обезбедити једнаке могућности у приступу високом образовању младима из подзаступљених група, укључујући особе са инвалидитетом, увођењем посебних мера и допуном стандарда за акредитацију високошколских установа у погледу приступачности простора, обезбеђивања асистивних технологија и одговарајућих сервиса за подршку студентима; иницирати усвајање интерних правила о начину поступања у случајевима дискриминације у високошколским установама.

12. Креирати и реализовати едукативне програме намењене здравственим и другим радницима запосленим у здравственим установама, у циљу повећања нивоа знања и разумевања дискриминације и поштовања прописа који је забрањују; у сличне едукативне програме укључити саветнике за заштиту права пацијената и чланове локалних савета за здравље, као и за запослене у Републичком фонду за здравствено осигурање и филијалама фонда.

13. Законски уредити област јавног информисања у складу с антидискриминационим прописима и обезбедити одговарајућу едукацију новинара у области антидискриминационог права; обезбедити да носиоци јавног радиодифузног сервиса производе и емитују програме који својим садржајима омогућавају изражавање културног идентитета националних мањина и етничких група, укључујући и стварање услова да програме прате и на свом језику и писму. Обезбедити емитовање програма у формату прилагођеном особама с инвалидитетом.

14. Изједначити Републику Србију као послодавца за директне и индиректне буџетске кориснике са осталим послодавцима у погледу начина испуњавања обавезе запошљавања особа са инвалидитетом.

15. Уклонити из правних прописа све неадекватне и стигматизирајуће термине којима се означавају особе са инвалидитетом („слеп“, „глув“, „нем“, „хендикепирано лице“, „лице са посебним потребама“ и сл.) и заменити уједначеним и коректним терминима. У овом смислу допунити Јединствена методолошка правила за израду прописа („Службени гласник РС“, број 21/10).

16. Реформисати прописе о лишењу пословне способности у складу са савременим социјалним моделом инвалидности и међународним стандардима у овој области, како би се обезбедило да особе са инвалидитетом, уз одговарајућу подршку, на равноправној основи уживају сва гарантована права.

17. Ревидирати Стратегију о развоју и промоцији друштвено одговорног пословања (2010–2015) увођењем посебних мера које доприносе елиминисању социјалне искључености и дискриминације припадника рањивих група. Увести посебне мере којима би се обезбедило да послодавци спроводе принцип једнаких могућности и недискриминације у раду и запошљавању.

18. Усвојити Закон о бесплатној правној помоћи који ће обезбедити делотворан приступ правди, без дискриминације по било ком основу, укључујући и приступ правди жртвама дискриминације.

19. Предузети све потребне мере у циљу уклањања безбедносних претњи и стварања услова за несметано одржавање Параде поноса 2014. године. Донети прописе којима се омогућава регистрација истополних парова и регулишу дејства, правне последице и начин престанка регистрованих партнерства, у складу с препорукама Савета Европе.

20. Обезбедити адекватан пословни простор за рад стручне службе Повереника за заштиту равноправности.

9. ПРИЛОГ: СТАТИСТИЧКИ ПРИКАЗ РАДА ПОВЕРЕНИКА У 2013. ГОДИНИ

Број предмета по годинама

Предмети	2010.	2011.	2012.	2013.
Притужбе	124	346	465	716
Препоруке мера	2	22	117	24
Тужбе		3	5	3
Мишљења о нацртима аката		2	3	6
Прекршајне пријаве		2	6	2
Предлог Уставном суду			1	2
Законодавне иницијативе		2	1	
Упозорења	1	8	2	10
Саопштења*	4	22	17	15
Укупан број предмета*	127	385	600	763

* Саопштења не улазе у укупан број предмета.

Број предмета у 2013. години

Предмети	2013.
Притужбе	716
Препоруке мера	24
Саопштења*	15
Упозорења	10
Мишљења о нацртима аката	6
Тужбе	3
Прекршајне пријаве	2
Предлог Уставном суду	2
Законодавне иницијативе	
Укупан број предмета*	763

* Саопштења не улазе у укупан број предмета.

Подносиоци притужби

Физичка лица подносиоци притужби

Физичка лица подносиоци притужби	2013.	%
Мушкарци	336	60,9
Жене	214	38,8
Непознато	2	0,3
Укупан број	552	100,0

Остали подносиоци притужби

Подносиоци притужби	2013.	%
Физичка лица	552	77,1
Организације	142	19,8
Државни органи	10	1,4
Правна лица	9	1,3
Група лица	3	0,4
Укупан број подносилаца притужби	716	100,0

Основ дискриминације (лично својство)

Притужбе по основу дискриминације	број	%
Притужбе у којима је наведено лично својство	474	66,2
Притужбе у којима није наведено лично својство	242	33,8
Укупан број притужби	716	100,0

Притужбе у којима је наведено лично својство	број	%
Здравствено стање	109	16,5
Национална припадност или етничко порекло	81	12,2
Старосно доба	68	10,3
Инвалидитет	66	10,0
Брачни и породични статус	60	9,1
Пол	48	7,3
Имовно стање	45	6,8
Неко друго лично својство	45	6,8
Сексуална оријентација	25	3,8
Верска или политичка убеђења	22	3,3
Чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама	22	3,3
Осуђиваност	15	2,3
Изглед	11	1,7
Генетске особености	10	1,5
Држављанство	9	1,4
Преци	5	0,8
Раса	5	0,8
Боја коже	4	0,6
Језик	4	0,6
Родни идентитет	4	0,6
Рођење	4	0,6
Укупан број наведених личних својстава*	662	100,0

* У неким притужбама, као основ дискриминације, наведено је више личних својстава.

Притужбе у којима је наведено лично својство по подносиоцу притужбе

	Број	%
Здравствено стање	109	16,5
Орјанизације	66	
Правна лица	2	
Физичка лица	41	
Мушкарци	37	
Жене	4	
Национална припадност или етничко порекло	81	12,2
Орјанизације	17	
Правна лица	1	
Државни орјан	4	
Физичка лица	59	
Мушкарци	45	
Жене	13	
Нејознаја лица	1	
Старосно доба	68	10,3
Орјанизације	21	
Државни орјан	1	
Физичка лица	46	
Мушкарци	26	
Жене	20	
Инвалидитет	66	10,0
Орјанизације	2	
Државни орјан	1	
Физичка лица	63	
Мушкарци	52	
Жене	11	

Брачни и породични статус	60	9,1
<i>Орјанизације</i>	5	
<i>Правна лица</i>	1	
<i>Државни орјан</i>	1	
<i>Физичка лица</i>	53	
<i>Мушкарици</i>	20	
<i>Жене</i>	33	
Пол и родни идентитет	52	7,9
<i>Орјанизације</i>	6	
<i>Правна лица</i>	1	
<i>Државни орјан</i>	1	
<i>Физичка лица</i>	44	
<i>Мушкарици</i>	12	
<i>Жене</i>	32	
Имовно стање	45	6,8
<i>Орјанизације</i>	15	
<i>Физичка лица</i>	30	
<i>Мушкарици</i>	22	
<i>Жене</i>	8	
Сексуална оријентација	25	3,8
<i>Орјанизације</i>	17	
<i>Физичка лица</i>	8	
<i>Мушкарици</i>	8	
Верска или политичка убеђења	22	3,3
<i>Орјанизације</i>	4	
<i>Групе лица</i>	1	
<i>Државни орјан</i>	1	

Физичка лица	16	
Мушкарци	13	
Жене	3	
Чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама	22	3,3
Орјанизације	7	
Физичка лица	15	
Мушкарци	13	
Жене	2	
Осуђиваност	15	2,3
Физичка лица	15	
Мушкарци	15	
Друга лична својства	97	14,7
Орјанизације	6	
Правна лица	1	
Физичка лица	90	
Мушкарци	64	
Жене	26	
Укупан број наведених личних својстава*	662	100,0

* У неким притужбама, као основ дискриминације, наведено је више личних својстава.

Основ дискриминације по броју (једно личне својство или више личних својстава)

Притужбе у којима није наведено лично својство	242
Притужбе у којима је наведено једно лично својство	365
Притужбе у којима је наведено више личних својстава	109
Укупан број притужби	716

Други основи

У доњој табели наведена су друга лична својства. Процентуална вредност приказана у табели рачуната је у односу на укупан број притужби у којима је наведено лично својство.

Друга лична својства по подносиоцу притужбе	Број	%
Неко друго лично својство	45	6,8
<i>Правна лица</i>	1	
<i>Орјанизације</i>	4	
<i>Физичка лица</i>	40	
<i>Мушкарци</i>	25	
<i>Жене</i>	15	
Изглед	11	1,7
<i>Орјанизације</i>	2	
<i>Физичка лица</i>	9	
<i>Мушкарци</i>	5	
<i>Жене</i>	4	
Генетске особености	10	1,5
<i>Физичка лица</i>	10	
<i>Мушкарци</i>	10	
Држављанство	9	1,4
<i>Физичка лица</i>	9	
<i>Мушкарци</i>	6	
<i>Жене</i>	3	
Преци	5	0,8
<i>Физичка лица</i>	5	
<i>Мушкарци</i>	4	
<i>Жене</i>	1	

Раса	5	0,8
Физичка лица	5	
Мушкарци	4	
Жене	1	
Боја коже	4	0,6
Физичка лица	4	
Мушкарци	4	
Језик	4	0,6
Физичка лица	4	
Мушкарци	3	
Жене	1	
Рођење	4	0,6
Физичка лица	4	
Мушкарци	3	
Жене	1	
Укупан број других личних својстава	97	14,7

Области друштвених односа на које се притужбе односе

Притужбе по области дискриминације	број	%
У поступку запошљавања или на послу	245	34,2
Поступак пред органима јавне власти	147	20,5
Здравствена заштита	75	10,5
Образовање и стручно оспособљавање	61	8,5
Приликом пружања јавних услуга или при коришћењу објеката и површина	40	5,6
Социјална заштита	38	5,3
Нешто друго	35	4,9
Јавно информисање и медији	27	3,8

Становање	13	1,8
Приватни односи	12	1,7
Култура, уметност, спорт	6	0,8
Деловање у синдикатима, пол. странкама, НВО и др. организацијама	5	0,7
Имовинска права и односи	4	0,6
Пензијско и инвалидско осигурање	4	0,6
Остваривање верских права	3	0,4
Правосуђе	1	0,1
Укупан број притужби	716	100,0

Области дискриминације по подносиоцима	број	%
У поступку запошљавања или на послу	245	34,2
<i>Правна лица</i>	4	
<i>Организације</i>	16	
<i>Групе лица</i>	1	
<i>Државни органи</i>	6	
<i>Физичка лица</i>	218	
<i>Мушкарци</i>	107	
<i>Жене</i>	110	
<i>Непознати лица</i>	1	
Поступак пред органима јавне власти	147	20,5
<i>Правна лица</i>	2	
<i>Организације</i>	9	
<i>Државни органи</i>	2	
<i>Физичка лица</i>	134	
<i>Мушкарци</i>	109	
<i>Жене</i>	25	

Здравствена заштита	75	10,5
Орјанизације	67	
Физичка лица	8	
Мушкарци	5	
Жене	3	
Образовање и стручно оспособљавање	61	8,5
Орјанизације	4	
Групе лица	1	
Физичка лица	56	
Мушкарци	19	
Жене	37	
Приликом пружања јавних услуга или при коришћењу објеката и површина	40	5,6
Правна лица	1	
Орјанизације	5	
Физичка лица	34	
Мушкарци	28	
Жене	6	
Социјална заштита	38	5,3
Орјанизације	16	
Државни орјани	1	
Физичка лица	21	
Мушкарци	16	
Жене	5	
Нешто друго	35	4,9
Орјанизације	4	
Државни орјани	1	
Физичка лица	30	

<i>Мушкарци</i>	19	
<i>Жене</i>	11	
Јавно информисање и медији	27	3,8
<i>Орјанизације</i>	10	
<i>Групе лица</i>	1	
<i>Физичка лица</i>	16	
<i>Мушкарци</i>	13	
<i>Жене</i>	2	
<i>Нејознајта лица</i>	1	
Становање	13	1,8
<i>Орјанизације</i>	2	
<i>Физичка лица</i>	11	
<i>Мушкарци</i>	7	
<i>Жене</i>	4	
Приватни односи	12	1,7
<i>Физичка лица</i>	12	
<i>Мушкарци</i>	5	
<i>Жене</i>	7	
Култура, уметност, спорт	6	0,8
<i>Правна лица</i>	2	
<i>Орјанизације</i>	1	
<i>Физичка лица</i>	3	
<i>Мушкарци</i>	3	
Деловање у синдикатима, пол. странкама, НВО и др. организацијама	5	0,7
<i>Орјанизације</i>	4	
<i>Физичка лица</i>	1	
<i>Жене</i>	1	

Имовинска права и односи	4	0,6
Орјанизације	1	
Физичка лица	3	
Мушкарци	2	
Жене	1	
Пензијско и инвалидско осигурање	4	0,6
Физичка лица	4	
Мушкарци	2	
Жене	2	
Остваривање верских права	3	0,4
Орјанизације	3	
Правосуђе	1	0,1
Физичка лица	1	
Мушкарци	1	
Укупан број притужби	716	100,0

Област рада и запошљавања

Напомена: Процентуалне вредности за наведена лична својства рачунате су у односу на број притужби у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Лична својства у притужбама у области рада и запошљавања	број	%
Притужбе у којима није наведено лично својство	108	37,0
Притужбе у којима је наведено лично својство	184	63,0
Брачни и породични сјајтус	33	17,9
Правна лица	1	
Орјанизације	2	
Државни орјани	1	

Физичка лица	29	
Мушкарци	2	
Жене	27	
Пол	24	13,0
Правна лица	1	
Орјанизације	1	
Државни орјани	1	
Физичка лица	21	
Мушкарци	4	
Жене	17	
Сћаросно доба	20	10,9
Орјанизације	2	
Физичка лица	18	
Мушкарци	8	
Жене	10	
Национална ѿрипадност ѿ или еѿничко ѿорекло	19	10,3
Правна лица	1	
Орјанизације	2	
Државни орјани	3	
Физичка лица	13	
Мушкарци	10	
Жене	3	
Инвалидитѿеѿ	17	9,2
Државни орјани	1	
Физичка лица	16	
Мушкарци	12	
Жене	4	

<i>Здравствено стїање</i>	15	8,2
<i>Правна лица</i>	2	
<i>Физичка лица</i>	13	
<i>Мушкарци</i>	11	
<i>Жене</i>	2	
<i>Чланство у йолитїичким, синдикалним и друїим орїанизацијама</i>	14	7,6
<i>Орїанизације</i>	4	
<i>Физичка лица</i>	10	
<i>Мушкарци</i>	9	
<i>Жене</i>	1	
<i>Друїо лично својство</i>	42	22,8
Укупан број личних својстава у области рада и запошљавања	292	100,0

Поступање органа јавне власти

Напомена: Процентуалне вредности за наведена лична својства рачунате су у односу на број притужби у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Лична својства у притужбама у области поступања органа јавне власти	број	%
Притужбе у којима није наведено лично својство	53	25,2
Притужбе у којима је наведено лично својство	157	74,8
<i>Национална йрийдности или еїничко йорекло</i>	22	14,0
<i>Орїанизације</i>	1	
<i>Физичка лица</i>	21	
<i>Мушкарци</i>	19	
<i>Жене</i>	2	
<i>Инвалидитейї</i>	19	12,1
<i>Физичка лица</i>	19	

	Мушкарци	18	
	Жене	1	
<i>Имовно сйање</i>		18	11,5
	Физичка лица	18	
	Мушкарци	16	
	Жене	2	
<i>Здравсйвено сйање</i>		17	10,8
	Орјанизације	1	
	Физичка лица	16	
	Мушкарци	16	
<i>Брачни и йородични сйајус</i>		16	10,2
	Физичка лица	16	
	Мушкарци	13	
	Жене	3	
<i>Осуђиваносй</i>		15	9,6
	Физичка лица	15	
	Мушкарци	15	
<i>Генейске особеносйи</i>		9	5,7
	Физичка лица	9	
	Мушкарци	9	
<i>Сексуална оријенйација</i>		9	5,7
	Орјанизације	7	
	Физичка лица	2	
	Мушкарци	2	
<i>Друго лично својсйво</i>		32	20,4
Укупан број личних својстава у области поступања орг. јавне власти		210	

Пружање услуга и/или коришћење јавних површина и објеката

Напомена: Процентуалне вредности за наведена лична својства рачунате су у односу на број притужби у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Лична својства у притужбама у области пружања услуга и/или коришћења јавних површина и објеката	број	%
Притужбе у којима није наведено лично својство	9	22,5
Притужбе у којима је наведено лично својство	31	77,5
<i>Инвалидитет</i>	12	38,7
Физичка лица	12	
Мушкарци	11	
Жене	1	
<i>Пол</i>	4	12,9
Физичка лица	4	
Мушкарци	3	
Жене	1	
<i>Национална припадност или етничко порекло</i>	4	12,9
Организације	3	
Физичка лица	1	
Мушкарци	1	
<i>Старосна доба</i>	3	9,7
Физичка лица	3	
Мушкарци	2	
Жене	1	
<i>Неко друго лично својство</i>	8	25,8
Укупан број личних својстава у области пружања услуга и/или коришћења јавних површина и објеката	40	

Јавно информисање и медији

Напомена: Процентуалне вредности за наведена лична својства рачунате су у односу на број притужби у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Лична својства у притужбама у области јавног информисања и медија	број	%
Притужбе у којима није наведено лично својство	2	6,3
Притужбе у којима је наведено лично својство	30	93,7
<i>Сексуална оријентација</i>	9	30,0
<i>Организације</i>	6	
<i>Физичка лица</i>	3	
<i>Мушкарици</i>	3	
<i>Пол и родни идентитет</i>	7	23,3
<i>Организације</i>	2	
<i>Физичка лица</i>	5	
<i>Мушкарици</i>	2	
<i>Жене</i>	3	
<i>Национална припадност или етничко порекло</i>	6	20,0
<i>Организације</i>	3	
<i>Физичка лица</i>	3	
<i>Мушкарици</i>	2	
<i>Непозната лица</i>	1	
<i>Друго лично својство</i>	8	26,7
Укупан број личних својстава у области јавног информисања и медија	32	

Образовање и стручно усавршавање

Напомена: Процентуалне вредности за наведена лична својства рачунате су у односу на број притужби у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Лична својства у притужбама у области образовања и стручног усавршавања	број	%
Притужбе у којима није наведено лично својство	30	35,7
Притужбе у којима је наведено лично својство	54	64,3
<i>Старосно доба</i>	17	31,5
<i>Организације</i>	2	
<i>Физичка лица</i>	15	
<i>Мушкарци</i>	7	
<i>Жене</i>	8	
<i>Национална припадност или етничко порекло</i>	7	13,0
<i>Организације</i>	2	
<i>Физичка лица</i>	5	
<i>Мушкарци</i>	3	
<i>Жене</i>	2	
<i>Инвалидитет</i>	5	9,3
<i>Физичка лица</i>	5	
<i>Мушкарци</i>	1	
<i>Жене</i>	4	
<i>Здравствено стање</i>	5	9,3
<i>Физичка лица</i>	5	
<i>Мушкарци</i>	3	
<i>Жене</i>	2	
<i>Брачни и породични стање</i>	4	7,4
<i>Организације</i>	2	
<i>Физичка лица</i>	2	
<i>Мушкарци</i>	2	

<i>Пол</i>	4	7,4
<i>Орјанизације</i>	2	
<i>Физичка лица</i>	2	
<i>Мушкарци</i>	1	
<i>Жене</i>	1	
<i>Друго лично својство</i>	12	22,2
Укупан број личних својстава у области образовања и стручног усавршавања	84	

Остале области

Напомена: У табели су дати подаци за број притужби по наведеним личним својствима у областима које нису наведене у претходним поглављима:

- остваривање верских права,
- здравствена заштита,
- социјална заштита,
- правосуђе,
- приватни односи,
- пензијско и инвалидско осигурање,
- култура, уметност, спорт,
- становање,
- деловање/активности у синдикатима, политичким странкама, НВО и другим организацијама, и
- нешто друго.

Лична својства у притужбама у осталим областима	број	%
Притужбе у којима није наведено лично својство	40	16,3
Притужбе у којима је наведено лично својство	206	83,7
<i>Здравствено стање</i>	72	35,0
<i>Старосно доба</i>	24	11,7
<i>Национална припадност или етничко порекло</i>	23	11,2
<i>Имовно стање</i>	20	9,7
<i>Инвалидитет</i>	11	5,3
<i>Пол</i>	7	3,4
<i>Брачни и породични статус</i>	6	2,9
<i>Друго лично својство</i>	43	20,9
Укупан број личних својстава у осталим областима	246	

Против кога су притужбе поднете

Против кога су притужбе поднете	2013.	%
Државни органи	307	40,9
Правна лица	264	35,2
Физичка лица	157	20,9
Група лица	12	1,6
Организације	10	1,4
Укупан број лица против којих су поднете притужбе*	750	100,0

*У 27 притужби наведено је више лица која врше дискриминацију.

Број предмета с једним дискриминатором	689
Број предмета с више дискриминатора	27
Укупан број притужби	716

Број притужби по регионима

Број притужби по регионима	2013.	%
Београдски регион	286	39,9
Регион јужне и источне Србије	121	16,9
Непознати регион*	114	15,9
Регион Шумадије и западне Србије	106	14,8
Регион Војводине	82	11,5
Регион Косово и Метохија	5	0,7
Иностранство	2	0,3
Укупан број притужби	716	100,0

* Регион је непознат када је притужба послата електронском поштом, а подносилац не назначи општину пребивалишта.

Исходи поступака

Исходи поступака по притужбама	2013.
Утврђена дискриминација	108
Није било дискриминације	32
Ненадлежност	29
Непотпуност (недостаци)	183
Нема повреде права	256
Води се или је окончан судски поступак	62
Већ је поступано али нису понуђени нови докази	
Због протеча времена није било могуће постићи сврху поступања	17
Повучена притужба	4

НАПОМЕНА: Укупно су 23 предмета из 2012. решена у 2013. години. Део предмета из 2013. није завршен до краја године.

Медијација

	2013.
Упућено на медијацију	3

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд

342.722

REDOVAN godišnji izveštaj Poverenika za
zaštitu ravnopravnosti za ... godinu /
urednica Nevena Petrušić. - 2010- . -
Beograd (Beogradska 70) : Poverenik za
zaštitu ravnopravnosti, 2011- (Beograd :
Službeni glasnik). - 25 cm

Godišnje. - Ima izdanje na drugom jeziku:
Regular Annual Report (Commissioner for
Protection of Equality) = ISSN 2217-7302
ISSN 2217-6527 = Redovan godišnji izveštaj
Poverenika za zaštitu ravnopravnosti
COBISS.SR-ID 185798924

